

T.C

**BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**SOSYAL MEDYA KULLANICILARINDA SEYİRCİ KALMA
ETKİSİ VE SİYASAL KATILIM İLİŞKİSİ: GAZİANTEP
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KEVSER POLAT

BALIKESİR, 2022

T.C
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYA KULLANICILARINDA SEYİRCİ KALMA
ETKİSİ VE SİYASAL KATILIM İLİŞKİSİ: GAZİANTEP
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KEVSER POLAT

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ESAT PINARBAŞI

BALIKESİR, 2022

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda 201912533007 numaralı hazırladığı “Sosyal Medya Kullanıcılarında Seyirci Kalma Etkisi ve Siyasal Katılım İlişkisi: Gaziantep Örneği” konulu YÜKSEKLİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 19.01.2023 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Köksal Şahin

İmza

Üye (Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Esat Pınarbaşı

İmza

Üye Doç. Dr. Tahsin Güler

İmza

.../.../...

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

..../..../20...

İmza

Merve Kevser POLAT

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hedefi, sosyal medya kullanıcılarının siyasal katılımlarının gerçek hayat ile sosyal medya arasında farklılık gösterdiğini ve bireylerin siyasal bir olaya tanık olmaları halinde, gerçek hayattaki ile sosyal medyadaki müdahale davranışları arasında oluşan farkı ortaya koymaktır. Siyaset bilimi, sosyal psikoloji ve iletişim alanları arasında anlamlı bir ilişki kurulmasının yanında, yeni nesil “siyasal seyirci etkisi” kavramını ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışmanın, fikir aşamasından yazılıp sonlandırılmasına dek emeği geçen, desteklerini benden esirgemeyen herkese teşekkürü bir borç bilirim. Başta lisansüstü eğitimim boyunca bilgi birikimini, manevi desteğini ve zamanını benden esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Esat Pınarbaşı’na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Prof. Dr. Şeniz Anbarlı Bozatay ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Gamze Çiftçi Aytekin başta olmak üzere Balıkesir Üniversitesi’ndeki tüm hocalarıma, akademik içerikli videolarıyla binlerce araştırmacıya mentorluk yapan ve her soruma detaylı cevaplar veren Dr. İbrahim Kaya’ya, akademik tecrübelerini paylaşarak yönlendirmeler yapan Semanur Yılmaz’a teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anını, varlıkları ile güçlü kılan ve desteklerini esirgemeyen canım aileme, cesaretlendirmeleri ve ilgileriyle üzerime titreyen; Gökçen Öztürk, Gizem Öztürk ve Hatice Elmacı’ya, son okumaları yapan Esra Tophan’a, sevgili dostlarıma ve tüm katılımcılara gönülden teşekkür ederim.

Bir özel teşekkürü de tam 9 yıldır her zaman yanımda olan, bütün sorunları birlikte aştığım, çıktığım her yolda olduğu gibi yüksek lisans tez sürecimde de bana yol arkadaşlığı yapan, en büyük destekçim; Bünyamin Utku Öztürk’e etmek istiyorum.

BALIKESİR, 2022

MERVE KEVSER POLAT

ÖZET

SOSYAL MEDYA KULLANICILARINDA SEYİRCİ KALMA ETKİSİ VE SİYASAL KATILIM İLİŞKİSİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ

POLAT, Merve Kevser

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Esat Pınarbaşı

2022, 153 Sayfa

Bu araştırma; siyasal katılımın gerçek hayat ile sosyal medya arasında farklılık gösterdiğini ve bireylerin siyasal bir olaya tanık olmaları halinde, gerçek hayattaki ile sosyal medyadaki müdahale davranışları arasında oluşan farkı ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Sosyal medya, siyasal katılım ve seyirci kalma etkisi arasında anlamlı bir ilişki kurulmasının yanında, yeni nesil “siyasal seyirci etkisi” kavramının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Çalışma kuramsal olarak siyaset bilimi, iletişim ve sosyal psikoloji literatürü çerçevesinde ele alınmış ve hipotez Gaziantep ilinde yaşayan 20-33 yaş arasındaki 33 katılımcı ile nitel araştırma yöntemlerinden, “yapılandırılmış yüz yüze görüşme” yöntemiyle sınanmıştır. Katılımcılara; siyasal katılım kademelerini ölçen form uygulanmış ve ardından gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasındaki farkların belirlenmesine yönelik 2’si genel olmak üzere toplam 18 soru sorulmuştur.

Yapılan çalışma sonucu elde edilen verilere göre katılımcıların; verdikleri tepkiler ve müdahale davranışlarının iki farklı platform olan gerçek hayat ile sosyal medya arasında farklılıkların bulunduğu konusunda ortak bir düşüncede oldukları söylenebilir. Bu farklılığın sebepleri, sosyal medyada insanların gerçek hayatta olduklarından daha özgür ve cesur hissetmelerinden kaynaklandığı yönünde ortaklaşmıştır. Siyasal bir olayla karşılaşılması durumunda ise gerçek hayatta duyulan müdahale ihtiyacının ve müdahale davranışının sosyal medyada duyulandan daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Katılım, Seyirci Kalma Etkisi, Sosyal Medya

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN BYSTANDER EFFECT AND POLITICAL PARTICIPATION IN SOCIAL MEDIA USERS: THE EXAMPLE OF GAZIANTEP

POLAT, Merve Kevser

Master Thesis, Department of Political Science and Public Administration

Advisor: Asst. Prof. Esat Pınarbaşı

2022, 153 pages

This research was conducted to reveal that political participation differs between real life and social media and the difference between the intervention behaviors of individuals in real life and on social media when they witness a political event. In addition to establishing a meaningful relationship between social media, political participation and bystander effect, it is aimed to reveal the new generation concept of “political bystander effect”. The study was theoretically analyzed within the framework of political science, communication and social psychology literature, and the hypothesis was tested with 33 participants between the ages of 20-33 living in Gaziantep province using “structured face-to-face interviews”, one of the qualitative research methods. Firstly, the form measuring the levels of political participation was applied to the participants and then a total of 18 questions, 2 of which were general, were asked to establish the differences between the reactions given in real life and on social media.

According to obtained data as a result of the study; their reactions and intervention examples have a common opinion on the issue that there are differences between two different platforms, real life and social media. It has been determined that the reason of this difference is that people feel free and bold on social media than in real life. In case of encountering a political event, it has been revealed that the need for intervention and intervention behavior arising from real life is more than the social observation of the intervention behavior.

Keywords: Political Participation, Bystander Effect, Social Media

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Tanımlar	6
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	9
2.1. Kuramsal Çerçeve	9
2.1.1. Siyaset Kavramının İçeriği ve Tanımı	9
2.1.2. Siyasal Sistem	15
2.1.3. Kültür	20
2.1.4. Siyasal Kültür.....	21
2.1.5. Bireyin Siyasal Aktör Haline Gelme Süreci: Siyasal Toplumsallaşma ..	23
2.1.6. Siyasal Toplumsallaşmanın Ajanları.....	24
2.1.7. Siyasal Katılım	25
2.1.8. Siyasal Katılım Sınıflandırmaları	27
2.1.8.1. M. E. Olsen'e Göre Siyasi Katılım Kademeleri	28
2.1.8.2. Robert Dahl'a Göre Siyasi Katılım Kademeleri	28
2.1.8.3. Verba ve N. H. Nie'ye Göre Siyasi Katılım Kademeleri.....	29
2.1.8.4. Lester Walter Milbraht'a Göre Siyasi Katılım Kademeleri.....	29
2.1.8.5. Samuel H. Barnes ve Max Kaase'in Siyasal Katılım Sınıflandırması.....	33

2.1.8.6. Lerner'e Göre Siyasi Katılım Kademeleri	34
2.1.9. Siyasal Katılım Şekilleri ve Araçları	34
2.1.9.1. Seçimler ve Oy Kullanma	34
2.1.9.2. Referandum (Plebisit)	35
2.1.9.3. Halk Denetimi	35
2.1.9.4. Halk Vetosu	35
2.1.9.5. Halkın Katılım Toplantısı	36
2.1.9.6. Örgüt ve STK'lara Üye Olma	36
2.1.9.7. Siyasi Partiler	36
2.1.9.8. Baskı Grupları	38
2.1.9.9. Bireysel Başvuru	39
2.1.10. Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler	39
2.1.10.1. Siyasal Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler	39
2.1.10.1.1. Yaş	40
2.1.10.1.2. Cinsiyet	40
2.1.10.1.3. Eğitim Durumu	41
2.1.10.1.4. Gelir Düzeyi	41
2.1.10.1.5. Meslek	42
2.1.10.1.6. Aile	42
2.1.10.1.7. Yerleşim Biçimleri ve Kentleşme	43
2.1.10.1.8. Kitle İletişim Araçları	43
2.1.10.1.9. Siyasal Kaynaklar	44
2.1.10.1.10. Din ve Etnisite	44
2.1.10.1.11. Siyasal ve Toplumsal Dernek/Örgüt Üyeliği	44
2.1.10.1.12. Rol ve Sosyal Statü	45
2.1.10.2. Siyasal Katılımı Etkileyen Psikolojik Faktörler	45
2.1.10.2.1. Olumlu Psikolojik Faktörler	46
2.1.10.2.2. Olumsuz Psikolojik Faktörler	46
2.1.10.3. Siyasal Katılımı Etkileyen Siyasal/Hukuki Faktörler	47
2.1.10.4. Siyasal Katılımı Etkileyen İletişim Faaliyetleri	48
2.1.10.4.1. Siyasal Reklam	48
2.1.10.4.2. Siyasal Propaganda	48
2.1.10.4.3. Siyasal Pazarlama	49
2.1.10.4.4. Siyasal Halkla İlişkiler	49
2.1.11. Seyirci Kalma Etkisi (Bystander Effect)	49

2.1.12. Kitty Genovese Cinayeti.....	49
2.1.13. Seyirci Etkisinin Dijitalleşmesi: Modern Seyirci Etkisi.....	55
2.2. İlgili Araştırmalar	63
2.2.1. Klasik Yaklaşımlar: Bibb Latané ve John M. Darley	63
2.2.1.1. Dumanlı Oda Deneyi: Müdahale Davranışı Üzerinde Grubun Etkisi.....	64
2.2.2. Bağlılık/Ortak Nokta Çalışmaları: Rutkowski, Gruder ve Romer	67
2.2.2.1. Grup Bağlılığının Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi	67
2.2.2.2. Sosyal Sorumluluk Normunun Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi.....	70
2.2.3. Sosyal Kategorizasyon: Mark Levine, Clare Cassidy, Gemma Brazier ve Stephen Reicher	71
2.2.3.1. Grup İçi-Grup Dışı Olma Koşullarının, Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi	72
2.2.3.2. Ortak Sosyal Kategorinin Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi	73
2.2.4. S. H. Schwartz ve A. Gottlieb'in Anonimlik Çalışmaları.....	74
2.2.5. Siyasal Katılmanın Toplumsal Alan İnşası: Sosyal Medya	75
2.2.5.1. Sosyal Medya Araç ve Ortamları	78
2.2.6. Sosyal Medyanın Sağladığı Avantajlar	79
2.2.7. Sosyal Medyanın Dezavantajları.....	80
3. YÖNTEM.....	82
3.1. Araştırmanın Modeli	82
3.2. Evren ve Örneklem.....	83
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	84
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	87
3.5. Verilerin Analizi.....	87
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	89
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	89
4.2. Üniversite Öğrencilerinin Yanıtları.....	92
4.3. Ön Lisans Mezunu Çalışanların Yanıtları	99
4.4. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Yanıtları.....	108
4.5. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcıların Yanıtları.....	116
4.6. Katılımcıların Toplam Kategorisel Analizi.....	126
4.6.1. Gladyatör Faaliyetleri Kategorisi	126
4.6.2. Geçiş Faaliyetleri Kategorisi.....	127
4.6.3. Seyirci Faaliyetleri Kategorisi.....	127

4.6.4. Kayıtsızlar (Apatetikler) Kategorisi	127
4.6.5. Durumu Önemli Algılama Kategorisi	127
4.6.6. Müdahale İhtiyacı Hissetme Kategorisi	127
4.6.7. Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Bireysel Müdahale (Seyirci Kalma/Kalmama) Kategorisi	128
4.6.8. Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Topluluk Halinde Müdahale (Seyirci Kalma/Kalmama) Kategorisi	128
4.6.9. Siyasi Bir Olaya Veya İçeriğe İlk Tepki Veren Olma Kategorisi.....	129
4.6.10. Genel Kategori: Sosyal Medyanın Müdahale Davranışı Açısından Etkisi Kategorisi.....	129
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	133
5.1. Sonuçlar.....	133
5.2. Öneriler.....	139
KAYNAKÇA	141
EKLER.....	150
EK 1: Anket Formu	150

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1. Deney Sonucu Elde Edilen Veriler.....	69
Çizelge 2. Türkiye’de Nüfusa Oranla Sosyal Medya Uygulamalarının Kullanım İstatistikleri.....	77
Çizelge 3. Üniversite Öğrencisi Katılımcılar.....	90
Çizelge 4. Ön Lisans Mezunu Çalışan Katılımcılar.....	90
Çizelge 5. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcılar	91
Çizelge 6. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcılar.....	91
Çizelge 7. Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Katılım Kademeleri.....	92
Çizelge 8. Üniversite Öğrencilerinin Yanıtları	93
Çizelge 9. Üniversite Öğrencilerinin Genel Sorulara Verdikleri Yanıtlar.....	96
Çizelge 10. Ön Lisans Mezunu Çalışanların Siyasal Katılım Kademeleri	99
Çizelge 11. Ön Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Yanıtları	100
Çizelge 12. Ön Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Genel Sorulara Verdikleri Yanıtlar.....	104
Çizelge 13. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Siyasal Katılım Kademeleri....	108
Çizelge 14. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Yanıtları	109
Çizelge 15. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Genel Sorulara Verdikleri Yanıtlar.....	112
Çizelge 16. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcıların Siyasal Katılım Kademeleri	116
Çizelge 17. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcıların Yanıtları	117
Çizelge 18. Lisans Mezunu, Çalışmayan Katılımcıların Genel Sorulara Verdikleri Yanıtlar.....	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Toplumdan Hükümete Uzanan Siyasi Sistem Basamakları	17
Şekil 2. Siyasal Sistemin Akım Modeli	18
Şekil 3. Bireyin Siyasi Davranış Haritası	31
Şekil 4. Siyasi Katılım Hiyerarşisi.....	32
Şekil 5. Lerner'in Siyasal Katılım Modeli.....	34
Şekil 6. Kitty Genovese Cinayetinin Olay Mahallini Gösteren Gazete Haberi.....	50
Şekil 7. Kitty Genovese Cinayetine Dair Gazete Haberi.....	51
Şekil 8. On İki Yaşındaki Shanda Sharer (Sol) Ve Onu Öldüren Dört Genç (Sağ) ..	55
Şekil 9. Shanda Sharer Cinayetine Dair Gazete Haberi.....	56
Şekil 10. İlan Halimi Cinayetine Dair Haber.....	56
Şekil 11. Paris'te Antisemitizm Karşıtı Yürüyüş.....	57
Şekil 12. Khaseen Morris (Sağ) Ve Saldırı Anının Kamera Görüntüsü (Sol).....	57
Şekil 13. Fotoğrafçı Kevin Carter (Sol) Ve “Akbaba Ve Küçük Kız” Adlı Fotoğraf (Sağ).....	58
Şekil 14. Richmond Lisesi Olayına Tepki Yürüyüşü	59
Şekil 15. Richmond Lisesi Olayı Zanlıları	59
Şekil 16. Prososyal Bir Seyirci Olmanın Dört Aşaması	61
Şekil 17. Dumanlı Oda Deneyi	65

KISALTMALAR LİSTESİ

GC1	: Genel Cevap 1
GC2	: Genel Cevap 2
GS1	: Genel Soru 1
GS2	: Genel Soru 2
n	: Örneklem
RT	: Retweet
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
%	: Yüzde

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın; problem, amaç, önem, varsayımlar ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Değınilen bu unsurlar ve araştırmada kullanılan temel kavramların tanımları ayrıntılı biçimde anlatılmaya çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Araştırma, fenomenolojik bir yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmanın teorik kısmını oluşturan kuramsal çerçeve; siyasal katılım, seyirci kalma etkisi (bystander effect), sosyal medya ile oluşturulan literatüre dayanmaktadır. Çalışmanın temel problemini, siyasal bir olaya tanık olunduğında gerçek hayatta gerçekteştirilen siyasal katılım ve seyirci kalma etkisi ile sosyal medyadaki siyasal katılım ve seyirci kalma etkisi arasındaki farklılık oluşturmaktadır. Çalışmada, bireylerin gerçek hayattaki müdahale motivasyonları ile sosyal medya platformlarındaki motivasyonları karşılaştırılarak ulaşılan bulgularla, yeni nesil siyasal seyirci etkisi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Açıklanan ana problem çerçevesinde şu sorulara yanıt bulunmaya çalışılacaktır:

1. Gerçek hayatta siyasal katılımı, gladyatör faaliyetleri kategorisinde olan bireyler sosyal medyada siyasi bir içerik üretir mi?
2. Gerçek hayatta siyasal katılımı, gladyatör faaliyetleri kategorisinde olan bireyler sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale eder mi?
3. Gerçek hayatta siyasal katılımında bulunmayarak kayıtsızlar (apatetikler) kategorisinde olan bireyler sosyal medyada siyasi bir içerik üretir mi?
4. Gerçek hayatta siyasal katılımında bulunmayarak kayıtsızlar (apatetikler) kategorisinde olan bireyler sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale eder mi?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı; bireylerin siyasal katılımlarının gerçek hayat ile sosyal medya arasında farklılık gösterdiğini ve siyasal bir olaya tanık olmaları halinde, gerçek hayat ile sosyal medyadaki müdahale davranışları arasındaki farkı ortaya koymaktır. Sosyal medya, siyasal katılım ve seyirci kalma etkisi arasında anlamlı bir ilişki kurulmasının yanında, yeni nesil “siyasal seyirci” kavramının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Siyasal bir olaya müdahale etme durumu hasıl olduğunda; gerçek hayatta seyirci kalma etkisinin, sosyal medyada ise müdahale etme durumunun daha fazla olduğu önermesinden yola çıkılmaktadır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda, aşağıdaki hipotezler öne sürülmektedir:

- **Hipotez 1:** Bireylerin, gerçek hayattaki siyasal katılım düzeyleri ile sosyal medyadaki siyasal alana ilgileri paralellik gösterir.
- **Hipotez 2:** Sosyal medya, kullanıcılar tarafından siyasal katılımı kolaylaştıran bir unsur olarak görülmektedir.
- **Hipotez 3:** Bireylerin gerçek hayatta, siyasi bir olayla karşılaşmaları halinde hissettikleri müdahale ihtiyacı ile sosyal medya platformlarında karşılaştıkları siyasi bir olaya karşı hissettikleri müdahale ihtiyaçları arasında değişiklik vardır.
- **Hipotez 4:** Gerçek hayatta, müdahale gerektiren olaylarda karşılaşılan seyirci kalma etkisinin, sosyal medyada karşılığı bulunmamaktadır.
- **Hipotez 5:** Gerçek hayatta bireylerin müdahale davranışları, olaya tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılıdır.
- **Hipotez 6:** Sosyal medyada bireylerin müdahale davranışları, olaya tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılıdır.
- **Hipotez 7:** Bireylerin, siyasal bir olaya müdahale ihtiyacı hissetme ve seyirci kalma davranışları üzerinde sosyal ortam (gerçek hayat ve sosyal medya) etkilidir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Son yıllarda, yükseköğretim bünyesinde yapılan akademik çalışmalarda özellikle; sosyal medya ve siyasal katılım gibi konularda artış gözlenmektedir. Sosyal medya ve siyasal katılım konularına ilginin artmasında sosyal medyanın hızla yaygınlaşması, kullanıcı sayısındaki artış ve siyasal katılım ile sosyal medyanın arasındaki ilişki biçiminin mutualist olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal hayatın birçok alanında kullanılan, kullanıcıların sosyalleşmelerini, bilgilenmeleri ve siyasal katılımlarını kolaylaştıran sosyal medya platformları günümüzde yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda, bireylere güncel olaylara müdahale alanı sağlayan, kimlik ve aidiyet kazandıran sosyal medya platformları ile gerçek hayat pratikleri arasında benzerlikler kadar ayrılıklardan da söz etmek mümkündür. Sözü edilen ayrılıkların belirlenmesi ve nedenlerinin tespiti noktasında yapılan bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma ile sosyal medya, siyasal katılım ve seyirci kalma etkisi (bystander effect) çalışmalarına katkıda bulunmak istenmektedir. Buna ek olarak; tanımlanan kavramlar üzerinden temellenen farklı yaklaşımları ortaya koymak, seyirci kalma etkisini konu alan deneyler aracılığıyla, müdahale konusundaki motivasyonları ve niceliksel farkları algılayabilmek, geleneksel medyanın karşısında konumlanarak önem kazanan ve alternatif olarak görülen; sosyal medyanın siyasal katılımındaki rolünü ortaya çıkarmaya çalışmak ve son kertede, siyasal katılım ve müdahale davranışı konusunda gerçek hayat ile sosyal medya arasında var olan farklılıkları ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Çalışmanın konusu bağlamında seyirci kalma etkisi ile temellenen ilgili çalışmalar kronolojik olarak; Bibb Latané ve John M. Darley, S. H. Schwartz ve A. Gottlieb, Gregory Rutkowski, Charles Gruder ve Daniel Romer, Mark Levine, Clare Cassidy, Gemma Brazier ve Stephen Reicher, ülkemizde ise Sevrâ Su Tatlıoğlu tarafından yapılmıştır.

Konuyla ilgili, klasik yaklaşım olarak karşımıza Bibb Latané ve John M. Darley tarafından 1970 yılında yürütölen çalışma çıkmaktadır. Araştırmacılar, çalışmaya katılım gösteren deneklere “*Dumanlı Oda Deneyi*”

ni uygulamış ve müdahale davranışı üzerinde grubun etkisini gözlemlemeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre, acil bir durum veya olaya tanıklık eden bireylerin müdahale davranışlarını diğer tanıkların tepkisizliğinin etkilediğini ve olayın yaşandığı sırada tanıklık eden bireylerin sayısı ile müdahale davranışı arasında ters orantı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bir diğer çalışma, S. H. Schwartz ve A. Gottlieb tarafından 1980 yılında yürütülen seyirci etkisi üzerinde “anonimlik” halinin etkisini ölçmeye yöneliktir. Yapılan çalışmalarda anonimliğin, acil durumun belirsiz olduğu durumlarda yardımın uygun olup olmadığına ilişkin karar vermeyi geciktirdiği ortaya çıkmıştır. Acil durumlar netleştiğinde ise anonimlik kişinin kendi müdahale yükümlülüğüne ilişkin kararını etkilemektedir

Seyirci kalma etkisi ile ilgili yapılan diğer bir çalışma 1983 yılında Gregory Rutkowski, Charles Gruder ve Daniel Romer tarafından yapılan deneylerdir. Araştırmacılar, bir olaya tanık olan bireylerin aralarındaki sosyal bağların ve ortak noktaların müdahale davranışını biçimlendirdiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağılılığı sosyal sorumluluk normu ile temellendirerek müdahale davranışı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Diğer çalışma, Mark Levine, Clare Cassidy, Gemma Brazier ve Stephen Reicher’in 2002 yılında yaptıkları grup içi ve grup dışı olmanın ve ortak sosyal bir paydada olmanın müdahale davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yöneliktir. Bu bağlamda çalışma kapsamında yapılan deneylerde müdahale davranışını olumlu olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak 2020 yılında Sevrâ Su Tatlıoğlu tarafından kaleme alınan “*Şiddet Olgusu Ve Yeni Nesil Seyirci Kalma Etkisi: Sosyal Medya Ve Gerçek Hayat İnkilemi*” adlı yüksek lisans tezi yapılan bu çalışmaya örnek teşkil etmiştir. Şiddet davranışına tanık olunması halinde seyirci kalma etkisinin gerçek hayat ile sosyal medya platformlarında farklılaşmasının sebeplerine inilmiş ve bu alanlar arasında ilişki kurarak çözümler üretilmiştir. Hipotez nitel araştırma yöntemiyle sınanmış ve katılımcılara özneleri ve şiddet biçimleri değişen dört farklı kategoride videolar izletilmiştir. Sosyal medyadaki

müdahale davranışları ile gerçek hayattaki müdahale davranışlarının ve bir olay karşısında verilen tepkilerin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde karşılaşılan çalışmalardan farklı olarak bu çalışma, disiplinlerarası bir yaklaşımla; siyaset bilimi, sosyal psikoloji ve iletişim alanları ile temellenerek yeni nesil bir “siyasal seyirci etkisi”nden bahsediyor olması ve gelecekte yapılacak olan çalışmalar için önayak olması ile bir kaynak olarak görülebilecektir. Bu çalışma için geliştirilen veri toplama aracının da alanda yapılacak olan diğer çalışmalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya konu olan katılımcıların görüşme sırasında sorulan sorulara samimi, güvenilir ve tarafsız cevaplar verdikleri, görüşlerini açıklamaktan çekinmedikleri, araştırma için hazırlanan görüşme formundaki soruların; araştırılan konu ile ilgili düşüncelere ulaşabilecek nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Nitel yöntemle gerçekleştirilen araştırmaların pek çoğunda karşılaşıldığı gibi bu araştırmada da bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Sınırlılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Yüz yüze görüşme yapılması ve görüşme sırasında ses kayıt cihazı kullanılmış olması bazı katılımcıların çekimser davranmasına sebep olmuştur. Araştırmacı, güven ortamının sağlanabilmesi için katılımcıların tamamına şahsi bilgilerini, araştırmanın amacına yönelik gerekli bilgilendirmeleri ve kimliklerinin gizli kalacağına dair açıklama yapmıştır. Yapılan açıklamaların ardından güven ortamı sağlanabilmiştir.

- Covid-19 pandemisi sebebiyle sosyal mesafe kurallarına uyma gerekliliği ile görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların bir kısmı, görüşme talebini online ortamda gerçekleştirilmesi şartı ile kabul etmiştir.

- Görüşme, katılımcıların belirledikleri saatlerde ve ev, kampüs, okul, hastane, kafe gibi yine katılımcıların belirledikleri mekanlarda gerçekleştirilmiştir.

- Ses kayıt cihazı ile görüşmenin gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklı birçok katılımcı daha seçici ve özenli ifadeler kullanarak sorulara yanıtlar vermişlerdir.

- Bireylerin siyasal katılım düzeyleri, müdahale davranışları, sosyal medyaya olan ilgi düzeyleri ve fikirleri; zamana, mekana, sosyal statüye bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bu araştırmanın vereceği sonuçların: İletişim alanındaki hızlı gelişmelerden etkilenmesi, toplumsal, siyasal ve sosyal yapının değişimine ve sosyal medya kullanıcılarının tercihlerine bağlı olarak değişmesi sınırlılıklar arasındadır.

- Araştırmacı tarafından oluşturulan yapılandırılmış görüşme sorularıyla ve çalışmaya katkı sağlayan katılımcıların verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

- Aktif sosyal medya kullanıcısı olan; 8 üniversite öğrenimi devam eden, 9 ön lisans mezunu çalışan, 8 lisans mezunu bir işte çalışan ve 8 lisans mezunu herhangi bir işte çalışmayan 33 katılımcı ile yapılan görüşmelerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada kullanılan temel kavramların tanımlamaları bulunmaktadır.

Siyaset: Tanımı üzerinde uzlaşa sağlanamamış olan siyaset kavramı, insanların çatışma ve işbirliği olgularıyla karmaşık bir birlikteliği olan, geçmişten günümüze kadar yaşamın her alanında etkili olduğuna hemfikir olunan bir olgudur. En kapsamlı anlamı ile siyaset; insanların hayatlarını düzenleyen ve oluşturdukları toplumları konu alarak kurallar koyan, yeni düzenlemeler yapan veya değiştiren faaliyetler bütünüdür (Heywood, 2017, s. 24).

Siyasal Kültür: Var olan siyasal bir sistemin etkin şekilde işlemesine olanak tanıyan, bir ulusun siyasal geleneklerine atıfta bulunan, toplumda hakim

olan siyasal ideolojilerin amaçlarını ve kamu kurumlarının ruhunu oluşturan niteliklerin tümüdür. Siyasal sistemin işleyişinde standartlaşma oluşturarak toplum üyelerinde aidiyet hissi yaratması ve kendilerini organizmanın bir parçası olarak görmelerini sağlaması siyasal kültürle ilişkilendirilmektedir (Sarıbay, 2021).

Kültürün, sosyal nesnelere yönelik psikolojik yönelim olarak kullanılmasıyla birlikte bir toplumun siyasi kültüründen bahsedildiğinde, o toplumun bilişlerinde, hislerinde ve değerlendirmelerinde içselleştirilmiş olan siyasi sisteme atıfta bulunulur. Siyasi kültür kavramı, homojenlik varsayımından kurtularak kültürün farklı bileşenleri arasındaki ilişkiler hakkında hipotezler formüle edilmesini ve bu hipotezleri ampirik olarak test edebilmeyi sağlar. En genel tanımıyla siyasal kültür: siyasal sistem, siyasal sistemin girdilerinin ve çıktılarının yönleri, siyasal aktörlerin farklı türden bilişsel, duyuşsal ve değerlendirici yönelimlerdir (Almond ve Verba, 1963, s. 14-15).

Siyasal Toplumsallaşma: Bu kavram, toplumsallaşmanın siyasal boyutuyla ilgilidir. Siyasi değerlerin anlaşılması, uygulanması, paylaşılması ve aktarılması süreçlerinden meydana gelir. Toplumsallaşmanın önemli ajanları olarak; aile, akranlar ve arkadaş grupları, eğitim kurumları, din, kitle iletişim araçları ve bilişim ağları gösterilebilir (Asma, Elmas ve Seven, 2021).

Siyasal Katılım: Toplumu oluşturan bireylerin siyasal sisteme ve yönetilme sürecine olan katkısı anlamına gelen siyasal katılım kavramı, toplumun siyasal yapısı hakkında önemli ipuçları vermektedir. Örneğin; toplumu oluşturan üyelerin yönetime katılmaları, işleyen bir demokratik yapının varlığına işarettir. Siyasete ve siyasal alana; doğrudan ya da dolaylı olarak, farklı biçim ve yoğunluklarda katılmak mümkündür (Aktan, 2017, s. 1).

Seyirci Kalma Etkisi (Bystander Effect): Sosyal Psikoloji Sözlüğü'ndeki (2007, s. 381) tanımı ile yardıma ihtiyaç duyulan acil bir durum karşısında veya şiddete şahit olduğunda, duruma tanık olan insanların sayısı arttıkça, bireylerin her birinin müdahale etme olasılığının ve hızının azalması, görgü tanıklarının müdahalesiz kalmaları veya toplu ilgisizlik durumu için geliştirilen sosyal psikoloji kavramıdır.

Sosyal Medya: Zamandan ve mekandan bağımsızlaşan; paylaşım, üretim ve tartışmanın üzerine temellenen, Web 2.0 tabanlı iletişim biçimidir. Tek taraflı bilgi paylaşımından, eş zamanlı ve çift taraflı bilgi paylaşımına ulaşılmasına imkan tanıyan medya sistemlerinin sunduğu sanal bir ortamdır (Özkoyuncu, tarihsiz, s. 62).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde siyaset kavramı ve siyasete dair alt başlıklar, siyasal katılım, seyirci kalma etkisi kavramı, seyirci kalma etkisi bağlamında yapılan deneyler ve sosyal medya kavramı ve sosyal medya platformları üzerinde durularak kuramsal ve kavramsal incelemeler yapılacaktır.

2.1.1. Siyaset Kavramının İçeriği ve Tanımı

Günlük dilde olumlu ve olumsuz birçok anlamda kullanılan siyaset kelimesinin, Türk Dil Kurumu sözlüğündeki kelime anlamı; “*politika*” ve “*devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış*” olarak tanımlanmıştır (http-1).

Etimolojik olarak incelendiğinde; batı dillerinde siyaset kavramına karşılık gelen kelime “politikadır” ve Yunanca “kent-devleti” anlamına gelen “Polis” kelimesinden gelmesi, “Politikos” kelimesinin ise kapsam olarak devlet ve kent işlerine dahil olabilen her şeyi ifade etmesi tesadüf değildir. Kelime Latinceye “Politicus” olarak geçerken, İngilizceye “Politics”, Fransızcaya ise “Politiques” olarak geçmiştir (Taşkın, 2016).

Siyaset sözcüğü Arapça’dan Türkçeye geçen ve bu dilde yönetmek, yetiştirmek, eğitmek anlamlarını içeren “siyasa” şeklinde kullanılmaktadır. Bu sözcük ilk olarak Bedevi toplumlarda özellikle at ve deve gibi binek hayvanların talim edilmesi için kullanılmış olup bu işi yapan kişiye ise seyis adı verilmiştir. Süreç içerisinde toplumların ve şehirlerin yönetimi anlamında kullanılacak olan siyaset sözcüğü insanları yönetme sanatını ifade edecek şekilde değişim göstermiştir. Doğu Türk-İslam yönetimlerinde “siyaset” sözcüğü ceza anlamına gelmiş ve Osmanlı Devleti’nde ise devlete karşı işlenen suçların yaptırımını için “siyaset” veya “siyaset etmek” kavramları kullanılmıştır.

Hükümdarların mutlak otoritelerine dayanarak devlet hizmetindeki görevlilere siyasî sebeplerle verdikleri ölüm cezalarına “siyaseten katl” denildiği bilinmektedir (Dursun ve Altunoğlu, 2018, s. 3). Selçuklu Sultanı Melikşah’ın isteği üzerine, devlet yönetiminde oldukça etkili olan baş veziri Nizamülmülk tarafından kaleme alınan Siyasetname (veya Siyerü’l-müluk) adlı eserde, halkın padişahın ziyade görevi; “siyaset” yani “ceza tertibi” olan, günümüzdeki güvenlik kuvvetlerinin başındaki görevlilere benzetilebilecek Hars Emiri’nden korktuğundan söz edilmektedir (Nizamülmülk, 2017).

Siyasetin ne olduğu, içeriği ve sınırları üzerinde tarih boyunca birçok değişim olmuştur (Küçükömer, 2021, s. 59). Daver’e (1969, s. 4) göre, günümüzde artık siyaset sözcüğünün ceza anlamında kullanıldığına pek rastlanmamakla birlikte günlük konuşma dilinde siyaset denilince akla ilk olarak kurnazlık, manevra kabiliyeti gelmektedir. Kavramın peşine takılan uğursuz imgeyi ima etmek adına eserine Cereyanlar ismini uygun gören Bora’ya (2018, s. 19) göre, kavram kriminal bir konu gibi görülmektedir. Birçok düşünür tarafından kısıtlı tanımlamalara maruz bırakılan siyaset kavramı, bireylerde birtakım olumsuz çağrışımlar yaparak siyasete dair tutumlarını negatif yönde etkilemekle birlikte bahsedilen bu tanımların ideal ve tek tip olduğu algısı yaratmaktadır. Yaratılan bu algıdan kaynaklı alternatif siyaset tanımlarının gerekliliğine işaret edilmektedir (Çelik ve Karakurt, 2019, s. 2428).

Siyaset sözcüğü bilim-dışı kullanımında dahi olumlu ve olumsuz birçok anlam taşımasıyla sosyal bilimlerde tasnifi zor bir noktaya konumlanır. Bireylerin karışıklığı sonlandırabilmesi ve başlarına gelenlere anlam verebilmesinin tek yolu olarak siyaseti anlamayı gören Vergin, (2018, s. 13-28) “Siyaset nedir?” sorusuna cevap aranırken öncelikli olarak sözcüğün bilim tarihi boyunca, ne anlam ifade ettiğine bakılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kapani, (2007, s. 17-18) yapılan tüm tanımlamalar ve verilen cevaplar çözümlenmeye çalışıldığında birbirine zıt iki temel görüş bulunacağını söyler. Bunlardan ilki: Toplumda insanların çatışma ve mücadele içinde yaşadıklarını, bu durumun; sosyo-ekonomik bağlamlar neticesinde düşüncelerin ve çıkarların değişkenlik göstermesiyle ortaya çıktığı yönündedir. Bahsedilen bu

farklılıklardan doğan çatışma ise siyasetin temelini oluşturmaktadır. Var olan değerlerin paylaşılması çatışmanın temel konusunu, iktidarın ele geçirilmesi ise hedefini oluşturmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında en yerinde tanım Amerikalı siyasal bilimci Harold Lasswell'den gelecektir, “*siyaset; kimin, neyi, ne zaman, nasıl elde ettiği*”nin belirlenmesidir. Siyasete pejoratif imajlar yüklenmesinin kökleri; pragmatik, ilkesiz ve kendi çıkarına göre hareket eden, manipülatif, zalim ve kurnaz yöneticilerin başarıya ulaştıkları değerlendirmesini yapan Niccolo Machiavelli'ye kadar uzanmaktadır (Heywood, 2012, s. 25-26). Niccolo Machiavelli Prens adlı eserinde siyaseti; çatışma, aldatma, kumpas kurma, güvensizlik hatta yozlaşma anlamlarıyla kullanmış ve güç peşinde koşmayı, bu gücün kullanımını esas alan realist bir siyaset anlayışı geliştirmiştir. Cesare Borgia'nın politikacılığı üzerine yaptığı gözlemler sonucunda yöneticilerin hile ve zulmü kullanmalarının meşru olduğunu ifade etmiştir (Machiavelli, 2015).

Karşıt temel görüşü savunan düşünörlere göre siyasetin amacı; toplumdaki bütönlüğü ve birliğı önceleyerek, bireysel çıkarlara karşı koyarak insanların “*ortak iyiliğini*” gerçekleştirmektir (Kapani, 2007, s. 18). Siyaset çoğı zaman müzakere, çatışmaları çözme, uzlaşma aracı olarak “*mümkün olanın sanatı*” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu görüş temelde, insan aklına ve müzakere eylemine olan derin inancı yansıttığı için liberal bir yaklaşımdır (Heywood, 2021, s. 65-66). Bu bağlamda, Antik Yunan filozoflarından, Sokrates (M.Ö. 470-399) ve Platon'dan (M.Ö. 428-347) bahsetmek yerinde olacaktır. Sokrates günümüze yazılı metin bırakmamıştır fakat felsefi görüşleri öğrencisi Platon tarafından “Devlet” adlı eseriyle bizlere aktarılmıştır (Gaus, 2016, s. 21). Platon ideal devlet düzeninden bahsettiğı eserinde, insanın tek başına yetemeyeceğinden ve topluma gereksinme duyacağından, var olan yeteneklerinin ancak toplumsallaşmayla ortaya çıkabileceğinden ve devletin canlı bir organizma olduğundan bahseder (Platon, 2014). Platon bilim alanında kusursuz ideler dünyasını oluşturmaya çalışan, “olani” değil “olması gerekenin” peşine düşen normatif bir düşünürdür. Siyaset biliminin gelişme sürecinde ise Platon ve Aristo kilometre taşı olarak görölmektedir (Çam, 1987, s. 47). Aristoteles (M.Ö. 322) yalnız Yunan şehir devletlerinin hükümet biçimlerini, siyasal rejimlerini değil aynı zamanda Akdeniz'deki başlıca

merkezlerin de (158 kent devleti) anayasalarını, yönetimdeki niteliksel farkları, amaç ve kökenlerini irdelediği “Politika” adlı eserinde; köy, aile ve şehir birliklerinin doğal topluluklar, insanın ise tabiatı itibarıyla “*siyasal bir hayvan (zoon politikon)*” olduğunu söyler. Aristoteles’e göre siyaset “ilimlerin efendisidir”, düzenleyicidir ve nihai amacı adaletli bir toplum oluşturmaktır. İnsanlar ancak siyasi bir toplumda “iyi yaşam” sürebilirler; çünkü bütün insanlar eylemlerinde iyi olduğunu düşündükleri şeyi elde etmeye çalışırlar ve iyiyi önceleyen insanlar bir araya gelerek toplumu oluştururlar dolayısıyla toplulukların hepsini kapsayan ve en üstün olanı, “en yüksek iyi” olan polis/devlettir (Aristoteles, 2005). Siyasetin eylem aracından ziyade araştırma ve gözlem alanı olarak kabul edilip nesnel araştırmalara konu olması, bilimsel görünüme ulaşması Aristoteles ile başlar.

Siyaset, devlet ve toplum üzerine yapılan araştırmalar sadece eski Yunan ve Roma ile Ortaçağ Avrupası’nda sınırlı kalmamış diğer bölgelerde de bu kavramlar bilimsel düzeyde incelenmiştir (Çam, 1987, s. 47-49). Organizmacı kuram ilk kez Platon ve Aristoteles tarafından ortaya atılmış olup; Farabi, Gazali, İbn Haldun gibi Türk-İslam düşünürleri, Spencer, Schaffe ve Parsons gibi Batılı düşünürler tarafından geliştirilmiştir (Gökçe, 2018, s. 69). Bu düşünürlerin en önemlilerinden biri on dokuzuncu yüzyılda organizmacılığın öncüsü olan Tunuslu İbn Haldun’dur (1332-1406). İbn Haldun, devletleri ve uygarlıkları; oluşum, gelişim ve çöküşlerini neden-sonuç bağlantısı kurarak bilimsel yöntemle incelemiş, devletleri canlı varlıklara benzeterek doğup, gelişip, yaşlanıp bir gün öldüklerinden ve toplum tarihinin bu olayların sürekli tekrarı olduğundan bahsetmiştir (Çam, 1987, s. 47-49). Evrenin ve toplumların durumunun, ilişkilerinin ve gidişlerinin bir tek süreçte ve değişmez çizgide kalmayacağını belirtmiştir (Kışlalı, 2008, s. 24). İbn Haldun, (2015) insanın toplumsal bir varlık olmasının temeline, yalnızlıktan kaçınma duygusunu yerleştirir. İnsanın fizyolojik ihtiyaçları, doğanın acımasızlığı karşısındaki güçsüzlüğü onu bir topluluk oluşturmaya iter ve insanlar yaşamını sürdürebilmek, tehlikelerden korunmak, yardımlaşmak için topluluk oluşturmak zorunda kalırlar. Merkezde ekonominin olduğu toplumsal evrim ise tarihi süreç içindeki tüm toplumların “bedevi” yaşamdan “medeni (yerleşik)” yaşam tarzına yaptığı geçiştir ve bu kaçınılmazdır. Devlet

görüşünün temelini oluşturan ise, umran ve asabiyet kavramıdır. Umran kavramı: Medeniyet, uygarlık olarak tanımlanır ve temelini kamu ruhu, birlik ruhu anlamına gelen asabiyet kavramı oluşturur. İbn Haldun, asabiyetini oluşturmadan hiçbir toplumun devlet kuramayacağını söyler.

Yirminci yüzyıla gelindiğinde, Aristoteles'in düşüncelerini geliştirerek "siyasi eylem"i yaşamın merkezine konumlayan Hannah Arendt, "İnsanlık Durumu (The Human Condition)" adlı eserinde: Siyasetin, bireyin yegane oluşunu ortaya koyarak yaşama anlam veren işlevinden ve insana ilişkin faaliyetlerin en değerli biçimi olduğundan bahseder. İnsan faaliyetlerinin tümünün ancak insanların birlikte yaşaması gerçeğiyle koşullandığını, kavramsal olarak başkalarının varlığına gerek duymayan "emek" faaliyetinin bile yalnız gerçekleştirildiği takdirde ancak "çalışan hayvan (animal laborans)" olarak kalacağına işaret eder (Arendt, 2018 s. 22-23). İnsanı sosyal, politik, ekonomik ve kültürel ilişkilerden oluşan yapının zorunlu bir ögesi olarak gören Çam, (1987, s. 13) bu katmanlı yapının dışında uzun süre kalınamayacağını metaforik bir anlatımla, bal arısının uzun süre kovanın dışında kalmasıyla çelimsizleşmesi ve sonunda ölmesi durumuna benzetir. Siyaset, en kapsamlı tanımına bakıldığında her ne kadar devlet işleri ile ilgili gibi görünse de mikro düzeyde bireye kadar inmektedir (Durdu, 2013, s. 11).

Hamilton'a (2009, s. 40-43) göre, siyasi yargı kişinin belirli bir kolektif bağlamda en iyi nasıl ilerleneceğini, arzu edilen bir sonucu ortaya çıkarmak amacıyla en iyi hareket tarzını seçme vizyonu, deneyimi ve zamanlaması ile ortaya koyduğu teorik beceridir. Benzer bir bakışla, Çeçen'e (2010, s. 29) göre ise siyaset: Belirli bir alanda izlenen ve izlenecek olan yol ve tutumların tamamıdır. Eroğul'a (2014, s. 18) göre, siyaset sözcüğüne yüklenen anlam zenginliği, herhangi bir nesnin sınıflandırılması veya tanımlanması için kullanılan sıradan bir ad olmanın çok uzağında, kompleks ve hatta çelişik nitelikte bir toplumsal olguya işaret eden kavram olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Kapani, (2007, s. 19-22) siyasetin dar ve tek yönlü kalıplara sığamayacağını ifade ederken özet niteliğinde dört maddeden oluşan saptamalarını şöyle sıralamaktadır:

- Siyaset zaman ve mekan açısından bakıldığında evrensellik ve süreklilik arz eder. En ilkelinden en gelişmişine kadar tarih içinde var olan bütün insan toplulukları siyasal bir nitelik taşımaktadır.

- Toplumdaki değerlerin, barış ve düzene zarar vermeden pay edilmesi ile ilgili görüş bildirmek ve iktidar için mücadele etmektir.

- Siyaset, salt çatışma değil aynı zamanda bir uzlaşmadır.

- Siyaset, insan yaşamını ilgilendiren ve etkileyen bir faaliyet olduğundan değer yargılarından bağımsız, çıplak bir kuvvet olarak düşünülmeli tartışmaya açık bir görüştür.

Genel bir bakışla düşünürlerin ve siyaset bilimcilerin yaptıkları “siyaset” tanımlarını Çam, (1987, s. 22-25) şu şekilde sıralar:

- Karl Marx ve Friedrich Engels’e göre siyaset: Niteliği temeldeki üretici güçler tarafından belirlenen bir üst yapıdır. Siyasetin itici gücü ise sosyal sınıflar arasında var olan iktidar çekişmesidir.

- Max Weber’e göre siyaset: Belirli bir toprak parçası üzerinde, gerektiği takdirde zora başvurabilen, verdiği emirleri yönetsel bir örgüt aracılığıyla uygulatabilen egemen bir gruba dayanmaktadır.

- Gabriel Almond’a göre siyaset: Meşru fiziki zora başvurmanın tekelleşmesidir.

- Robert Alan Dahl’a göre siyaset: Güç, rol ve otorite ile bağdaştırılan insan ilişkilerini içermektedir.

- Harold Lasswell’e göre siyaset: Etkili sosyal denetim sürecinin niteleyici özelliğidir.

- David Easton’a göre siyasal sistem: Otoriter yöntemle, toplumda var olan değer ve imtiyazların dağıtımını yapan bir bütündür.

- Maurice Duverger ise siyaseti: “*Tanrı Janus’un iki yüzü*”ne benzeterek, bir tarafı bitmek bilmez bir çatışma iken diğer tarafı, çatışmanın iktidar mücadelesi yörüngesinde kurumlaşma yolu ile toplumsal düzeninin korunmasını önceleyen ilişkiler olarak tanımlar.

- Heywood, (2012, s. 23) ise hükümet etme sanatı olarak siyaset, kamu meseleleri olarak siyaset, uzlaşma ve mutabakat olarak siyaset, iktidarın ve

kaynakların dağıtımı olarak siyaset olmak üzere dört kategori altında bütün tanımlamaların ve farklı görüşlerin incelenebileceğini ifade etmiştir.

Görüldüğü üzere siyasetin tek bir tanımını yapmak mümkün olmamakla birlikte birbirine taban tabana zıt tanımlamalar olduğu kadar benzer tanımlamalar da mevcuttur. Duverger'in, (1984, s. 12) özet niteliğindeki ifadesinde olduğu gibi *“Politikaların topyekûn objektif bir tanımı yoktur; çünkü topyekûn objektif politika yoktur.”*

2.1.2. Siyasal Sistem

Sistem: Birbirlerine karşılıklı bağımlılıkları ve aralarında ilişkiler bulunan nesnelere dizisidir. Bu tanım açısından bakıldığında, bir sistem içerisinde sistemi meydana getiren ögeler arasında sürekli ve düzenli ilişkilerden söz edilebilir, bu ilişkilerin düzeninin bozulması durumunda sistem özelliğini kaybeder. Örneğin; insan sosyolojik bir sistem olarak düşünülürse hem kendisi bir sistem hem de aile, okul, devlet, örgüt gibi başka sistemlerin bir alt sistemi konumundadır. Maddenin en küçük birimi sayılan atom, elektron ve protonlardan oluşan bir sistem iken aynı zamanda oluşturduğu elementin ögesi konumundayken bir alt sistem olma özelliği taşır (Öztekin, 2003, s. 202).

Herhangi bir nesnelere dizisinin bir sistem olarak kabul edilebilmesi için Öztekin (2003) şu dört özelliği taşıması gerektiğini ifade etmektedir:

- Birden çok ögeden veya üyeden oluşmalı,
- Sistemin bütünü oluşturulan ögeler arasında ve üyesi olduğu alt ve üst sistemler ile arasında sürekli bir iletişim olmalı,
- Ait oldukları sistemle, ögeler veya üyeler bir bütün oluşturmalı,
- Her sistemin oluşma amacı veya gerekçesi olmalı.

Sistem kavramının nasıl tanımlandığı ve herhangi bir ilişkiler ağının sistem olarak adlandırılması için taşıması gereken özelliklerden bahsedildikten sonra siyasal sistem kavramı daha belirgin hale gelecektir.

Siyasal sistem kavramı ile siyasi yapının tamamını kapsayan, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkinin kaynağı, türü ve niteliği anlatılmaktadır. Toplum kimin yöneteceği, siyasi iktidarın meşruiyetini nereden, kimden ve

nasıl alacağı, iktidarın sınırının kapsamı, yönetenlerin ve yönetilenlerin hak ve ödevlerinin neler olacağı gibi sorular cevaplanarak bir ülkedeki siyasi sistemin niteliği belirlenmektedir. Tarihsel süre içinde insanlık, çok sayıda farklı siyasi sistem oluşturmuştur. Siyasal sistemleri ile ülkelerin özgün şartları arasında oldukça yakın bir ilişkiden söz edilebilmektedir. Siyasal sistem ile toplumsal sistem karşılıklı olarak birbirlerini değiştirme ve dönüştürme gücüne sahiplerdir. Talcott Parsons tarafından sosyal bilimler alanına taşınan sistem analizi kavramında; toplumsal gerçekliğin başlı başına bir sistem oluşturduğu görülmektedir (Dursun, 2018, s. 69).

Biyolojiden sosyolojiye ithal edilen sistem teorisinde, toplum sistem özelliklerini bünyesinde barındıran, birbiriyle etkileşim halinde olan ve bağımlı bir bütündür (Vergin, 2018, s. 53). Toplumsal sistemi oluşturan alt sistemlerden herhangi birinde ortaya çıkan bir değişim, diğer öğelerin dönüşümüne ve dolayısıyla toplumsal sistemin bütünsel olarak değişimine neden olacaktır. Toplumsal sistemin alt sistemlerinden biri olan siyasi sistem; kendisini meydana getiren siyasi partiler, parlamento, sivil toplum kuruluşları gibi öğelerin toplamı olarak değerlendirilmekte ve bu öğeler, birçok toplumda aynı olsa da kendi aralarındaki özgün ilişkiden doğan bütünsel yapı toplumdan topluma farklılaşmaktadır (Dursun, 2018, s. 69). Siyasi sistem tanımlanırken, içinde yer alan tüm kalıplaşmış rollerin karakterize edilmesi gerekmektedir. Sistem kavramı, bu rollerin birbirine bağlı olduğunu ve herhangi bir roldeki önemli değişimin diğerlerini etkileyebileceğini ve böylece tüm sistemin değişmiş olacağına işaret eder (Almond, 1956, s. 395). Toplumların siyasi sistemlerinin işleyişine dair kendine özgü idealleri, normları ve farklı değerleri vardır (Sokullu, 2015, s. 102).

Öztekin'e (2003, s. 203) göre, kesin sınırlarının olmamasıyla birlikte, siyasal sistemler açık ve kapalı sistemler olmak üzere iki kümede toplanabilir:

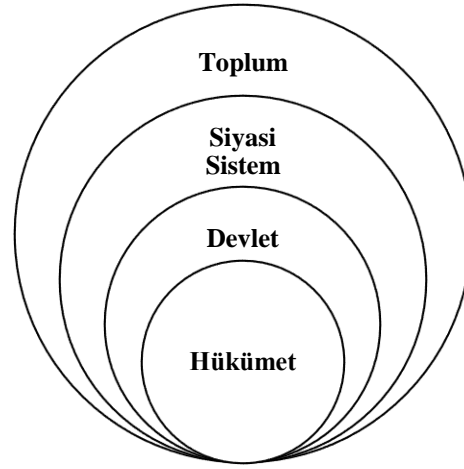
- **Açık sistemler:** Çevresiyle, diğer alt ve üst sistemlerle sürekli ilişki içinde olan ve diğer sistemlerle madde, enerji, bilgi alışverişinde bulunan sistemlerdir.

- **Kapalı sistemler:** Çevresiyle, diğer alt ve üst sistemlerle ilişki içinde olmayan ve diğer sistemlerle hiçbir alışverişte bulunmayan sistemlerdir.

Fedayi'e (2014, s. 7-8) göre siyasal sistemlerin işlevleri şunlardır:

- Siyasal toplumsallaştırma,
- Siyasal katılma,
- Çıkarların ifadesi ve birleştirilmesi,
- Siyasa yapımı ve uygulaması.

Yayla'ya (2014) göre, siyasi sistem şekil1.'de de gösterildiği gibi toplum içinde yer alarak bünyesinde devlet ve hükümeti barındıran yapıdır.

Şekil 1. Toplumdan Hükümete Uzanan Siyasi Sistem Basamakları

Kaynak: Yayla, A. (2014). Siyaset teorisine giriş. (5. baskı). İstanbul: Kesit Yayınları.

Toplumdan hükümete doğru indikçe var olan siyasal kurumlar ve kararlar istikrar kazanır ve böylece siyasi olgu, olay ve yapıları teşhis etmemiz kolaylaşır. Toplum ile siyasi sistem birbirlerini etkilemeye ve birbirlerinden etkilenmeye açıktırlar (Yayla, 2014, s. 19). Siyasal sistem, öğeleri siyasal unsurlar olan işteş bir etkileşim mekanizmasıdır, halk ve devletin konumları başta olmak üzere, kurumların ve kurumlara bağlı temel öğelerin yerlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini belirleyen temel çerçevedir (Aydın, 2006).

Siyaset biliminde varlık gösteren yapısalcı-işlevci akıma göre toplumsal yaşamda her şey bütünü birer parçalarıdır ve tek başına bir bütün oluşturamaz. Bu bağlamda incelenecek olan siyasal her olgu, ancak bir bütünü içinde kapladığı yer ve yerine getirdiği işlev düşünülerek değerlendirilmelidir.

Siyasal sistemin geniş kapsamda gösterildiği (Şekil-2) “Siyasal Sistemin Akım Modeli”nde; dış çevrenin içerisinde toplumsal sistem, onun da içerisinde siyasi sistem konumlandırılmaktadır. İçsel çevre ile dışsal çevre arasındaki “alışveriş” çift yönlü gerçekleşmekte ve böyle bir durumda siyasi sistemdeki hareketlilik diğer sistemler üzerinde olumlu ve olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Herhangi bir sonucun oluşmaması için sistemin dışsal faktörlere ve uyarıcılara karşı kapalı olması gerekmektedir (Topbaş, 2010, s. 86-87).

Siyaseti; statü, mevki ve para gibi “değerli olan şeyleri toplum içerisinde otoriter bir biçimde tahsis etme” olarak tanımlayan David Easton’a göre, siyasi sistem de benzer şekilde bu değerli şeylerin oluşumu ile ilgili etkileşimlerin tamamından meydana gelmektedir. Siyasi etkileşimler her toplumda belirli davranış sistemleri ve çevresi ile beraber düşünülmelidir, sistem çevreden etkilenmekte aynı zamanda çevreye yanıt verebilmektedir. Modern siyasi sistemler, içinde buldukları toplumla ve uluslararası çevre ile sürekli etkileşim halinde bulunmalarından kaynaklı açık sistem niteliğindedir. Çevreden sisteme sürekli olarak yöneltilen talepler ve istekleri Easton, sistemin “girdi”leri olarak değerlendirmekte ve bu girdiler, siyasi sistem tarafından işleme alınıp çevreye “çıktılar” yani yasalar, uygulamalar, kararlar olarak geri dönmektedirler. Çevrede varlık gösteren “çıktılar” tekrar yeni talepler olarak sisteme “girdi” biçiminde ulaşırlar. Bazen bu taleplerin sayısal, içeriksel yoğunluğundan veya birbiriyle çelişmelerinden kaynaklı olarak aşırı yüklenme sonucu sistemin yanıt verme kapasitesi zorlanarak sistemde tıkanıklık meydana gelebilir. Çıktının olumsuz olması, yeni talepleri beraberinde getirecektir ve taleplerin yığılması sonucunda, sistem kendini idame ettiremez hale gelerek sonunda bütünüyle çökmesine yol açabilmektedir. Girdiler kategorisinde bulunan ve sistem için oldukça kıymetli “destekler” birimi bulunmaktadır. Destekler, taleplerin toplumda var olan değerler ve normlara göre kültürel bir ayarlama aşamasından geçtikten sonraki ifadesidir. Easton, siyasi sisteme verilen desteğin duygusal veya pragmatist saiklerle meydana gelebildiğini belirtmektedir (Vergin, 2018, s. 54-56).

Siyasal sistem ile toplumdaki bireyler tarafından etkin bir şekilde gerçekleştirilen siyasal katılım arasındaki ilişki, siyasal sisteme değişim ve gelişim sağlayacak nitelikte; bireyin aktif özne haline gelmesi ile sağlanacaktır (Topbaş, 2010, s. 83). Siyasal sistemin meşruluğu, etkin bir şekilde işlemesi, sıradan insanların da sistemi etkileyebilir ve değiştirilebilir olduğuna inancı, bu bilincin toplumda dolaşımında olması; örgütsel üyelik veya siyasal katılım faaliyetlerinin sıklığı siyasal sistemin işleyişi ve biçimi üzerinde önemli etkileri mevcuttur (Almond ve Verba, 1963, s. 42).

Siyasal sistemler veya rejimler sadece devlet kurumlarını veya hükümet mekanizmasını değil toplumla herhangi bir ilişki içinde olan yapıların ve süreçlerin tamamını kapsamaktadır. Siyasi sistemlerin sınıflandırılması; dağınık haldeki olgu kütlelerinin sistematik şekilde benzer/farklı yönlerini öne çıkararak karşılaştırma yapılmasına imkan verir ve farklı siyasi sistemlerin başarılarını, varsa eksik yönlerinin değerlendirilmesini sağlar (Heywood, 2012, s. 65).

2.1.3. Kültür

Kültür, siyasetin formel ve informel kurallarını, hangi sembollerin değerli olduğunu, kimlerin siyaset yapacağını ve toplumsal ayrılıkların bağlamını belirten önemli bir arka plan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür bireylerin, toplumda var olan cemaat, güç, otorite, kaynaşma ve ayrışma gibi alanlarda nasıl bir tutum sergileyeceğinin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir. Kültürün siyasetin yapıldığı bağlamı belirlemesine örnek olarak toplumsal çatışma gösterilebilir. Çatışma, her toplumda görülmektedir fakat çatışmanın strüktürü, derecesi ve özellikleri toplumdan topluma farklılık göstermektedir (Çelebi, 2016, s. 213-215).

Sıklıkla kullanılan siyasi kategoriler ve bu kategoriler yoluyla ortaya konan araştırmalarda, olgulara yüklenen anlamlarda; kültürler arasında farklılıklar olabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Örnekleme gerekirse; milliyetçilik, muhafazakarlık gibi kavramların anlamları ve yarattığı algılar her toplumda ve kültürde farklılıklar gösterebilir, bu durum aynı sosyal nesnelere

kültürler arasında birden fazla temsiline sahip olduğumuzu gösterir (Howarth, 2006).

İnsanın yaptığı her şey kültürün parçasıdır, insan; üreticidir ve toplam sosyokültürel sistem insanın ürünüdür. İnsan ürünü olan kültür, kişilerin sosyal davranışlarını sistematize eder, insanlara sosyal ve bireysel yaşamın anlam ve amacını sunar, sosyal dayanışma için bir “temel” görevi görür, sosyal kişiliğin oluşmasında başat bir faktördür, bireylerin değer verdikleri ortak hedefler için birlikte faaliyette bulunmaları nosyonunu içerir. Bir toplum, kültürünün yaptığıyken kültür de toplumun yaptığıdır (Fichter, 2009, s. 152-160).

2.1.4. Siyasal Kültür

İlk olarak kültürün ne anlama geldiği tanımlanırsa siyasal kültürün daha iyi anlaşılacağını düşünen Ozankaya’ya (1975, s. 91) göre kültür, bir toplumda yıllarca hatta yüzyıllarca biriken ortak değerlerin bütünüdür. Toplumu oluşturan bireylerin gelenek görenekleri, örf ve adetleri, alışkanlıkları, folkloru, ortak oldukları duygu ve düşünceleri, yaşanan gelişmeler karşısında verilen ortak tepki o toplumun kültürünü oluşturur. Kültür, uzun süre birlikte yaşayan insanların birbirleri ve doğayla girdikleri etkileşimler sonucu oluşan maddi manevi öğelerin tamamı, değer ve kuralların bütünüdür. Bireyler kültürü yaratırlarken aynı zamanda taşıyıcısı durumundadırlar (Gökçe, 2018, s. 183).

Siyasi kültür, kavramsal olarak siyasal sisteme, siyasal yönelimlere, sistem içindeki bireyin rolüne, bilgi, beceri ve duygularının yanında siyasal sistemin çeşitli aktörleri ile ilgili tutumlarına işaret eder (Almond ve Verba, 1963, s. 12-15). Bir toplumun siyasal kültüründen bahsedildiğinde, toplumdaki her üyenin politik sisteme yönelik kavrayışı, inancı ve değerlendirmelerin içselleştirilmesinden bahsedilmektedir. Her siyasi sistem, siyasi eylem için belirli bir yönelim modeline gömülüdür ve bu belirli bir özerkliğe sahip siyasal kültür olarak tanımlanabilir (Almond, 1956, s. 395-396).

Öztekin'e (2003, s. 210) göre, bir toplumun; devlet, hükümet, parlamento, siyasi parti, seçim, anayasa, siyasal iktidar gibi kavramlar konusundaki bilgisi, yaklaşımları, ilgi, görgü ve tutumlarının tamamı siyasal kültür olarak tanımlanabilmektedir.

Geçmiş deneyimlerce şekillendirilen tutumların, gelecekteki siyasal davranışlar üzerinde de etkili olabildiğini düşünen G. Almond ve B. Powell (1978, s. 25), bireyin siyasal nesnelere ve olgulara karşı tutumlarının oluşumuna katkıda bulunan üç etkenden söz etmişlerdir:

- **Bilişsel (Cognitive) Boyut:** Bireyin siyasal sürece hakimiyeti, siyasal alana ait bilgisini ifade eder.
- **Duygusal (Affective) Boyut:** Bireyin dışsal (aile, arkadaş grubu vb.) etkilerle sistemi reddetmesini ifade eder.
- **Yargısal Değerlere Dayalı (Evaluative) Boyut:** Bireyin sistemi "moral değerlendirme" açısından eleştirerek bir tutum sergilemesini ifade eder.

Bu etkenlere bağlı olarak G. Almond ve Verba (1963, s. 35), bireylerin tutumlarına göre üç tür siyasal kültür tipi tanımlamışlardır:

- **Dar Grup/Cemaat Kültürü (Parochial):** Birey kendi grubunun, kabilesinin veya cemaatinin dışında siyasal sistem veya sistemlerinin varlığından habersizdir. Birey bilişsel, duygusal ve yargısal boyuta ulaşmamıştır.
- **Uyrukluk/Tebaa Kültürü (Subject):** Birey siyasi sistemin farkındadır fakat katılım göstermez, siyasal sistemde pasiftir ve yönetenlerce yönlendirilir.
- **Katılımcı Kültür (Participant):** Birey siyasi sistemin farkındadır ve katılım sağlar.

Siyasal kültür analizinin doğruluğu için toplumdaki siyasal eğilimleri, bireylerin siyasal sisteme dair düşüncelerini, beklenti ve algılarını bilmek, var olan algının siyasal sistem içerisindeki dönüştürücü gücünü doğru analiz edebilmek oldukça önem arz eder (Sokullu, 2015, s. 103).

Toplumunu oluşturan bireylerin siyasal süreçte etkin bir rol almaları siyasal kültürü oluşturan öge ve değerlerden kaynaklanmaktadır ve siyasi

katılım olgusunda sistemler ve süreçler arasında niteliksel ve niceliksel farklar bulunmasına karşın bireylerin katılımının olmadığı siyasi süreç ve sistemin olmadığı anlaşılmaktadır (Topbaş, 2010, s. 90).

Toplum siyasi kültürünü bireye aktarırken; bireyin yaşı, cinsiyeti, karakteri gibi kişisel özellikleri ile etkileşim halinde, aile, akranlar, okul, medya, çağın ruhu, gibi oldukça çeşitli ve katmanlı araçları kullanmaktadır (Yalçın, 2016, s. 322).

Siyasal kültür olarak değerlendirilen siyasi bilinçlenmenin başlaması çocukluk yıllarına kadar uzanmakta olup toplumsal, kültürel, ekonomik ve ailevi faktörler ile gelişim ve değişim göstermektedir (Öztekin, 2003, s. 212-213).

2.1.5. Bireyin Siyasal Aktör Haline Gelme Süreci: Siyasal Toplumsallaşma

1985 yılında, Eski Romanyalı lider olan Nikolay Çavuşesku'nun "*Fetüs bütün toplumun sosyalist malıdır. Doğum yapmak vatani bir görevdir. Çocuk yapmayı reddedenler, doğal süreklilik yasasından kaçan dönemlerdir.*" sözlerinden yola çıkılarak çocukların, siyasi sistem içerisine henüz doğmamışken girdikleri anlaşılabilir. Çin'de ikinci çocuk sahibi olmanın, Romanya'da ise kürtajın yasaklanması örneklerine bakılarak birçok toplumda mütemadiyen nüfus planlama yasalarının varlığı ile siyasi rejimlerin bir çocuğun dünyaya gelip gelmemesini önemli ölçüde kontrol altına almak istediği anlaşılmaktadır. Çocuk sahibi olma kararında bile siyasi nedenler etkili olabileceği gibi çocuk dünyaya geldikten sonra da siyasi rejimler tarafından gözetim ve siyasi kültürün aktarılması ile yönlendirme süreci devam etmektedir (Yalçın, 2016, s. 321-322).

Birey, yaşamının başlangıcından itibaren sosyal bir kişidir aynı zamanda bu süreç boyunca yerleştirilmeler ve değişimlerle de karşı karşıya kalmaktadır. Bu gelişim ve değişim, çocukluk döneminden yaşlılık dönemine kadarki farklı aşamalarda görüldüğü gibi kültürler arası, sosyal statüler arası, meslekler arasında da görülmektedir (Fichter, 2009, s. 26-27).

Siyasal toplumsallaşma, en genel anlamı ile bireyin siyasal benliğini oluşturma sürecidir. Siyasal kültürün kuşaklar arası aktarımı ve benimsetilmesi sistemin meşruiyeti ve devamlılığı adına önem arz etmektedir. Bireyin ait olduğu toplumda sosyalleştiği süre boyunca siyasal davranışlarının olgunlaşması da birçok yolla biçimlenmektedir (Kalaycıoğlu, 1984). Sosyal, bireysel ve ideolojik yapıların tamamını kapsayan toplumsal hayat bireyi tümüyle kuşatmaktadır (Aydemir, 2021, s. 15).

Siyasal toplumsallaşma, siyasal yaşamın birey tarafından, edilgen kalarak veya etkin bir biçimde deneyimleriyle öğrenilme süreci olarak tanımlanabilir. Bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı siyasi özne ve nesnelerin bireyde yaratacağı veya yaratmayacağı değişim siyasal toplumsallaşmadır (Yalçın, 2016, s. 324). Siyasal kültürün bütünlüyci unsurlarından biri olarak kabul edilen siyasal toplumsallaşma süreci modern toplumların meşruluk zemininin devamlılığı için oldukça önemlidir. Birey hayatının tüm evrelerinde doğrudan veya dolaylı olarak siyasal sisteminin tesiri altındadır. Sistem sürekli olarak bireye kendi ideolojisini, değerlerini ve ideallerini empoze etmeye çalışır. Bireyin var olan sistemi sorgulaması, uzak durması, sistemin meşruluğuna olan inancının zayıflaması ihtimal dahilindedir. Demokratik bir siyasal sistemin hakim olduğu, siyasal katılımın kültüre yerleşmiş olduğu toplumlarda yeni arayış ve gayretler, farklı çıkar gruplarının görüşlerini ifade ederek savunabilmelerinin yolu açıktır (Durdu, 2013, s. 30-31).

2.1.6. Siyasal Toplumsallaşmanın Ajanları

Siyasal toplumsallaşmada etkin rol oynayan kurumların başında aile gelmektedir, aile fertlerinin siyasal kültür düzeyi çocuk üzerinde belirleyicidir. Siyasal davranışlara, tutum ve değerlere temel oluşturacak normlar çocuğa ilk olarak aile tarafından verilmektedir. (Kalaycıoğlu, 1984, s. 143). Freud'dan başlayarak birçok psikolog, çocuğun temel tutumlarının ilk yaşlarda oluştuğu görüşünü paylaşmaktadırlar. İlk yaşlarda karşımıza birincil grup olarak aile çıkarken ikincil gruplar arasında okul, iş çevresi, siyasal partiler gelmektedir. (Kışlalı, 2008, s. 119).

Tatar, (1997, s. 63) ailede başlayan toplumsallaşmanın duygusal, okulla gelişen toplumsallaşmanın ise bilgisel bir boyutta olduğunu söylemektedir. Çocuğun siyasal tutum ve davranışlarının şekillenmesinde ikinci önemli kurum okuldur. Her siyasal sistem, gençlerin eğitim yoluyla ülkede mevcut siyasal sistemin olumlu yönlerini, işleyişini öğrenmeleri için çaba göstermektedir. Bu çaba mevcut sistemin meşruiyeti ve geleceği için kaçınılmazdır (Öztekin, 2003, s. 214). Ailede başlayarak okulda gelişen siyasal toplumsallaşma, yetişkin insanların iş hayatlarında da her meslekten çalışanın oluşturduğu dernek, meslek kuruluşları, sendika gibi örgütlerde devam etmekte ve kitle iletişim araçları ile desteklenmektedir (Kışlalı, 2008, s. 120).

2.1.7. Siyasal Katılım

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren imparatorlukların yıkılması ve ulus devletlerin giderek yaygınlaşmasıyla, iktidarın kaynağının ilahi değil, halk olduğu anlayışı hakim olmaya başlamıştır. Özellikle Sanayi Devrimi, beraberinde sanayi ve ticaret hayatında değişiklikler ve gelişmeler getirmiştir. Toplumsal tabakalaşma ve sınıf bilinci oluşmaya başlarken yönetilenlerin siyasal sistemi kendi lehlerine çevirmeye çalışmaları, yöneticilerle diyaloga girmelerini sağlamış ve halkın, iktidara katılarak söz sahibi olma fikrini sağlam bir temele dayandırmıştır (Turan, 1976, s. 67.)

Siyasal katılma Kapani'ye (2007, s. 144) göre, toplum üyelerinin siyasal sistem karşısındaki konumlarını, tutum ve davranışlarını belirleyen; basit bir meraktan veya yalnızca seçimlerde oy kullanmaktan yoğun eylemler zincirine kadar uzanan geniş içeriğe sahip bir kavramdır

J.S. Mill temsili hükümeti savunduğu “Demokratik Yönetim Üzerine Düşünceler” adlı eserinde; yönetime iştirak etmenin bireyin entelektüel ve ahlaki kabiliyetlerini en üst düzeye çıkararak hayatın anlık ve görece basit zevklerine nispeten nitel olarak çok daha fazla tatmin sağladığını düşündüğünü belirtir (Mill, 2017).

Siyasal katılma genel olarak, yönetilenlerin yönetim sürecine etkileri olmakla birlikte yönetim üzerindeki bu etki modern bir tavidir. Modern dışı

toplumlarda siyasal otorite olmak Tanrı'nın bir lütfu olarak değerlendirilmekte veya kurucu ailenin imtiyazı ile mümkün olabilmekteydi. Halktan istenen vergiler veya askerliğe katkı, siyasal katılım anlamına gelmiyordu. Modern siyaset anlayışında ise siyasal iktidar toplumdaki bireylerin önce sosyal sonra mali ve askeri katkılarıyla oluşmuş bir güç birikimidir. Bu aktif hal bireylere, kendilerini temsil edecek mekanizmayı belirleme ve uygulamaları denetleme, teşvik etme, eleştiride bulunma hakkını vermektedir ki bu durum siyasal katılma olarak adlandırılmaktadır (Aydın, 2006, s. 171-172). Ulus devlet ile birlikte bireyin sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda daha aktif rol alması gerekmiştir ve görünür konuma ulaşmıştır. Bu gelişmeler bağlamında günümüzde artık bir rejimin ne ölçüde demokratik olduğunun anlaşılması için halka sağlanan siyasal katılım olanaklarına bakılır olmuştur (Kışlalı, 1993, s. 186).

Siyasal katılım kavramı, hükümetlerin yaptıklarını doğrudan veya dolaylı yollardan etkileyen her türlü eylemi içermektedir: oy kullanmak, kamu görevlileriyle iletişim kurmak, yöneticileri, bürokratları, yasa koyucuları, hükümet politikalarını etkilemeye çalışan herhangi bir örgüte katılmak örnek olarak gösterilebilir. (Conway, Steuernagel ve Ahern, 2005, s. 89).

Bireylerin siyasal katılım bakımından farklı düzeyde olmaları onların; yaş, cinsiyet, meslek, gelir durumları, eğitim seviyeleri, yerleşme biçimleri gibi konum farklarına dayanmaktadır (Aydın, 2006, s. 173).

Katılma etkinliğinin gerçekleşmesi için ilk olarak, katılım davranışına imkan sağlayacak asgari koşulların bulunduğu bir ortamın gerekliliğine işaret eden Eroğul, (2014, s. 232) siyasal katılıma etki eden faktörleri altı maddede özetleyerek bu etkenlerin gelişmişliği ile katılımını doğru orantılı görmüştür:

- Devletin bağımsızlığı,
- Uygun bir tüzel çerçevenin varlığı,
- Vatandaşların can güvenliği,
- Eğitimleri,
- Katılımın önünde herhangi bir ideolojik engelin olmaması,
- Yönetilenlerin yönetim işlerinden haberdar oldukları iletişim sisteminin varlığı.

Toplumsal merkezleşmenin bir sonucu olarak karşımıza çıkan siyasal katılım, toplumdaki; kişisel, grupsal ve örgütsel tüm aktörlerin fikirlerini hiçbir sınırlama olmadan sunmaları ve siyasal yapının da bu fikirleri önemsemesi temeli üzerine kuruludur (Aydın, 2006, s. 174). Siyasal katılma olgusunun bir ülkenin siyasal sistemi ile ilgili olduğu açıktır ancak konjonktürel olarak farklı zamanlarda farklı eğilimler gösterebildiğini unutmamakta fayda vardır (Durdu, 2013, s. 36-37).

Yapılan tanımlamalar göz önünde bulundurulduğunda siyasal katılım ile ilgili şu sonuçlara ulaşılabilir:

- Siyasal katılma eylemleri, doğrudan veya dolaylı olarak, siyasal iktidarın faaliyetlerini etkilemeyi amaçlamaktadır.
- Siyasal iktidarı kullanacak olanların seçimlerini kapsamaktadır.
- Siyasal katılma eylemleri; sürekli-kesintili, başarılı-başarısız, örgütlü-örgütsüz olabilmektedir.
- Siyasal katılma eylemleri hukuki olabileceği gibi hukuk dışı da olabilmektedir.
- Siyasal katılma eylemleri bireyin iradesi ile mümkün olabileceği gibi iradesi olmadan da gerçekleşebilmektedir (Eren, 1997, s. 6).

2.1.8. Siyasal Katılım Sınıflandırmaları

Siyasal toplum tabakaları farklı kültür, norm ve ilkeleri benimseyen dört ayırım içindedir: siyasal olmayan, siyasal olan, siyasal olup aynı zamanda iktidar mücadelesi veren ve iktidarı elinde bulunduran tabaka. Çetin ve Görüşük'ün (2015, s.87) de değindiği gibi birey içerisinde bulunduğu sosyal, siyasal ve ekonomik çevresi hasebiyle bu siyasal tabakalardan birinde yer almaktadır ve her birey kendi tabakasının norm ve davranışını benimseyerek o doğrultuda eyleme geçeceği için birbirinden farklı birçok “*siyasal insan*” davranışı var olacaktır.

2.1.8.1. M. E. Olsen'e Göre Siyasi Katılım Kademeleri

Marvin Elliott Olsen, (1970, s. 683) toplumsal kademeleri siyasi katılımlar bağlamında altı sınıfa ayırmaktadır:

- Liderler,
- Siyasal aktivistler,
- Siyasal iletişimciler,
- Siyasal vatandaşlar,
- Siyasal marjinaller,
- Siyasal dışlanmışlar.

2.1.8.2. Robert Dahl'a Göre Siyasi Katılım Kademeleri

Siyaset bilimci Robert Dahl, "Modern Political Analysis" adlı kitabında siyasi katılmayı dört boyutta incelemektedir:

- **İlgi:** Bireylerin siyasi olayları sadece izlemek ve pasif kalmakla yetinmeleridir.
- **Önemseme:** Bireylerin siyasi ilişkileri önemseyerek kendi hayat alanının belirleyicisi olarak görmeleridir.
- **Bilgilenme:** Bireylerin siyasi olay, sorun ve ilişkiler hakkında bilgi sahibi olmalarıdır.
- **Eylem:** Bireylerin siyasi sorunların çözümünde aktif rol almalarıdır.

Robert Dahl, politika ile ilgileri yönünden ve siyasi katılımlarına göre ise toplumu dört gruba ayırır:

- **Siyasal Olmayan Tabaka (Apolitical Strata):** Politik olaylar ile ilgili herhangi bir merak, bilgi ve ilgi sahibi olmayarak eyleme geçmeyen "*ilgisizler*" kategorisindeki kişilerdir.
- **Siyasal Tabaka:** Politik olaylar hakkında bilgi sahibi olan, ilgilenen ve aktif olarak katılım gösteren kişilerden oluşan kategoridir. Aktif siyasi tabakalar, siyasete ilgili olmayan kitlelerin yanında azınlıkta kalırlar.
- **İktidar Peşinde Koşanlar:** Küçük bir azınlıktır.

- **İktidar Sahipleri:** En küçük azınlıktır (Dahl, 1963, s. 56-57).

2.1.8.3. Verba ve N. H. Nie'ye Göre Siyasi Katılım Kademeleri

Siyasi katılmayı, hükümetin çeşitli kademelerinde görevlendirilen bireylerin seçimi ve bu bireylerin izleyecekleri siyasaları etkilemek amacıyla vatandaşların giriştikleri faaliyetler bütünü olarak görmeyi önermektedirler. Bu tanım gözlemsel araştırmalarda kullanılması, çözümleme birimi olarak merkeze eylemi alması ve bu eylemler arasında sadece amaca hizmet edenleri vurgulaması açısından değerlidir (Turan, 1986, s. 69).

2.1.8.4. Lester Walter Milbraht'a Göre Siyasi Katılım Kademeleri

Milbrath, (1965, s. 9-13) "*Siyasi Katılım: İnsanlar Siyasete Nasıl ve Neden Dahil Olur?*" adlı eserinde, siyasal katılımı biçimlerine ve çeşitlerine göre sınıflandırmaktadır:

- **Aktif ve Pasif Katılım:** Bireylerin bazıları, aktif ve yoğun katılım gösterirken diğerleri pasif kalabilmektedir fakat her birey, içinde yaşadığı siyasal sisteme en azından edilgen bir biçimde katılmaktadır.

- **Açık-Gizli Katılım:** Bazı siyasal eylemler, eleştiri ve alkış olasılığını göze alarak kamuoyu önünde yapılırken, bazı siyasal eylemler ise özel bir nitelik taşır. Örnek olarak, ev ortamında arkadaşlarla siyaset hakkında tartışma yürütmek ile medya önünde bir programda, siyaset hakkında tartışma yürütmek arasındaki fark gösterilebilir.

- **Otonom-Uyumlu Katılım:** Tüm eylemler bir tür uyarana verilen tepkidir ancak içsel veya genel bir çevresel uyarana yanıt veren kişi ile taleplere yanıt veren kişi arasında önemli bir fark vardır. Vergi ödemek, yasa gereği zorunlu olan siyasal bir eylemken; siyasal eylemlerden bazıları, kişinin kendi iradesiyle ve bir bağımlılığı olmaksızın aldığı kararlarla var olmaktadır.

- **Yaklaşan-Kaçınan Katılım:** Yaklaşma davranışı, aktör ve nesne arasında pozitif bir değer ile kaçınma davranışı ise negatif bir değer ile karakterize edilir. Örneğin, bir kişinin konuşma yapmaktan hoşlanmaması onun bu eyleme karşı olumsuz bir değere sahip olduğu anlamına gelebilir. Yaklaşma

davranışı yüksek ödül beklentisinden, kaçınma davranışı ise yüksek maliyet beklentisinden kaynaklanmaktadır

- **Epizodik-Sürekli Katılım:** Oy verme gibi bazı siyasi eylemler sadece belirli zamanlarda gerçekleşir fakat eyleme geçme kararı genellikle bilinçlidir; bir politikacıyla iletişim kurmak, bir ofise sahip olmak, siyasi partiyi desteklemek gibi eylemler herhangi bir zaman aralığında ve uzun süreler içinde gerçekleştirilir.

- **Siyasal Sisteme Veren-Alan Katılım:** Oy verme, kampanya yürütme, yetkililerle temasa geçme, görev alma gibi bazı davranışlar sisteme verilenler; kamu düzeninin sağlanması, adalet, eğitim, uyuşmazlık çözümü gibi hizmet talepleri ise siyasi sistemden alınanlardır.

- **Dışavurumcu-Araçsal Katılım:** Aralarındaki fark keskin olmamakla birlikte dışavurumcu politik eylem, tatmin edici veya dürtü azaltıcı; araçsal eylem ise amaca yönelik, manipüle edici ve değiştiricidir. Örneğin, düzenleyici veya dinleyici olarak bir seçim kampanyasına katılım sağlamak araçsal; seçimlerde oy kullanmak ise amaçsal katılıma örnek olarak gösterilebilir.

- **Sözlü-Sözsüz Katılım:** Siyaset ile ilgili konuşmak, açık oturuma katılmak sözlü; zarf doldurmak, mektup yazmak, geçit töreninde yürümek sözsüz siyasi katılımıdır. Sözel becerilere sahip olmayan biri için sözlü katılımın maliyeti çok yüksek olabileceği için bu etkinliklerden kaçınabilir.

- **Sosyal-Sosyal Olmayan Katılım:** Neredeyse tüm siyasi eylemler, asgari bir tür sosyal etkileşim gerektirir ancak derecesi farklıdır. Örneğin bir mektup veya konuşma metni yazmak oldukça sözlüdür fakat sosyal etkileşim gerektirmez. Siyasi fon istemek, hanelere giderek kampanya yürütmek, oy vermektense, siyasi partiye veya toplantıya katılmaktan çok daha fazla sosyal etkileşim gerektirir.

Milbarth, bireylerin siyasi katılım düzeylerini aktif katılım ve pasif katılım olarak iki şekilde incelemiş ve birey-siyasal sistem ilişkisini şekil 3'deki tabloda gösterildiği şekilde şematize etmiştir (1965, s. 14).

		Sisteme Girişler (Bireyler Tarafından) (1)	Sistemden Çıktılar (Bireyler Tarafından) (2)
AKTİF KATILIM	Araçsal	<ul style="list-style-type: none"> • Liderlerin Seçimi (Oy) • Parti Etkinlikleri • Finansal Destekte Bulunmak • Gönüllülük • İtaatsizlik 	<ul style="list-style-type: none"> • Yönetim • İletişim İmkanları • Hizmetler • Ekonomik Fırsatlar • Menfaat Çatışmasının Çözümü • Adalet
	Açıklayıcı	<ul style="list-style-type: none"> • Bağlılık • Gösteriler • Protestolar • Siyasal tartışma 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulusal semboller • Kimlik Duygusu • Hükümet protestoları • Üstünlük Duygusu
PASİF KATILIM		<ul style="list-style-type: none"> • İtaat • Rıza • Zorunlu Askerlik • Vergi ödeme • İlgisizlik 	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu düzeni • Güvenlik

Şekil 3. Bireyin Siyasi Davranış Haritası

Kaynak: Milbrath, L.W. (1965). *Political participation: How and why do people get involved in politics?* Chicago : Rand McNally.

Oluşturulan bu sınıflandırma, siyasi sistem perspektifinden ziyade bireysel aktörün bakış açısına göre yapılmıştır. Şekil 3'deki tabloda bireyin siyasi sisteme katılma dereceleri hipotetik (varsayımlı) bir bireye göre düzenlenmiştir. Farklı bireyler için 1 ve 2 numaralı bölümlerdeki durumlar kendi kolonlarında yer değiştirebilmektedirler.

Bireylerin siyasi yatkınlıkları ve ilgileri ile siyasete verdikleri emek derecesi farklılık göstermekte ve böylece siyasi katılımları yoğunluk açısından çeşitlenmektedir (Çam, 2011, s. 174). Bu bağlamda Milbrath, siyasi katılımın yoğunluğunu hiyerarşik olarak şu şekilde göstermiştir:

Şekil 4. Siyasi Katılım Hiyerarşisi

Kaynak: Milbrath, L.W. (1965). *Political participation: How and why do people get involved in politics?* Chicago : Rand McNally.

Siyasi katılımdan genellikle kümülatif olarak söz edilir; bir siyasi eyleme katılan kişiler genellikle diğerlerine de katılırlar. Şekil 4, davranışların hiyerarşik sıralamasını göstermektedir; en altta siyasal olaylarla en az sıklıkta meşgul olanlardan en üstte, siyasal olaylara en yoğun katılım gösterenlere doğru ilerlemektedir. Siyasal katılımın kümülatif olma özelliği göz önünde bulundurulduğunda en üstteki davranışlarla meşgul olanların en alttaki davranışlarla da meşgul olma olasılığı yüksektir. Siyasal katılım hiyerarşisi aynı zamanda bir maliyet hiyerarşisinin de varlığını göstermektedir. Hiyerarşinin en altındaki faaliyetler için zaman ve enerji maliyetleri en düşük iken daha yüksekte konumlanan davranışlar için daha fazla zaman, enerji ve aynı zamanda daha fazla kişisel bağlılık gerektirmektedir. Hiyerarşideki belirli bir faaliyetin sıralaması seçimden seçime, yıllara ve ülkelere göre değişebilmekle birlikte bir veya iki sıradan fazla kayması beklenmez. Ayrıca bu hiyerarşi tablosunda belirtilen siyasal faaliyetler büyük ölçüde; beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçların giderildiği toplumlar için geçerlidir (Milbrath, 1965. s. 17-19).

2.1.8.5. Samuel H. Barnes ve Max Kaase'in Siyasal Katılım

Sınıflandırması

Altı ülkeden sosyal bilimcilerin bir araya gelerek beş Batı demokrasisinde; insanların siyasetten beklemedikleri ve siyasette yaptıkları arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik yürüttükleri saha çalışmalarından oluşan uluslararası karşılaştırmalı ampirik çalışma, Barnes ve Kaase tarafından ortak eserlerinde toplanmıştır. Siyasi eylemin boyutlarını ölçme ve açıklamaya yönelik ilgi ile 1971 yılında başladıkları çalışmalarında, bireyleri toplumun sosyal yapısında konumlandıran değişkenleri ve sosyopolitik değerleri ölçmek için tasarladıkları anketleri kullanmışlardır ve daha önce de ortaya konan üç temel unsura vurgu yapmaktadırlar. Birincisi; bireylerin eğitimleri ve gelirleri ile kendilerini içinde buldukları sosyal statü, ikincisi; çıkar grupları ve karşılaştırılabilir kuruluşlar gibi ağlara olan entegrasyonu, üçüncüsü; yaş unsurudur (Barnes ve Kaase, 1979, s. 41-45).

Siyasal katılımı, “*Siyasal sistemin çeşitli düzeylerinde doğrudan ya da dolaylı olarak siyasal tercihleri etkilemeyi amaçlayan bireysel vatandaşlar tarafından yürütülen tüm gönüllü faaliyetler.*” olarak nitelendiren Barnes ve Kaase'in bireylerin siyasal katılımalarını iki sınıfta inceleyen söz konusu sınıflandırma şu şekilde özetlenebilir (Barnes ve Kaase, 1979, s. 42):

- **Olağan/Alışlagelmiş Siyasal Katılım:** Oy kullanmak, siyasal miting ve/veya siyasal toplantılara katılmak, siyasal tartışmalar yapmak, kamu görevlileri ile iletişime geçmek, siyasal açıdan farklı insanları etkilemeye çalışmak gibi eylemleri kapsamaktadır.

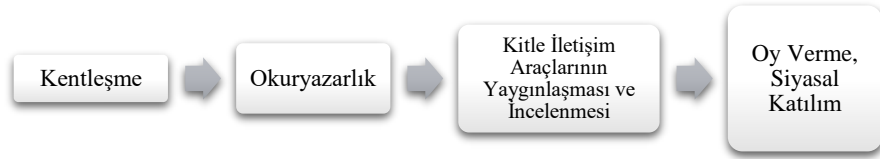
- **Olağandışı Siyasal Katılım:** Bireylerinin siyasal amaçlara karşı giriştikleri; grev, boykot, toplu dilekçe, yollara barikat kurmak, trafiğin akışını engellemek, kamu mallarına zarar vermek, vergi vermeyi reddetmek, suikast, bombalama veya silahlı saldırıda bulunmak gibi eylemleri kapsamaktadır (Dursun, 2002, s. 25).

Ayrıca yürütülen bu çalışmalarda birbirinden farklı ileri sanayi toplumlarında yükselen eğitim düzeylerinin ve teknik, entelektüel becerilerin üstlendiği rol; siyasi düzenin önemli bir parçası olan siyasal katılımın yapısı ile aralarında doğrudan ve tartışmasız bir bağlantı olduğu sonucuna da ulaşılmıştır (Barnes ve Kaase, 1979, s. 15).

2.1.8.6. Lerner'e Göre Siyasal Katılım Kademeleri

Lerner, sanayileşmenin tamamlandığı toplumlardaki bireylerin; siyasal, ekonomik ve kültürel bütün toplumsal etkinliklerde bulunan, katılımcı insan olduğunu savunmaktadır. Nitekim Lerner'in, siyasal katılma modeli aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 5. Lerner'in Siyasal Katılım Modeli

Kaynak: Aydın, A. (2018). Siyasal katılım kademelerinin incelenmesi ve Lerner'in siyasal katılım kademelerinin dönüşümü. *Çukurova Araştırmaları*, 4(2), 156-164.

2.1.9. Siyasal Katılım Şekilleri ve Araçları

Her davranış türünde olduğu gibi, siyasal katılımın da gerçekleşebilmesi için birtakım koşullar vardır. İlk ve elzem olan; katılımın sağlanabilmesi için bağımsız bir devletin varlığı, katılacak kişilerin can güvenliklerinden şüphe etmemeleri ve eğitimleri, katılmaya asgari dayanak olacak bir tüzel çerçevenin varlığı, uygun bir ideolojik ortam, son koşul olarak da asgari bir iletişim düzeyinin varlığı sayılabilir. Bilginin yayılmadığı, yönetim işlerinden habersiz bırakılan toplumun yönetime katılabilmeleri beklenemez (Eroğul, 2014, s. 230-232).

2.1.9.1. Seçimler ve Oy Kullanma

Demokrasinin göstergelerinden biri olan ve yasal kısıtlaması olmayan bireylerin demokratik hakkı olan seçimler, siyasal katılımın yoğun olarak yaşandığı önemli bir süreçtir. Seçimler, bireylerin demokratik bir zeminde haklarını kullanmalarını sağlarken aynı zamanda içinde yaşadıkları ülkenin geleceği konusunda söz sahibi olmalarına da olanak sağlamaktadır. Bireyler,

siyasi ideolojilerine uygun olan, bakış açılarını yansıttığına inandıkları parti veya adaylara çeşitli faktörlerin etkisiyle ve bilgi alışverişleri sonucunda oluşan kararları ile oy kullanarak hükümet görevlilerinin veya muhalefetin seçilmesinde belirleyici olmaktadır (Silsüpür, 2021, s. 170).

2.1.9.2. Referandum (Plebisit)

Referandum ve plebisit kavramları aynı olguya işaret eden, birbiri yerine kullanılan, siyasal sistem veya yasalarca halka tanınan bir hak türüdür. Referandum kavramı; ülke halkının önemli bir konuda oy kullanabildiği bir fırsat olarak tanımlanırken (http-2), plebisit kavramı; bir nüfusun kendi kaderini tayin hakkını kullandığı bir oylama olarak tanımlanmaktadır (http-3).

2.1.9.3. Halk Denetimi

Halk denetimi, halkın genelde ve yerelde bir devlet uygulamasına karşı bütünsel hareket kabiliyeti ve baskı grupları vasıtasıyla örgütlenmiş olarak ortaya koyduğu tepkidir. Şeffaf ve hesap sorulmasına fırsat veren yönetim, halkın denetimine izin vererek siyasal katılımı sağlıklı bir hale getirecektir (Aydın, 2017, s. 21).

2.1.9.4. Halk Vetosu

Türk Dil Kurumu tarafından, “*karşı çıkma, engelleme, reddetme*” olarak tanımlanan halk vetosu, seçmenler tarafından seçilen yetkililerin aniden ve tepeden inme bir şekilde kararlar alınmasına ve uygulanmasına engel olmak için geliştirilmiş yöntemdir. Hazırlanan veya kabul edilen bir kanunun ya da politikanın, halka sunulmasıyla başlayan süreç belli bir süre içinde halkın bu duruma itirazda bulunması veya reddetmesiyle tamamlanır (http-4; Aydın, 2017, s. 21).

2.1.9.5. Halkın Katılım Toplantısı

Toplumdaki bazı birey veya grupların yöneticilere ulaşma ve onları etkileme imkanları varken bazı birey veya gruplar böyle bir imkana sahip değillerdir. Halk toplantılarının hedefi, siyasal katılım konusunda dezavantajlı kabul edilen birey veya grupların yerel ve merkezi yönetim tarafından; kent dayanışma meclisi, halk konseyi, kent halk meclisi, halk kurultayı, kent kurultayı, meslek, bölge ve sivil meclisler gibi yöntemlerle yönetime katılmalarını sağlamaktır (Çukurçayır, 2005, s. 225).

2.1.9.6. Örgüt ve STK'lara Üye Olma

Kavramın kökleri Antik Yunan'a kadar uzanmakta ve “*yurttaşlar toplumu*” olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yönetim krizinin baş göstermesiyle, temsili demokrasilerde halkın yönetime doğrudan katılma isteği artmıştır. Kurumsallaşmaları modernleşme süreciyle mümkün olabilen sivil toplum kuruluşları, sosyal yaşamda oldukça önemli ve güçlü bir konumuna ulaşmışlardır. Modernleşme; çatışmacı toplumsal yapıyı, toplumda var olan birçok çıkar gruplarının siyasal karar mekanizmaları üzerinde baskı gücü oluşturma ihtiyacını ve sivil toplum kuruluşlarının hızlı bir biçimde kurumsallaşmasını beraberinde getirmiştir. Sivil toplum kuruluşları zamanla modern ve örgütlü yaşamın vazgeçilmezleri haline gelmişlerdir (Akıncı, 2014, s. 44).

2.1.9.7. Siyasi Partiler

Bir siyasal sistemde iktidarın yetkilerini kullanan ya da amacı; iktidarı etkilemek, paylaşmak ve ele geçirmek olan belirli bir program kapsamında bir araya gelen bireylerin oluşturduğu siyasal örgüttür (Emiroğlu, 2006, s. 601).

Tarihsel süreç boyunca, iktidarı kullanmak için çeşitli hizipler varlık göstermişse de çağdaş anlamda siyasi partilerin ortaya çıkışının on dokuzuncu yüzyılda İngiltere, Fransa gibi Batı Avrupa ülkelerinde gerçekleştiği görülür, bu ülkelerin ortak özelliği olarak sosyo-ekonomik değişimlerin sonucunda

iktidar paylaşımının zorunluluğuyla karşı karşıya kalmış olmaları gösterilebilir (Turan, 1977, s. 99).

Siyasi partiler, bir parçası oldukları siyasal rejimin; ideolojik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel özellikleri bağlamında ve zamansal olarak farklılaşabilen işlevler yerine getirirler de temel işlevlerinde benzerlikler görülmektedir (Atik, 1994, s. 7). Siyasi partilerin temel işlevlerini Kapani, (2007, s. 182-184) şu şekilde sıralamaktadır:

- Toplumdaki çeşitli istemleri ve çıkarları birleştirerek menfaatlerin kanalize edilmesini sağlarlar.
- Birçok rejimde, yasal partiler; yöneticiler ile yönetilenler arasında köprü görevini üstlenirler.
- Kitleleri eğitme ve bilinçlendirme görevini üstlenirler.
- Seçmenleri aktif davranışa yönlterek siyasal harekete geçirme (mobilizasyon) ve siyasal sosyalleşmeyi teşvik ederler.
- Yasama ve yürütme içindeki işlevleriyle partilerin “yönetme” veya “hükümet etme” fonksiyonuna sahiptirler.
- Muhalefet partileri, iktidarı denetleme görevlerini yerine getirirlerken, temel hak ve özgürlükleri de gözetirler.

İnsanların bir siyasal partiye katılmalarının olası sebeplerini Daver, (1969, s. 227-228) şöyle analiz etmiştir:

- **Prensip (Doktrin):** Kişiler siyasal partiye prensip, fikir veya doktrinlerinden kaynaklı katılırlar.
- **Kişi (Lider):** Kişiler bazen bir partinin yöneticisi olan kişi (lider) sebebiyle herhangi bir siyasal partiye katılırlar.
- **Ekonomik Sebep (Sınıf Çıkarları):** Günümüzdeki siyasal partiler, toplumdaki sosyal sınıfların çıkarlarını gözetmeleri ve ekonomik konuları işlemeleri bakımından birbirlerinden ayrılmakta ve bireylerin tercih sebebi olabilmektedirler.
- **Siyasal İktidarı Etkileme Arzusu:** Bazı kişiler bir siyasal partiye, siyasal iktidarı etkilemek veya kontrol etmek amacıyla katılırlar.

- **Din:** Birçok ülkede bireyler, inandıkları din veya mezhep sebebiyle belli bir partiyi desteklemektedirler. Doğrudan bir din zümresinin ismini taşıyan partiler de mevcuttur. Örnek olarak; Nazilerin iktidara gelmesinden önce Almanya'daki Merkez Katolik Partisi gösterilebilir.

- **Coğrafi Bölge:** Pek çok insan, doğum yeri veya yaşadığı yer itibariyle bir partiye bağlanmaktadır.

- **Aile Geleneği:** Aile geleneğine ve kanaatine bağlı olarak aile üyelerinin siyasal tutum ve davranışları etkilenebilmektedir.

2.1.9.8. Baskı Grupları

Baskı grupları, ortak “*menfaatler*” etrafında birleşerek bu menfaatleri gerçekleştirmek adına siyasal otorite üzerinde “*etki*” yaratmak için çaba gösteren örgütlenmiş gruplar şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu tanımda dikkat edilmesi gereken iki kavramdan ilki: baskı grubunu niteleyen “*etkileme*” faktörü ikincisi: korunması veya gerçekleştirilmesi için çaba harcanan “*menfaat*” faktörüdür. Sadece dar anlamıyla maddi ya da ekonomik bir çıkarın ötesinde kişi gruplarının manevi bir değerın korunması, ortak bir idealin sağlanması gibi motivasyonlarla da bir araya geldikleri söylenebilir. Maddi veya manevi menfaatlerini gerçekleştirmek için birlikte hareket eden menfaat grupları dileklerini hayata geçirmek üzere çeşitli yollardan hükümet/yönetim üzerinde etkili olmaya başladıklarında baskı grubuna dönüşürler. Baskı grupları iki büyük kategoriye ayrılmaktadır:

1. Profesyonel (Mesleki) Organizasyonlar: Profesyonel organizasyonların amacı üyelerinin özellikle maddi menfaatlerini gözetmektir.

2. İdeolojik Gruplar: Çoğunlukla homojen olmayan gruplardır ve özellikle manevi menfaatler için çalışırlar.

Baskı grupları, amaçlarına ulaşmak için; ikna yolu, tehdit, para, hükümet faaliyetlerinin baltalanması (sabotaj), doğrudan hareket gibi araçları kullanmaktadırlar (Daver, 1969, s. 236-240).

2.1.9.9. Bireysel Başvuru

Bireylerin, siyasal sistemi etkilemek üzere yaptıkları eylemler siyasal katılım olarak değerlendirildiğinde, bireyin otoritelerin kararlarını bireysel olarak etkilemek üzere yapabileceği eylemler de bireysel katılım olarak değerlendirilebilir. Birey, demokratik ülkelerde bu faaliyetleri; hükümet mekanizmalarında görev alacakların seçiminde oy kullanarak, seçtiği görevlilerle doğrudan veya dolaylı yollarla iletişime geçerek, alınan kararların içeriğini ve süresini etkilemeye yönelik talepte bulunarak, dilekçe vererek, mektup yazıp şikayette bulunarak yapabilmektedir (Kalaycıoğlu, 1993, s. 202).

2.1.10. Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler

Bireylerin, siyasal katılıma karşı olan ilgi ve bilgileri; toplum içindeki konumlarından başlayarak toplumsal yapıya ve oradan siyasal sistemin özelliklerine kadar birçok sebepten çeşitlenebilmektedir. Bireylerin siyasal katılımına ilişkin faktörler; sosyo-ekonomik, psikolojik ve siyasal/hukuki faktörler olarak üç başlıkta incelenebilir.

Özbudun'a (1975, s. 195) göre, bu faktörler bireylerdeki siyasal katılımın hem yoğunluğunu hem de yönünü tayin edebilmektedir. Ayrıca okuryazarlıktaki, kitle iletişim araçlarındaki, sanayileşme, şehirleşme ve kişi başına düşen milli gelirdeki artış gibi modernleşme süreçleri, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi yönünde halkta birtakım istekler yaratmaktadır. Toplumdaki bu istekler bir süre sonra; siyasal katılımın artmasıyla sonuçlanmaktadır.

2.1.10.1. Siyasal Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler

İnsanın, sosyal bir varlık olmasından kaynaklı siyasal katılım üzerinde sosyo-ekonomik etkenlerin rolü oldukça önemlidir. Birey, yaşamı boyunca etrafındaki toplumun; norm, kural ve statülerinden etkilenir. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir düzeyi, meslek, aile, yerleşim yerleri, kitle iletişim araçları ve bunlara erişim, siyasal kaynaklar, din ve etnisite, dernek veya örgüt üyelikleri, rol ve sosyal statüler siyasal katılımı etkileyen sosyo-ekonomik faktörler arasında gösterilebilir.

2.1.10.1.1. Yaş

Yaş, bireylerin denetimi dışında belirlenen ve herhangi bir şekilde bireylerin kontrolünde olmayan ve değiştirilemeyecek olan verili bir kaynaktır (Balcı, Tarhan ve Bal, 2013. s. 49).

Toplumlar arası yaş grupları değiştikçe siyasal katılımları ve biçimleri de değişmektedir. Örneğin; gençler siyasal faaliyetlere görece fazla zaman ve enerji harcayabilmekte, ailenin bakım sorumluluğunu üstlenmemiş olmaları, düzenli bir mesleğe tabii olmamaları onları siyasal katılımı daha etkin kılabilir (Kalaycıoğlu, 1983, s. 20).

Bireylerin, ilk gençlikte ideolojik tutum ve yönlendirmelere daha yatkın olduğu, orta yaşlara doğru siyasal ilgi ve bilgilerinin netlik kazanmasıyla birlikte daha istikrarlı olduğu, yaşlılıkla beraber ise muhafazakar eğilimler göstererek enerjisinin ve değişime olan inancının azalmasıyla siyasal katılımından uzaklaştıkları görülmektedir (Çetin, 2014, s. 499).

2.1.10.1.2. Cinsiyet

Cinsiyetler üzerine temellenen, geleneksel toplum yapısından ve birtakım olumsuz stereotiplerin kadına atfedilmesinden kaynaklı siyasal katılım davranışlarında cinsiyetler arasında farklılıklar görülmektedir (Eser, Sarışahin, 2016, özet).

Cinsiyet de yaş gibi verili bir siyasal kaynaktır. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında düşünüldüğünde; toplum özellikle erkeğe, daha çok ev dışı roller, kadına ise ev içi roller atfettiği için erkeklerin siyasal katılım oranı yüksek kadınların ise düşüktür. Cinsiyet ve siyasal katılma arasındaki ilişkide en önemli husus: Kadınların birçok ülkede uzun sürelerce siyasal alandan alıkoyulmalarıdır. Bu duruma örnek olarak; 1807'e kadar New Jersey'de kadınların oy kullanmalarını yasaklayan bir eyalet kanunun çıkarılması gösterilebilir (Conway, Steuernagel ve Ahern, 2005, s. 8). Günümüzde hala ülke parlamentolarında kadın temsilcilerin sayıları erkek temsilcilere kıyasla düşüktür (Çetin, 2014, s. 500).

Kadınların, siyasi sürece erişmeye başlamaları 19. yüzyılda kadınların oy hakkını savunan hareketlerin beraberinde kadınların bu hakkı elde ettikleri 1920'den bu yana, kadınların siyasal sisteme katılımları giderek artmıştır (Conway, Steuernagel ve Ahern, 2005, s. 88). Bu durumun Türkiye'deki kadınlar için de benzer şekilde gerçekleştiği söylenebilir. Kadınlar, Osmanlı'nın son dönemlerinden bugüne kadar aktif olarak siyasal katılım hakları ile ilgili mücadele vermektedir. Türkiye'de farklı tandanslı birçok kadın; 1980 sonrası, siyasal otorite üzerinde etki kurmaya çalışmış ve bu dönemdeki sivil toplum gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır (Çaha, 2010). Fakat kadın mücadelesi siyasal hakların kazanılmasıyla sonuçlansa da, hala kadınlar siyaset arenasında ideal temsil düzeyine ulaşamamıştır (Süslü, 2022, s. 9-10).

2.1.10.1.3. Eğitim Durumu

Yaş, cinsiyet, etnik köken gibi faktörler oldukça önemli etkiye sahipken eğitim ve gelir faktörü seçmen katılımını çevreleyen açıklayıcı teorinin temeli olmaya çok uzun zamandır devam etmektedir (Lohman, 2011, s. 2-3). Bireylerin eğitim düzeyleri büyük ölçüde gelir düzeylerine bağlıdır. Bu bağlamda, alt gelir grubundaki bireylerin siyasal katılımlarının derecesi; eğitim ve gelir düzeyi faktörlerinin ortak ürünüdür (Kışlalı, 2010, s. 224).

Eğitimli kişilerin, -diğer birçok konuda olduğu gibi- siyasal alana karşı bilgileri arttıkça ilgilerinin de artması olağandır ve bu durum kişileri aktif siyasete itebilmektedir (Çetin, 2014, s. 499).

2.1.10.1.4. Gelir Düzeyi

Bireyin, yaşamı için elzem olan ihtiyaçlarının giderilmesi ve varlığının devamlılığı için tek koşul ekonomik bağıdır. İnsanların doğada maddesel olanakları sağlayarak ve artırarak yöneten konumunda olmaları, kültürel düzeylerinin yükselmesi ile paralel artmakta ve çeşitlenmektedir. Ekonomik faaliyetler, yaşamsal ihtiyaçlar ile maddesel olanaklar arasındaki dengenin uyumlandırılma çabasıdır (Emiroğlu, 2006, s. 144).

Gelir-siyasal katılım ilişkisini konu edinen çalışmalara bakıldığında, siyasal katılım biçimlerine yönelimin gelir artışıyla doğru orantılı olduğu söylenebilir (Turan, 1986, s. 76). Fakat siyasal katılma ile gelir arasındaki ilişki her zaman doğru orantılı değildir. Kişi başına düşen milli gelirin yüksek olduğu bazı gelişmiş ülkelerde siyasal katılımın, gelir seviyesi görece düşük olan ülkelere kıyasla, düşük olduğu görülebilmektedir. İstisnalar dışında, gelir seviyesinin yüksek olması hem siyasal olaylara karşı ilgiyi artırması hem de siyasal katılma eylemlerinin çeşitlenmesi adına oldukça önemlidir (Kışlalı, 1993, s. 190; Yıldız, 1997, s. 8).

2.1.10.1.5. Meslek

Modern toplumlarda, sosyal statü göstergelerinden biri; bireylerin çabası ile kazandıkları mesleklerdir ve bazı meslekler hükümetlerin aldıkları kararlardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedir. Bu durum meslekler ile siyasal katılım arasında doğal bir bağa sebep olmuştur (Çetin, 2014, s. 499).

2.1.10.1.6. Aile

Aile, bireylerin kimliklerini ve kişiliklerini kazanmalarında en önemli etken olarak görülmektedir (Çetin ve Görüşük, 2015, s. 88). Birey, çocukluk döneminde iktidar ilişkilerini ilk olarak ailesinde deneyimler. Aile içinde; cezalar, emirler, saygı ve sevgi ilişkileri çocuğun otorite ile anlamlı bir ilişki kurmasına yardımcı olur ve kurulan bu iktidar ilişkilerinin sonraki yaşlarında siyasal alana aktarılmasıyla bireysel katılım ve davranış kalıpları şekillenecektir (Kalaycıoğlu, 1984, s. 150-159).

Çocuğun, ailesinden edindiği değerlerin ve ilkelerin arkadaş çevresi ile birlikte güçlenmesi ya da zayıflaması olasıdır (Çetin ve Görüşük, 2015, s. 92).

2.1.10.1.7. Yerleşim Biçimleri ve Kentleşme

Yerleşim biçimleri ve kentleşme ile siyasal katılım arasında anlamlı ilişkiler bulunmakta ve bu konuda iki farklı görüş öne sürülmektedir. Görüşlerden ilki: *“Yerleşim yerinin büyüklüğü arttıkça siyasal katılım yoğunluğu da artmaktadır.”* Bu görüşe göre, şehirleşme; sahip olduğu imkan ve kaynaklarla, siyasal katılım eğilimini uyarmakta ve uygun kültürel ortam hazırlamaktadır. Köyden şehre doğru gidildikçe bireylerin oy kullanmak için seçim dönemlerinde sandığa gitmeleri, siyasal alana dair gelişmeleri medyadan takip etmeleri, sivil toplum örgütlerinde ve siyasal partilerde aktif görev almaları, mitinglere katılmaları artacaktır. Görüşlerden ikincisi: *“Şehir hayatı topluluğu zayıflatmakta ve siyasal katılımı olumsuz etkilemektedir.”* Bu görüşe göre; yerleşim yerleri genişledikçe bireylerin siyasal hayata katılmasını güdüleyen faktörlerin etkisinin azalacağı, karmaşıklaşan ve uzmanlaşan siyasal sistemden bireyin uzaklaşacağı ve yabancılaşacağı öngörülmektedir. Yapılan araştırmalarda iki önermeyi de destekleyen sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yerleşim biçimleri, yerleşim yerlerinin büyüklüğü ve kentleşme, siyasal katılım üzerinde tek başına belirleyici olmamakta, diğer değişkenlerle birlikte düşünüldüğünde anlamlı bir hal almaktadır (Dursun, 2002, s. 243-245).

2.1.10.1.8. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları sayesinde birey, çevresinde gelişen olaylar hakkında bilgilenmekte ve mevcut durumu daha kolay algılamaktadır (Çukurçayır, 2002, s. 72). Günümüzde siyasi adayların ve üst düzey yöneticilerin halkla nasıl ve nereden iletişim kurduğu, kurulan bu iletişimin biçimi ve yeri önem arz etmektedir (Lohman, 2011, s. 1-3).

Kitle iletişim araçlarından biri olan interneti ele alacak olursak, en görünür kullanımı bilgiye erişim kaynağı olmasına rağmen, internetin birinci işlevi: İnsanların davranışlarını etkilemek için daha hızlı ve kolay bir şekilde fikirlerini paylaşmasına izin vermektir. Web siteleri, e-posta, anlık mesajlaşma ve sosyal ağların tümü insanları, ortak bir amaç etrafına toplamak ve onları gerçek dünya eylemine motive etmek için kullanılabilir. Amerika Birleşik Devletleri 44. başkanı Barack Obama, 2008 başkanlık kampanyasında internet

erişimini daha önce herhangi bir siyasi hareketten daha stratejik bir şekilde kullanmıştır ve sonucunda milyonlarca dolarlık çevrimiçi bağış toplamış, ülke çapında geniş tabanlı aktivist ağları oluşturmuştur. Bu başarının ardından, ülke çapındaki politikacılar çevrimiçi kampanyaları seçim stratejilerinin bir parçası haline getirmiştir.

2.1.10.1.9. Siyasal Kaynaklar

Siyasal eylemlerin belirlenmesinde ve uygulanmasında, bireylerin sahip olduğu; siyasal kaynaklar, fırsatlar, siyasal güdü ve bilgi önemli rol oynamaktadır (Kalaycıoğlu, 1983, s. 15-45). Bilgi, tecrübe, gelir, toplumsal rol ve statü, saygınlık, servet, fiziksel özellikler, hitabet gücü, aile, bir mezhep veya dinin üyesi olmak, yaş, cinsiyet gibi her türlü objektif ve sübjektif aktörler siyasal kaynak olarak, birey veya bireylerin tutum ve davranışlarını yönlendirmede kullanılan aktörlerdir (Dursun, 2002, s. 240).

2.1.10.1.10. Din ve Etnisite

Din, toplumsal ve ekonomik koşulların yönünü belirlemekte ve şekillendirmektedir (Yücekök,1997, s. 14). Dini değerlerin, birçok ülkede toplumu her yönüyle motive edebilecek güç dinamosu haline geldiği görülmektedir (Çaha, Toprak ve Dalmış, 1996, s. 213).

Bireylerin aidiyet duygusu ve bu duygunun karşısında konumlanan “mahrumiyet” güdüsü siyasal katılıma etki eden faktörlerdendir. Kendini bazı haklardan mahrum hisseden bireyler, haklarını elde etmenin yollarını siyasal katılımlarını artırarak arayabilmektedirler (Çaha, 2008, s. 50).

2.1.10.1.11. Siyasal ve Toplumsal Dernek/Örgüt Üyeliği

Toplumsal dernek veya örgüt üyeliği, siyasal alana olan ilginin ve bilginin artmasına dolayısıyla da siyasal etkinliğe teşvik sağlayabilmektedir (Kalaycıoğlu, 1983).

Aynı zamanda örgüt üyesi bireyler, birbirleriyle etkileşimde kalarak üstlenilen sorumluluğu tamamlamak için kolektif bir biçimde sosyal değişimler yaratabilmekte, ulusal ve uluslararası platformlara erişimleri sayesinde kısa sürede destekçi ya da muhalif grupların bütünsel hareketlerini olanaklı kılabilirler (Süslü, 2022, s. 12).

2.1.10.1.12. Rol ve Sosyal Statü

Rol ve statü birbirinden farklı kavramlardır ve sosyal statü; bir kişi, sınıf veya kategorinin pozisyonunu göstermek için kullanılır, sosyal ölçütler sonucu varılan bir değerlendirme, bir inşadır. Kişinin başkalarıyla karşılaştırıldığında sosyal yerini tayin etmek için kullanılır. Rol ise, başkalarının kişiye yüklediği bir değerlendirme olmayıp kişinin ne yaptığını anlatır. Sosyal devinimle ilgili dinamik ve işlevsel bir kavramdır (Fichter, 2009, s. 112). Roller kişilerden beklenen davranışları ifade ederken; statü, bir gruba dahil olan bireylerin gruptaki prestijlerini ifade eder (Zencirkıran, 2016, s. 126-127).

2.1.10.2. Siyasal Katılımı Etkileyen Psikolojik Faktörler

Doise, (2002) siyasi olanla psikolojik olanın birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceğini aralarındaki ilişkiyi ise bilinmeyen şeyler hakkında öngörüle bulunan değil, karşılıklı inşa eden olarak görülmesi gerektiğini ifade eder. Araştırmacıların, siyasi alana dair var olan olguları kendilerine göre değil, araştırmaya konu olan bireylerin temsillerine göre incelemeleri gerektiğini belirtir.

Bu bağımlı ilişkinin sonucunda ortaya çıkan siyasal davranış ve tutumların temelinde, psikolojik faktörler bulunmaktadır. Bireyde var olan girişkenlik ve etkin olma duygusu, genellikle siyasal katılımı uyarıcı unsur olarak; yabancılaşma duygusu ise siyasal katılımı azaltıcı unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Dursun, 2013, s. 109-110). Siyasal ilgi ve siyasal güdü siyasal katılımı etkilemekte ve ikisi arasında doğru orantı bulunmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983). Yabancılaşma, bireysel soyutlanma ve sosyal edilgenlik

siyasal katılımı azaltan psikolojik faktörler olarak görülmektedir (Çukurçayır, 2002, s. 59).

Sosyoekonomik olgular, çevresel faktörler olarak düşünülürse bütün bireyleri aynı şekilde ve derecede etkilediği söylenemez. Çünkü çevresel etkenlerin yanında psikolojik faktörler de eylem ve davranışın gerçekleşmesinde belirleyicidir (Dursun, 2013, s. 110).

2.1.10.2.1. Olumlu Psikolojik Faktörler

Siyasal katılımı olumlu etkileyen psikolojik faktörler:

- **Siyasal Etkinlik Duygusu:** Bireyin karar alma sürecine etkisinin bulunduğu dair olan inancıdır (Çukurçayır, 2002, s. 58). Birey tarafından siyasal sisteme yöneltilen istek ve faaliyetlerin olumlu sonuçlanması durumunda, bireyin aktif katılımı artacaktır (Eren, 1997, s. 13).

- **Siyasal Güdü:** Siyasal sistem ile ilgili bireylerin yeteri kadar bilgi sahibi olduğunda oluşur ve siyasal yaşamla ilgili yönelim, beklenti ve tutumların bütünüdür (Kalaycıoğlu, 1983, s. 38-39).

- **Siyasal İlgi:** Bireyin, siyasal sistemin işleyişini, siyasal olayları ve alınan siyasal kararları düzenli biçimde ve sürekli olarak izlemesidir (Kalaycıoğlu, s. 41).

- **Vatandaşlık Duygusu:** Bireyin vatandaşlık görevi duygusuyla, siyasete herhangi bir etkisinin olup olmayacağını önemsemeden siyasal katılımında bulunmasıdır (Erdoğan, 2020, s. 39-40).

- **Girişkenlik:** Bireyin kişisel bir özelliği olup bu kişisel özellik, siyasal etkinliklerde görev alma düzeyini artırmaktadır (Erdoğan, 2020, s. 40).

2.1.10.2.2. Olumsuz Psikolojik Faktörler

Siyasal katılımı olumsuz etkileyen psikolojik faktörler:

- **Siyasal İlgisizlik:** Siyasal katılımın yoğunluğu, siyasal otoriteler, konjonktürel ve genel toplumsal sebeplerden etkilenebilmekte ve böylece siyasal ilgede düşüş görülebilmektedir (Eroğul, 2014, s. 232).

• **Yabancılaşma (Alienation):** Siyasal alanın birey için bir anlam taşınamaması, ihtiyaçlarına yanıt vermediğine inandığı ve kendini gerçekleştirilmesine engel olduğunu düşündüğü anlarda ortaya çıkmaktadır (Çukurçayır, 2002, s. 59).

• **Sosyal Edilgenlik (Anomy):** Bireyin, siyasal olaylar üzerinde herhangi bir etkisinin olamayacağını düşünmesiyle umudunu kaybettiği, siyasal olay ve anlara karşı inanç ve değer eksikliği yaşadığı durumdur (Çukurçayır, 2002, s. 59-60).

• **Soyutlanma (Cynicism):** Bu duyguyu yaşayan bireyde; güvensizlik, şüphecilik ve düşmanlık tavrı görülmektedir (Çukurçayır, 2002, s. 59-60). “*Cynic*” kişi sisteme karşı kökten olumsuz bir tavır takınmaktadır (Eren, 1997, s. 16).

• **Siyasetten Uzaklaşma (Depolitisation):** Siyasal otoritelerce belli bir amaçla ve bilinçli olarak benimsenen bir tutumdur. Siyasal otoriteler, vatandaşların siyasal olanla fazla ilgilenmemesini isterler ve hatta siyasal katılımlarını sınırlayacak yasaklar koyabilirler (Daver, 1969, s. 204).

2.1.10.3. Siyasal Katılımı Etkileyen Siyasal/Hukuki Faktörler

Hiçbir toplumda siyasal süreçler normatif düzenlemeler olmaksızın gelişigüzel bir şekilde işlememektedir. Vatandaşların siyasi süreçlere nasıl katılacakları, sahip oldukları hak ve sorumluluklar, sahip oldukları bu hakları kullanırken uymaları gereken normların neler olduğu konuları yasalarca düzenlenmiştir. Örneğin, seçme ve seçilme hakkı ancak belli bir yaşa gelmekle ve belli şartlara uygunlukla kullanılabilen bir haktır. Silah altındaki er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler oy kullanamazken, belirli suçları işlemiş ve cezalandırılmış hükümlüler seçilebilme hakkını kaybetmektedir (Dursun, 2002, s. 246-248).

2.1.10.4. Siyasal Katılımı Etkileyen İletişim Faaliyetleri

İletişim, bir ortamdan yararlanarak bilgi gönderme olarak tanımlanabilmekle birlikte minör boyuta indirildiğinde; kişinin akıl ve duygusuyla çevresinden algıladığı iletileri çözümleyip değerlendirme ve sonrasında yeni düşünce ve davranışlar üretip geliştirme sistemidir (Bülbül, 2001, s. 2). İletişim faaliyetleri; gazete, radyo, reklam, dergi, televizyon, cep telefonu gibi kitle iletişim araçları ile sağlanmaktadır. Siyasal katılım faaliyetleri üzerinde etkisi olan çeşitli iletişim çalışmaları bulunmaktadır.

2.1.10.4.1. Siyasal Reklam

Ürün, hizmet ya da insan eylemlerinin belirli yönleri ile ilgili bilgi akışı sağlayan, bir fikre yönelten veya benimseten, dikkatleri istenilen noktaya toplayan görüş ve tutumlar üzerinde değişiklik yapma etkisi olan, iletişim araçlarından yer ya da süre satın alınarak gerçekleşen iletişim faaliyetleri reklam olarak isimlendirilmektedir (http-5; Işıktaş, 2018, s. 29). Siyasal aktörlerin kendilerini ifade etmek ve imaj yaratmak için kullandıkları, halka vaatlerini açıklayabildikleri, tutundurmanın önemli bileşenlerinden biri olan, ikna edici ve seçmen tercihlerini etkileyen siyasal reklamlar yaygın olarak hem yerel hem de genel seçim öncesi ve seçim dönemlerinde kullanılmaktadır (Koçer ve Ölçer, 2014, s. 506).

2.1.10.4.2. Siyasal Propaganda

Kabul görme mücadelesi bağlamında ilk uygarlıklardan itibaren sıklıkla kullanılan siyasal etki araçlarından biri, propagandadır (Anbarlı Bozatay, 2013, s. 44). Bir grup tarafından, başka bir grubu etkilemek, kendi grupları hakkında olumlu imaj yaratmak, davranışlarını değiştirmek ve rakip grupları karalamak amacıyla kullanılan propagandada; gerçekleri gizleme, sözleri çarpıtma, abartı ve yalan haber yapma gibi yöntemler kullanılmaktadır (Dursun, 2002, s. 291).

2.1.10.4.3. Siyasal Pazarlama

Ticari pazarın siyasal pazara, tüketici davranışlarının ise seçmen davranışlarına benzetilmesi ile siyasal ideolojilerin, örgüt ve liderlerin pazarlanabilir metalar olarak görülmesi, siyasal pazarlama disiplinini geliştirmiştir (Boyraz ve Şen, 2018, s. 863).

2.1.10.4.4. Siyasal Halkla İlişkiler

Siyasal sistemin dışında özgür bir medya aracılığıyla toplumu yönlendirmek ve ikna etmek için tasarlanan iletişim çalışmalarının, hedef kitleye ulaşmasıdır (Lilleker, 2006, s. 233).

2.1.11. Seyirci Kalma Etkisi (Bystander Effect)

Sosyal Psikoloji Sözlüğü'ndeki (2007, s. 381) tanımı ile “*Tanık Etkisi (Bystander Effect)*”, yardıma ihtiyaç duyulan acil bir durum karşısında veya şiddete şahit olduğunda, duruma tanık olan insanların sayısı arttıkça, bireylerin her birinin müdahale etme olasılığının ve hızının azalması, görgü tanıklarının müdahalesiz kalmaları veya toplu ilgisizlik durumu için geliştirilen sosyal psikoloji kavramıdır. Kişiler grup halinde buldukları takdirde kişisel sorumluluktan kaçarak sorumluluğu diğerlerine yükleme eğilimi göstermektedirler ve bu grupta “*Sorumluluğun Dağılması Olgusu (Diffusion of Responsibility)*” şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda kavramın ortaya çıkmasını sağlayan olay ve yaşanan durum üzerine yapılan çalışmaların ve deneylerin irdelenmesi fayda sağlayacaktır.

2.1.12. Kitty Genovese Cinayeti

13 Mart 1964 tarihinde, New York'un Queens kentinde yaşayan 28 yaşındaki Catherine Susan Kitty Genovese saat 03.15'te, Winston Moseley adındaki saldırgan tarafından şiddete maruz kalmış, tecavüze uğramış ve öldürülmüştür.

Şekil 6. Kitty Genovese Cinayetinin Olay Mahallini Gösteren Gazete Haberi

Kaynak: Ruhl, C. (2021). Kitty genovese. *Simply Psychology*.

Görgü tanıklarının ifadelerine göre: Olay gecesine Kitty, Moseley'nin kendisini takip ettiğini anlayarak hızlı adımlarla otoparktan evine doğru ilerler fakat Moseley daha hızlıdır, Kitty'ye yetişir ve bıçaklı saldırıyı gerçekleştirir. Kitty'nin yardım çağlıklarını komşusu Robert Mozer duyup "Kızı rahat bırak!" şeklinde seslenir, Moseley sesi duyduktan sonra korkup geri çekilir, uzaktan Kitty'yi izler, on dakika sonra hala kimsenin yardıma gelmediğini görünce bu kez öldürmek için olay yerine geri döner. Kitty yaralı halde basamaklara kadar ilerleyebilmiştir, ikinci kez bıçaklı saldırıda bulunduktan sonra tecavüz eder ve parasını (49 ABD Doları) çalarak olay yerinden uzaklaşır. Kitty'nin yarım saatlik bir süre içinde iki kez saldırıya uğradığı, 38 kişinin onun çağlıklarını duyduğu ve saldırının bazı kısımlarını izlediği halde çok geç olana kadar yardım etmedikleri veya polisi aramadıkları görülmüştür. 38 tanıktan sadece Sophia Farrar adlı komşusu, 35 dakikanın sonunda polisi aramıştır; diğer 37 kişi herhangi bir yardım girişiminde bulunmamış ve tepkisiz kalmışlardır. Farrar, Kitty'yi ambulans gelene kadar kollarında tutmuş ve hastaneye giderken 04.15'te öldüğünü bildirmiştir. Gansberg'in sözleriyle "Olay, bir gettoda değil; saygın, yasalara uyan vatandaşların yaşadığı bir mahallede yaşandı." Olaya tanık olup seyirci kalanların ilgisizliği Genovese'in hayatına mal olmuştur. Polis raporlarına göre, 62 kişi Kitty'nin çağlıklarını duymuş yaklaşık 30 kişi ise Kitty'nin o anlarda yaşadıklarının bir kısmını gördüğünü itiraf etmiştir. Duruşmada tanıklık etmeyen Joseph Fink, LIFE dergisine "Üçüncü çağlıkla

uyandım, kafaları dışarı çıkmış insanları görebiliyor ve cadde boyunca pencerelerin açılıp kapandığını duyabiliyordum.” başka bir görgü tanığı Long Island Star-Journal’a “Elbette çılgınlıkları duydum. Ama yapabileceğim bir şey yoktu.” ve birçok kişi, New York Journal-American’dan gazetecilere “Bu beni ilgilendirmez. Ben kendi işime bakarım.” ifadesini kullanmıştır. Tüm beyanlar Genovese’in saldırıya uğradığı konusunda hemfikirdi fakat saat 03.50’deki aramadan önce herhangi biri polisi aramamıştır (Pelonero, 2014; Benderly, 2012; http-6; http-7).

Kitty’nin öldürülmesinden sonra, sosyal psikologlar; sorumluluğun bir kalabalığın içinde nasıl “dağıldığını” yani bir suçu ne kadar çok kişi izlerse yardımın o kadar az olacağı anlamına gelen bilimsel olarak kanıtlanmış bir olguyu açıklamak için “Seyirci Etkisi” kavramını kullandılar (Garber-Paul, 2016).

Şekil 7. Kitty Genovese Cinayetine Dair Gazete Haberi

Kaynak: Http-8

The New York Times gazetesinin Pulitzer ödülüne sahip Editörü, A.M. Rosenthal, “Thirty-eight Witnesses (Otuz Sekiz Tanık)” adlı eserinde görgü tanıklarının nasıl bu kadar kayıtsız kalabildiklerini ve yardım etmeme sebeplerini birçok davranış bilimciden öğrenmeye çalıştıysa da kanıta dayalı herhangi bir cevap alamamıştır. Kitty’nin o geceki çılgınlıkları ancak yıllar sonra;

ulusal 9-1-1 telefon sistemi, mağdur hizmetleri, takip ve tecavüz önleme programları, kendi kendine yardım grupları, “Koruyucu Melekler (Guardian Angels)”, “Good Samaritan”, görev yardım mevzuatı gibi faaliyetler ve davranış bilimlerinde yeni birçok araştırmalarla duyuldu. Dedektif Şefi Albert Seedman, yakalandıktan sonra katile, bu kadar çok tanığın önünde bir kadına nasıl saldırmaya cesaret ettiğini sorduğunda; *“Onların hiçbir şey yapmayacaklarını biliyordum, insanlar asla bir şey yapmazlar. Gecenin geç bir saatinde tekrar uyurlar.”* cevabını vermiştir (Seedman ve Hellman, 1974’ten aktaran Takooshian, 2014, s. 34).

Seyirci Kalma Etkisi üzerine yapılan araştırmalar, kritik bir durumda diğer insanların varlığının bir bireyin yardım etme olasılığını azalttığını gösteren çok sayıda çalışma üretmiştir (Fischer vd., 2011). Literatürde *“Social Apathy”* kavramı ile birlikte kullanılan, “Seyirci Kalma Etkisi” birçok nöropsikoloji araştırmasına göre, zihnin doğasından kaynaklanmakta ve bireyin, yalnızken yardıma ihtiyaç duyan birine olan yaklaşımı ile bir gruba dahilken yardıma ihtiyaç duyan birine olan davranışı farklılık göstermektedir. Çalışmalar sendromun olası sebeplerini ortak bir paydada şöyle sıralar:

- Tanıkların yardım edecek daha yetkin birilerinin olduğunu düşünmesi,
- Tanıkların, olay anına şahit olanların ilgisiz kaldığını görmesi,
- Tanıkların, müdahale etmekle ilgili kararsız, güvensiz veya utangaç hissetmeleri olabilmektedir (<http-9>).

Sosyal psikoloji literatüründe, Kitty Genovese’in tecavüze uğraması ve ardından gerçekleşen cinayeti, oldukça önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Sonrasında hayata geçirilen uygulamalarla da birçok insanın acil bir durum karşısında yardıma daha hızlı ulaşması sağlanmıştır. Bunların yanında sonraki yıllarda, The New York Times Gazetesinin, Genovese davasıyla ilgili tanıklarla yaptığı görüşmelerin doğruluğunun mevcut kanıtlarla desteklenmediği ve olay sırasında görgü tanığı eylemsizliği konusunda tereddütler gündeme gelmiştir. Sonraki çalışmalarda yazarlar, arşiv materyallerini kullanarak 38 tanığın varlığına dair herhangi bir kanıt bulunmadığını, tanıkların cinayeti fiziksel olarak gözlemlemediğini, ya da

tanıkların hareketsiz kaldığını gösteren bir kanıtın olmadığını belirtmektedir. Bazı tanıkların sadece çığlık sesleri duyduğu, bazı tanıkların da polisi aramaya çalışıp ulaşamadıkları gibi verileri çalışmalarına eklemişlerdir. Birbiriyle çelişen ifadelerin varlığına rağmen bu trajik olay, sosyal davranış modellerini inceleyen birçok çalışmada ve sosyal psikoloji kitaplarındaki önemli yerini korumaktadır (Manning, Levine ve Collins, 2007).

Günümüzden, 1964 yılına doğru bir bakışla değerlendirme yapılacak ve hipotez geliştirilecekse olayın yaşandığı dönemin şartları da göz önünde bulundurulmalıdır. Polislerin, olay mahalline geç varmalarının sorumluluğunu halka mal etmiş olmaları, New York gibi büyük bir şehirde yaşayan insanların, umursamazlıklarını gözler önüne sermesinden dolayı “ilgi çekici bir hikaye” değeri taşıdığına düşünülmesi, ülke genelindeki acil yardım hattının (911) kullanımda olmaması, iletişim aygıtlarına ulaşımın sınırlı olması olası ihtimaller arasındadır. Ancak bunlar olaya seyirci kalınmadığını ya da seyirci etkisinin olmadığını göstermemekle birlikte günümüze kadar yaşanan birçok trajedide tanıkların seyirci kaldığı gözlemlenebilmektedir.

Takooshian (2014), Kitty Genovese cinayeti ve bunun günümüz toplumu için ortaya çıkarabileceği ahlaki sonuçları ile ilgili gördüğü dört çelişkiye dikkat çekmektedir:

- **Bilinen Henüz Bilinmiyor:** Genovese, evrensel bir simge haline gelmiştir ve yardıma ihtiyaç duyan mağdur bir kişiye etkin olmayan görgü tanıkları tarafından her yardım edilmediğinde adı anılmaktadır. Dahası yıllardır gazeteciler ve bilim insanları, hayatının 28 yılı ile değil, son 28 dakikasıyla tanınan Kitty'nin olay gecesi yaşadıklarını titizlikle araştırmaktalar. Ancak hala bilinmeyen birçok şey bulunmaktadır ve yaşanan bu trajedi hakkında çarpıcı biçimde sürekli olarak yeni iddialar, farklı sonuçlar gündeme gelmektedir.

- **Yaygın Ama Benzersiz:** 1964 yılında “*Thirty-eight Witnesses*” adlı eserin yayınlanmasıyla birlikte, Kitty Genovese'in yaşadığı trajedinin olasıdır ki her gün, birçok toplumda karşılaşılan bir olay olduğu ve olaya seyirci kalan tanıkların gözleri önünde benzer saldırıya uğrayan birçok mağdur insan olduğu ortaya çıkmıştır. Takooshian, (2014, s. 35-36) çalışmasında birçok “Genovese Sendromu” örnekleri tespit etmiştir. Fakat ünlü olmaması, katilinden daha iyi

tanınması, uluslararası bir figür haline gelmesi ve sonrasında yaşanan toplumsal değişimlerle yine de Genovese trajedisinin birçok yönden benzersiz olduğunu ifade etmiştir.

- **Davranış Bilimleri:** Genovese trajedisinin yaşandığı altmışlı yıllarda, New York'ta birçok psikoloji bilimi ekibi, veri tabanlı yeni uzmanlık alanları araştırmaları için harekete geçmiştir:

- **New York Şehir Üniversitesinden Stanley Milgram:** Şehir yaşamının birey üzerindeki etkisini inceleyerek bugünkü "*kent psikolojisi*" alanını tanıtmak için saha deneylerini kullanmıştır.

- **Hunter College'dan Harry Kaufmann:** Hukukun ahlaki muhakeme üzerindeki etkisi üzerine anketler kullanarak çalışmalar yürütmüş bugün "*bilişsel ve adli psikoloji*" olarak bilinen alana önemli katkılarda bulunmuştur.

- **Columbia'dan Bibb Latane ve New York Üniversitesinden John Darley:** Bugün "*prososyal davranış/toplum yanlısı davranış*" olarak adlandırdığımız davranışlar üzerine laboratuvar deneyleri kullanmışlardır.

- **Philip Zimbardo:** Mağdur birinin olduğu durumlarda, kahramanca tepkileri teşvik etmek için veriye dayalı yöntemler geliştiren "*kahramanlık*" ve "*kahramanca hayal gücü*" üzerine çalışmalar yürütmüştür.

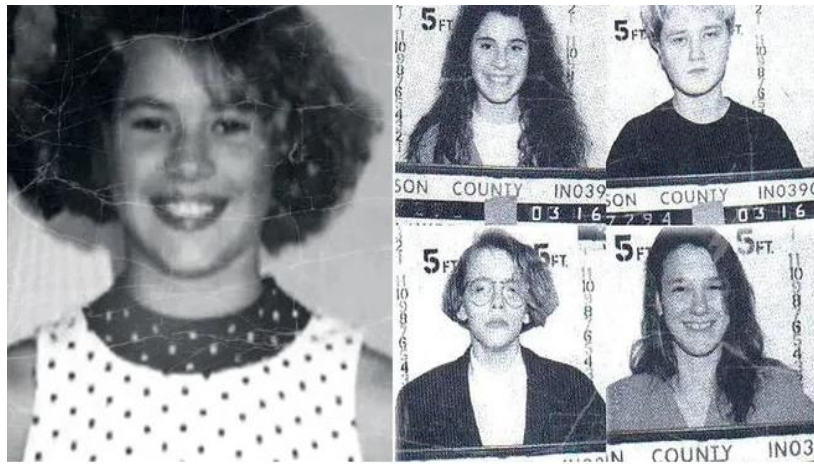
- **Yaşananlar Gerçek Mi?:** Haberlere sıkça konu olan dava raporları zaman içerisinde değişiklik göstermiş ve Genovese cinayetine tanık olan kişilerin sayısı ve olay esnasındaki davranışları hakkındaki bilgilere belirli bir kesinlikle yaklaşılmamıştır. Gerçeklikler zaman içinde değişse de genç bir kadının, olaya seyirci kalan tanıkların müdahalesizliğinden dolayı yaşamını yitirmiş olduğu gerçeği değişmemiştir.

Seyirci müdahalesizliğinin temelleri ve insanların bu konudaki motivasyonları, birçok davranış bilimci tarafından araştırmaya değer görülerek çalışmalarının zeminini oluşturmuştur. Ancak benzer trajediler, üzerinden uzun zaman geçmiş olsa da sürekli yaşanmaktadır ve seyirci kalma etkisinin hala tedavülde olduğu açıkça görülmektedir (Takooshian, 2014, s. 35-36).

2.1.13. Seyirci Etkisinin Dijitalleşmesi: Modern Seyirci Etkisi

Sosyal psikolojinin önemseydiği konulardan biri: insanların şiddet davranışı karşısında verdikleri tepkilerin motivasyonudur. Bir saldırıya tanık olduğunda, doğrudan müdahale eğiliminde olunmamasının sebebi olarak, bireyin önce kendi güvenliğini düşünmesi gösterilmektedir. Fakat görgü tanıklarından bazılarının mutlaka polise haber vereceği veya başka bir şekilde yardım edeceği varsayımlar arasındadır. Görgü tanıklarının kayıtsız kalmalarıyla, Genovese cinayeti bu varsayımın sorgulanmasını sağlamış ve büyük kentlerde yaşamının acil durumlara karşı istemsiz bir kayıtsızlığı beraberinde getirdiği, insani duyguları körelttiği ve umarsızlık yarattığı görüşleri hakim olmaya başlamıştır (Elster, 2007'den aktaran Tatlıoğlu, 2020, s. 33).

Günümüzde sosyal medyanın insanların hayatları üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte seyirci etkisinin dijital platformda da görünürlüğü artmıştır. Sosyal medya platformları, yakın veya uzak yerlerde yaşanan olaylardan haberdar olunmasını sağlarken aynı zamanda tepkileri ve tepkisizliği de açığa çıkarmaktadır. Görgü tanıklarının seyirci kalmaları ile “Genovese Sendromu”na örnek olarak gösterilebilecek bazı olaylar şu şekilde sıralanabilir:

Şekil 8. On İki Yaşındaki Shanda Sharer (sol) ve Onu Öldüren Dört Genç (sağ)

Kaynak: Http-10

Şekil 9. Shanda Sharer Cinayetine Dair Gazete Haberi

Kaynak: Http-10

• **Shanda Sharer (10-11 Ocak 1992):** Dört genç kız tarafından kaçırılıp işkence görmüş (El ve ayak bileklerinin bağlı olduğu, göğsünden bıçaklandığı, bacaklarının kesildiği ve keskin bir cisimle sodomize edildiği adli tıp doktorlarının raporuyla kesinleşmiştir.) ve sonra henüz hayattayken yakılmıştır. Grupta işkenceye katılmayan iki genç kız polisi arayarak ihbarda bulunmamıştır. Ertesi gün grupta yer alan, Toni Lawrence ailesiyle karakola giderek yaşadıklarını anlatmıştır (http-11).

Şekil 10. Ilan Halimi Cinayetine Dair Haber

Kaynak: Http-12

Şekil 11. Paris'te Antisemitizm Karştı Yürüyüş

Kaynak: Http-13

• **Ilan Halimi (21 Ocak 2006):** Halimi, 24 gün boyunca bir apartman dairesinde 16 kişi tarafından işkence görmüş ve vücudunun %80'i yanmış, tanınmaz halde bulunmuş, hastaneye götürülürken hayatını kaybetmiştir. İşkence anlarında seslerini duyan ve hatta izlemeye gelen komşular olmuştur, hiçbiri polisi aramamıştır. Komşulardan 27 kişi (bilinen) işkenceye katılmakla suçlanmış, on dokuz kişi hüküm giymiş ve uzun hapis cezalarına çarptırılmışlardır. Antisemitizm ile temellendirilen bu cinayeti işleyen çetenin, 6 Yahudi vatandaşı daha kaçırdığı ve fidye istediği öğrenilmiştir (http-14).

Şekil 12. Khaseen Morris (Sağ) ve Saldırı Anının Kamera Görüntüsü (Sol)

Kaynak: http-15

• **Khaseen Morris (17 Eylül 2019):** Long Island’da bir alışveriş merkezinin önünde çıkan kavgada beş gençten oluşan bir grup tarafından defalarca göğsünden bıçaklanmıştır. Cinayeti daha trajik hale getiren ise olayın gündüz saatlerinde olması ve 50’den fazla kişinin cep telefonu ile kamera kaydına almasıdır. Dedektif Teğmen Stephen Fitzpatrick, “*Ona yardım etmek yerine ölümünü videoya aldılar.*” ifadesini kullanmıştır (http-15).

Şekil 13. Fotoğrafçı Kevin Carter (Sol) ve “Akbaba ve Küçük Kız” Adlı Fotoğraf (Sağ)

Kaynak: http-16

• **Kevin Carter’ın Ünlü Fotoğrafı (Mart 1993):** İkinci Sudan İç Savaşı sırasında The New York Times, Kevin Carter’ın Sudan’daki kıtlığın akıldan çıkmayan görüntüsü haline gelen bir fotoğrafını yayınlamıştır. Gıda için bir yardım istasyonuna emekleyerek gitmeye çalışan, oldukça zayıf ve yorgun düşmüş bir çocuk, arka planda onu yiyebilmek için ölmesini bekleyen bir akbaba bulunmaktadır. Kızın nihai akıbeti bilinmemekle birlikte, kamuoyunda fotoğrafçının kızı yardım etmemesi oldukça ses getirmiştir. Carter’ın, daha iyi bir fotoğraf yakalamak için 20 dakika akbabanın kanatlarını açmasını beklediği, çocuk yoluna devam ederken ona yardım etmek için hiçbir şey yapmadığı, fotoğrafı çektikten sonra akbabayı korkuttuğu bilinmektedir. Carter, “*Karışmak istemedim.*” ifadesini kullanmıştır. 1994’te Carter, bu çalışma ile Pulitzer Ödülü’ne layık görüldükten sonra intihar etmiştir (http-17; http-18).

Şekil 14. Richmond Lisesi Olayına Tepki Yürüyüşü

Kaynak: Htt-19

Şekil 15. Richmond Lisesi Olayı Zanlıları

Kaynak: Htt-20

• **Richmond Lisesi Olayı (24 Ekim 2009):** Lisenin mezuniyet balosu sırasında 15 yaşındaki bir kız öğrenci, lise kampüsünün loş ışıklı bir alanında yaklaşık 10 kişilik bir grup tarafından dövülmüş ve toplu tecavüze uğramıştır. Polis, saldırıyı 20 kadar kişinin izlediğini, hatta yardım çağırmak, polis veya güvenlik görevlisine haber vermek yerine birçoğunun cep telefonlarıyla fotoğraf ve video çektiğini ifade etmiştir. Müdür yardımcısı, bir süre sonra pencereden olayı görmesine rağmen herhangi bir öğretmen veya öğrenciyi uyarmamış, yardım etmemiş ve yardım çağırarak olanları görmezden gelmiştir. Bölge savcısı Eugene O'Donnell, *“Belki bu suç seyirciler için bu kadar acımasız veya bu kadar uzun sürmeyecekti. Bu insanlar akvaryuma*

bakmıyorlardı. Aslında orada duruyorlar ve bunun gerçekleşmesine izin veren ortamı yaratıyorlardı.” ifadesini kullanmıştır (http-21; http-22).

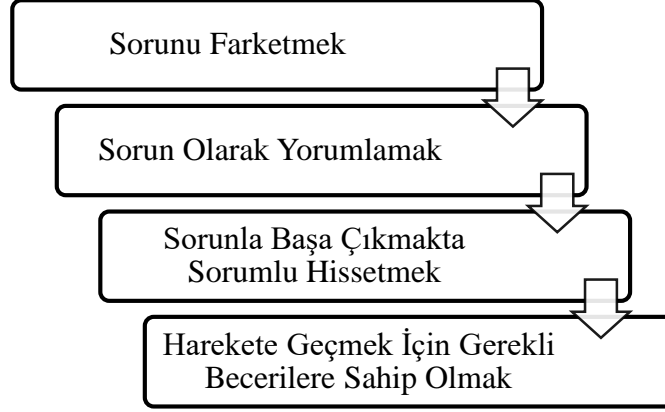
Sosyal medyanın, birçok yaşam tarzının temel taşı haline gelmesiyle birlikte seyirci etkisi de gelişmiştir. Sosyal medyaya erişim, adaletsizlikleri araştırmaya, gün yüzüne çıkarmaya ve buna karşı önlem almaya izin verse de birçok durumda seyirci kalınmasını da güçlendirebilmektedir. Bireyin seyirci kaldığı bir durum, mağdur kendisi olduğunda aleyhine çalışabilmektedir ve başkalarının fiziksel olarak nasıl tepki verdiği görünmemesinden kaynaklı, seyirci etkisine katkıda bulunan değişkenler, internet aracılığıyla güçlendirilmektedir. Bu duruma örnek olarak: 2017’de Chicago’da 4 gencin, özel bakım gerektiren bir genci kaçırap yaptıkları işkenceyi yayınladıkları Facebook Live videosu gösterilebilir. Polis aramasının yapılmadığı, işkence gören kişinin videosu, uzun süre yayında kalmıştır. Bunun gibi sayısız başka birçok olay her gün yaşanmakta ve çoğu zaman “dijital seyirciler” olarak hiçbir şeyin yapılmadığı görülmektedir (Horse, 2009).

Seyirci; herhangi bir olaya tanıklık eden, fakat doğrudan olayın öznesi sayılmayan kişidir. Bu bağlamda prososyal ve pasif davranışlar olmak üzere iki farklı seyirci davranışından bahsetmek mümkündür:

- **Prososyal Davranış:** Bireyin gönüllülük temelli, karşılıksız olarak ve bir ödül beklemezsizin, tamamen kendi inisiyatifiyle, karşısındakine fayda sağlamak amacıyla yaptığı davranışların tümüdür. Genellikle yardım davranışlarında karşılaşılmaktadır. Sorumluluk üstlenme, empati duygusu ve kendine değer verme gibi temeller üzerine kurulduğu söylenebilir (Karadağ ve Mutağçılar, 2009, s. 52-57) Prososyal seyirciler, mağdur ile fail arasında çözüm üretilmesi gereken olumsuz bir duruma tanıklık ettiklerinde müdahale davranışında bulunmaktadırlar (Fenton, Mott, McCartan ve Rumney, 2016, s. 16).

- **Pasif Davranış:** Bireyin, bir olay karşısında hiçbir şey yapmadığı ve sadece seyrettiği durumlarda geçerlidir. Bu temel üzerine şekillenen Seyirci (Bystander) Teorisi, psikoloji ve kriminoloji sahalarında yapılan deneylerin ve bilimsel çalışmaların sonucunda ortaya çıkmıştır (Fenton vd., 2016, s. 16).

Eylemsizlikten, eyleme veya pasif davranış tutumundan prososyal davranışa geçerken seyircilerin geçirdikleri farklı aşamaları Berkowitz, (2009, s. 9-10) Şekil 17'deki gibi göstermektedir:

Şekil 16. Prososyal Bir Seyirci Olmanın Dört Aşaması

Kaynak: Berkowitz, A.D. (2009). *Response ability: a complete guide to bystander intervention*. Chicago: Beck & Co.

Araştırmalar, seyircilerin bir dizi etken tarafından müdahalesinin engellenebileceğini göstermektedir. Bu etkenler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- **Sorumluluğun Dağılması:** Bir başkasının sorumluluk alacağı varsayımından kaynaklanmaktadır. Bireyin, ihtiyacı olana yardım etme konusundaki kişisel sorumluluğunu azaltır ve bu nedenle birey, olaya seyirci kalarak duruma müdahale etmemektedir. Tanık, ihtiyacı olan kişinin yanında yalnız ise, yardım etme sorumluluğu sadece o kişiye aittir ve sorumluluk, tanıkların sayısı kadar kişi arasında dağılmaktadır.

- **Misilleme Korkusu:** Bireylerin, kendileri için olumsuz sonuçları algılanmasından kaynaklanmaktadır.

- **Çoğulcu Cehalet:** Bazı görgü tanıklarının, durumu acil ve önemli görmeyip ilgisiz davranması, diğer insanların da duyarsızlaşmasına ve tepki göstermesine engel olabilmektedir.

- **Sosyal Etki/Engelleme:** Bireylerin, tutum ve davranışlarını bir kişi, grup veya sosyal çevrenin gerçek veya hayali, kasten veya sehven baskısı

sonucu oluşan talepleri karşılamak üzere değiştirmesidir. Görgü tanıklarının harekete geçmiyor oluşu kendisi dışındakilerin de hareketini engellemektedir.

- **Fayda-Maliyet Analizi:** Yardım etmenin faydalarına (mağdurun minnettarlığı, parasal ödül, karşılıklılık, sosyal onay, benlik saygısında artış gibi) karşılık yardımın kişisel ve sosyal maliyetlerinin (gereken çaba ve zaman, para veya mal gibi kaynakların kaybı, suçluluk veya utanç) hesaplanmasıdır. Acil bir durumda yardım edip etmeme konusundaki seçim; yardım etmenin beklenen maliyeti, faydasından fazla olduğu durumlarda yardım etme ihtimali düşmekte; değilse, yardım etme ihtimali yükselmektedir (http-23).

- **Kültürel Farklılıklar:** Aynı din veya etnik kökene mensup kişilerin birbirlerine yardım etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur; ancak, görgü tanığı ve mağdur farklı kültürlere veya milletlere ait olduğunda yardım alma şansı nispeten daha azdır.

Bunlara ek olarak, tanıkların yaş, cinsiyet, empati duygusu, ruh hali gibi kişisel özellikleri; mağdura yakınlık derecesi, fail ve mağdur arasındaki ilişki, tehlike algısı, durumun aciliyeti gibi müdahale gerektiren durumun özellikleri ve kişinin durumun meydana geldiği yere aşına olmaması da müdahalenin önünde engel oluşturabilmektedir (Banyard, 2011).

Sosyal psikoloji ile ilgili araştırmaların ve çalışmaların odağında; insanların, acil bir durumda, tehlikede veya zor durumda olan bir mağdurun varlığına tanık olduklarında neden yardım etmediklerini anlama çabası yer almaktadır (Jenkins ve Nickerson, 2017). Seyirci davranışını anlamaya yönelik ilk çalışma, sosyal psikologlar Bibb Latané ve John M. Darley'in 1964'te Genovese cinayetinden sonra konuyla ilgilenmeye başlamalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Seyirci Kalma Etkisi (Bystander Effect) zerine yapılan çalışmalardan bahsetmek yerinde olacaktır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde; seyirci kalma etkisi ile ilgili yurtdışında yapılmış bazı deneysel çalışmalara yer verilmiştir. Bu araştırmalar; farklı alanlarda yapılmış olup farklı amaçlarla, farklı yaş gruplarına uygulanmıştır. Bu araştırmayla benzerlik gösterdiğinden dolayı kısaca özetlenmiştir.

Genovese cinayeti sonrasında, sıklıca “*Başkalarının ihtiyaı olduğunda yardım etmektense izlemeyi tercih eden duygusuz bir topluluk muyuz?*” sorusu gündeme gelmiştir ve ahlaki normlarda cevaplar aranmıştır. Fakat iki sosyal psikolog olan; Bibb Latané ve John Darley, tanıkların tepkilerini oluşturan temel motivasyonlarını irdelemiş, sadece şehirde yaşayan insanların kayıtsızlığına odaklanmak yerine görgü tanıklarının sosyal durumlarını anlamaya yönelik sosyal psikolojideki en güçlü ve en tekrarlanabilir etkilerden biriyle sonuçlanan bir dizi deney başlatmışlardır. alışmaları, oldukça önemli ampirik ve teorik görüşler ortaya koymuştur. Birçok bilim insanının dikkatini çeken ve günümüzde de birçok çalışmaya konu olan bir fenomen haline gelmiştir.

2.2.1. Klasik Yaklaşımlar: Bibb Latané ve John M. Darley

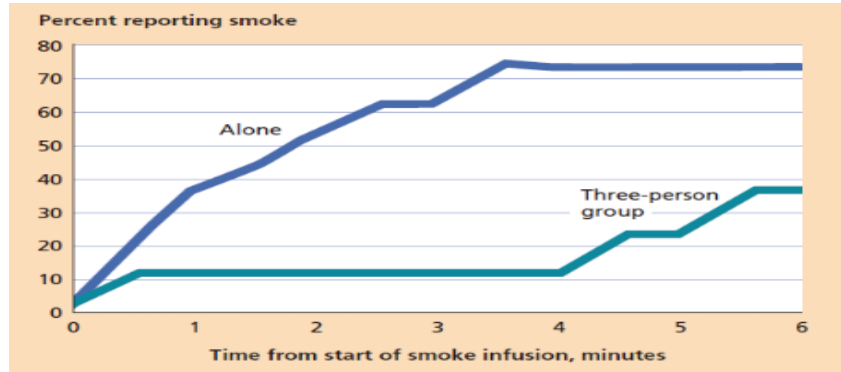
Latané ve Darley’in seyirci kalma etkisi ile ilgili araştırmaları, teorik ve pratik olarak, seyirci kalma etkisi ve müdahale etme davranışı arasındaki ilişkiyi anlamak için oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmada deneysel ortamlar yaratılmıştır ve bu sayede seyirci kalma etkisinin mevcudiyetine dair oldukça güvenilir kanıtlar sunulmaktadır. Bu bağlamda, acil bir duruma veya olaya tanıklık edenlerin sayısı ile bu kişilerin müdahale davranışında bulunma olasılıkları arasında anlamlı bir bağlantı kurulmuştur. Bibb Latané ve John M. Darley, bu amaçla şiddet içeren suçları konu alan haberleri tarayıp şahitler ile olaya müdahalede bulunanların sayısını karşılaştırmışlardır. Bireylerde, bir gruba dahil olma psikolojisi başladığında, mağdura yardım etme ihtimalleri düşmekte, bu durum azalan ve dağılan sorumluluğu veya ilgisizliği beraberinde getirmektedir. Latané ve Darley (1970) beş adımlı “*Psikolojik Süreç Modeli*” veya başka bir tanımlama ile “*Seyirci Müdahale Modeli*” ile seyirci kalma etkisini açıklamışlardır:

- **1. Adım:** Kritik bir durumun fark edilmesi,
- **2. Adım:** Olayın, yardım gerektiren acil bir olay veya durum olarak yorumlanması,
- **3. Adım:** Kişisel bir sorumluluk duygusu ile müdahale etme gereğinin hissedilmesi,
- **4. Adım:** Başarılı bir müdahale için gereken beceri ve birikimin varlığına inanılması,
- **5. Adım:** Yardım davranışının gerçekleşebilmesi için, bilinçli biçimde karara varılması ve yardımın uygulanması ile tanığın müdahalesi gerçekleşmektedir (Fischer vd., 2011, s. 518). Bu beş basamaktan herhangi birinde negatif bir değerlendirme olması durumunda, insanların tanık oldukları olaya müdahale etmedikleri bilinmektedir.

2.2.1.1. Dumanlı Oda Deneyi: Müdahale Davranışı Üzerinde Grubun Etkisi

Bibb Latané ve John M. Darley, diğer tanıkların acil bir duruma karşı pasif davranışlarının, bireye olayın aslında tehlikeli bir durumun olmadığını göstereceğini ve dolayısıyla onları tepki vermemeye yönlendireceğini varsaymışlardır. Öngörülen bu eylem eksikliğine katkıda bulunan, birkaç sosyal faktör bulunmaktadır. İlk olarak, bireyler içinde buldukları grubun algılanan normlarına uyma konusunda baskı hissetmektedirler. Potansiyel bir utançtan kaçınmak için grubun genel atmosferine aykırı bir şekilde hareket etmek istemezler. İkincisi, kalabalıktaki insanlar benzer şekilde davranma eğilimindedir. Birey, gruptakiler belirli bir şekilde davrandıklarında, bu davranışın norm olduğunu varsayabilmekte ve onları takip ederek benzer davranışları sergileyebilmektedir. “*Dumanlı Oda Deneyi*”, bireyleri sahte bir acil duruma sokarak ve farklı grup dinamiklerini göz önünde bulundurarak bu sezgileri test etmektedir (http-23). Latané ve Darley (1968, s. 217-220) deney için, Columbia Üniversitesinden 60 lisans ve lisansüstü eğitim gören öğrenciyi, “*yaşam alanları ile ilgili bazı problemleri tartışmak*” üzere katılımcı olmaya davet etmişlerdir. Tüm katılımcılardan önce küçük bir bekleme odasında kentsel yaşamın baskıları üzerine bir anket doldurmalarını istemişlerdir. Fakat

katılımcılara, şehir hayatı araştırmasının sahte bir hikaye olduğu bilgisi verilmemiştir. Araştırmacılar, katılımcıların acil durum algıları ve müdahale davranışlarını, acil duruma müdahale ettikleri takdirde bu müdahalenin süresini ölçmek üzere üç koşul kurgulamışlardır. İlk koşulda, bir katılımcı odada yalnızken anket dolduracaktır. İkinci koşulda, bir katılımcı ve acil durumu fark etmesi, ancak buna kayıtsız kalması talimatı verilen iki kişilik kontrol grubu ile birlikte anket dolduracaklardır. Üçüncü koşulda ise tamamen gerçek katılımcılardan oluşan üç kişilik bir grubun birlikte odada anket doldurmaları tasarlanmıştır. Üç deney koşulunda da, katılımcılar anketi doldururken, duvardaki bir havalandırma deliğinden görülebilecek şekilde, katılımcılar için zararlı olmayan, hafif bir kokusu olan dumanın kademeli olarak odaya pompalandığı acil bir durum ortamı yaratılmıştır. Deneyi yapan ekip, sonraki altı dakika boyunca katılımcıları tek yönlü aynadan gözlemlemişler ve dumanın rapor edilmesinden önce ne kadar zaman geçtiğini kaydetmişlerdir. Tüm deney süresi boyunca veya bir katılımcı harekete geçene kadar, odaya duman göndermeye devam edilmiştir. Dört dakika sonra, görüşü bulanıklaştıracak kadar dumanın odada olduğu kaydedilmiştir.

Şekil 17. Dumanlı Oda Deneyi

Kaynak: Emeghara, U. (2020). Bystander effect and diffusion of responsibility. *Simply Psychology*.

Şekil 18'de sonuca ait grafik bulunmaktadır ve deneyin sonucunda: odada yalnız olan katılımcıların (birinci durum) %50'si iki dakika içinde dumanı bildirmek için odadan ayrılmış ve %75'i dumanı altı dakika içinde bildirmiştir. İki kişilik kontrol grubu ile deneyin gerçekleştirildiği ikinci

durumda, odadaki katılımcıların %62'si oda tamamen dumanla dolduğunda bile elleriyle dumanı uzaklaştırmaya çalışarak anketi doldurmaya devam etmiş ve sadece %10'u tepki vermiştir; deneyi yapan ekip, herhangi bir müdahalede bulunulmadığı için deneyi sonlandırmıştır. Katılımcı sayısının artmasıyla tepki hızının da artması beklenebilir fakat söz konusu insan davranışı ise matematiksel oranlar her zaman geçerli olmamaktadır. Bu bağlamda deneyden habersiz üç katılımcı ile gerçekleştirilen üçüncü durumda, iki dakika içinde katılımcıların %12'si, altı dakika içinde de %38'i eylemde bulunmuş ve durumu yetkililere haber vermiştir (http-23; http-24). Ancak katılımcılardan biri, bir süre sonra odadaki dumandan rahatsızlık duymuş ve bu durumu yetkiliye bildirmiştir beraberinde diğer iki katılımcıda rahatlama ve sakinlik gözlemlenmiştir. Üçüncü durumda olayın acil bir durum olarak algılanması ve yetkiliye bildirilmesine kadar geçen sürenin ilk durumdan daha uzun olduğu kaydedilmiştir (Tatlıoğlu, 2020, s. 40).

Deneyden sonra katılımcılarla yapılan görüşmelerde; odada iki kişiyle birlikteyken, başlangıçta dumandan endişe duydukları halde, kendilerini utandırmak ve kaygılı görünmek istemedikleri için sakin kalmaya çalıştıklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların, diğerlerinin duman konusunda sakin ve umursamaz görüldüğünü fark etmeleri, dumanı zararsız olarak yorumlamalarına, buhar veya klima ile ilgili bir sorunun var olduğunu düşünmelerine neden olduğundan dolayı odaya dolan dumanı görmezden gelmişler ve anketi doldurmaya devam etmişlerdir. Bu, çoğulcu cehaletin açık bir örneğidir. Her bir katılımcının durumu yorumlaması, diğer katılımcıların tepkilerini algılaması ve tepkisinin farklı sebeplerden engellenmesiyle şekillenmiştir.

Sonuç olarak: Birey acil bir durum fark ettiğinde yalnızca, bu acil durumla başa çıkmakta yalnızca kendisi sorumludur ve eyleme daha hızlı geçmektedir. Başkalarının da orada olduğunu bildiği durumda, sorumluluğun azaldığını ve yayıldığını (diffusion of responsibility) düşünür ve harekete geçme ihtimali azalır. Tanıkların, tepkisiz olduğu anlarda, bireyin tepki verme olasılığının da azaldığı görülmektedir. Kararsızlık yaşayan bir grup içerisinde ise müdahale davranışının gerçekleşmemesi veya gecikmesi sonuçları ile

karşılaşmıştır (Latane ve Darley, 1968). Bireylerin, acil durumlarda kendi içgüdüleri ile hareket etmekten ziyade başkalarının davranışlarından etkilenmeye daha meyilli oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

2.2.2. Bağlılık/Ortak Nokta Çalışmaları: Rutkowski, Gruder ve Romer

“Bir kişi, grup, kuram ya da öğretiyeye yönelik geliştirilen düşünsel ya da duyusal durum.” olarak tanımlanan “bağlılık”ın sosyal normlara olan duyarlılığı arttırdığı bilinmektedir (Bakırcıoğlu, 2012, s. 199). İnsanların yardıma ihtiyacı olan ve kendilerine bağlı diğer insanlara yardımda bulunması gerektiğine işaret eden sosyal sorumluluk normu, bu normlara örnek olarak gösterilebilir. Bu bağlamda, herhangi bir olaya tanık olan seyirciler arasında, bağlılığın fazla olması, onların sosyal sorumluluk normuna duyarlılıklarını artıracak ve beraberinde, acil durumlarda insanların mağdura yardımcı olma ihtimalleri de artacaktır. Rutkowski, Gruder ve Romer 1983 yılındaki “*Group Cohesiveness, Social Norms, and Bystander Intervention*” adlı çalışmalarında bu konuyu araştırmışlardır. Bir grup izleyicinin, sosyal sorumluluk normuna olan bağlılıklarının artmasıyla; sorumluluk dağılımına ait olumsuz etkinin yok edebileceği varsayımından yola çıkmışlardır (Rutkowski, Gruder ve Romer, 1983, s. 545). Bu konuda, erkek lisans öğrencileriyle yapılan iki çalışmada grup bağlılığı ile seyirci etkisi ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu deneylerin sonuçları göstermektedir ki, grup ve durum değişkenlerinin etkileri, oluşturan bireyler için grubun ne anlama geldiğine bağlıdır.

2.2.2.1. Grup Bağlılığının Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi

İlk deney, grup büyüklüğünün düşük uyumlu, bağlılığın az olduğu gruplarda seyirci kalma etkisini artırarak yardım etmeyi engellediği, ancak yüksek uyumlu, bağlılığın fazla olduğu gruplarda pasif seyirci etkisini azaltarak yardım etmeyi kolaylaştırdığı hipotezine destek bulmuştur. Amaç, deneyin başlığından da anlaşılacağı üzere; grup bağlılığının seyirci etkisi üzerindeki etkisinin değerlendirilmesidir. 144 erkek lisans öğrencisi, çalışmaya gönüllülük

esasıyla katılmış ve çalışmanın sonunda ders kredisi almışlardır. 2 kişilik ve 4 kişilik deney grupları oluşturularak rastgele iki kaynaşma grubuna belirlenmiştir. Her koşulda 36 denek ile 2 x 2 (Kohezyon x Grup Boyutu) faktöriyel tasarımında koşullar, “Bağlılık” veya “Grup Büyüklüğü” kategorilerinden birine atanmıştır. İlk olarak bir ortak noktası/bağlılığı bulunan 2 ve 4 kişiden oluşan gruplar; beğeniler ve kolej, ders dışı etkinlikler, öğrenci hayatına ilişkin olumsuz yönler, konut, sosyal hayat ve aile hayatı gibi belirli konulardan birini seçerek konuşmak üzere odaya alınmıştır. 20 dakikalık görüşmeler kaydedilmiş, katılımcıların ortak noktalarına ulaşılarak bağlılık oluşmuştur. Birbiriyle herhangi bir ortak noktası bulunmayan ikili ve dörtlü gruplarda oldukça sınırlı etkileşimin olduğu gözlenmiştir. Sonra, denekler kontrol odasına alınmıştır. Odada, duvara doğru konumlandırılan merdivenin üzerinde -hikayenin kurbanı olan- bir işçi tadilat yapmaktadır. Deneklerin yeniden odaya alınmasının ardından deneyi, bir interkom sistemi (Bunun nedeni: Acil durum sırasında deneklerin başkalarıyla iletişim kurmalarını engellemek ve yanıtlarının bağımsızlığını sağlamaktır.) ile yönlendiren deneyci, deneklere kısa süreliğine oradan ayrılması gerektiğini söylemiş ve kapanan kapı sesi ile gerçekçilik artırılmış bu sayede katılımcıları oradan uzaklaştığına inandırmıştır. Deneycinin belirgin şekilde ayrılmasından yaklaşık 120 saniye sonra acil durum kurgusu başlamış ve deneklere; işçinin çalışırken düştüğü ve bacağının kırıldığı, yardıma ihtiyacı olduğu algısı oluşturulacak ses kaydı dinletilmiştir. Denekler yüksek bir çarpma ve çığlık duymuşlardır: “Aman tanrım! Tanrım, bileğim! Bileğimi hareket ettiremiyorum!” Bakım görevlisi yaklaşık 60 saniye boyunca acı çektiğini deneklere duyurmuş, yavaş yavaş sessizleşmiş ve 120 saniye sonra acil durum sona ermiştir. Çizelge 1’de deneyin sonuçlarına dair veriler yer almaktadır:

Çizelge 1. Deney Sonucu Elde Edilen Veriler

Bağımlı Değişken	Grup Boyutu		Sınır Değer
	İki	Dört	
Müdahale (%)	46.7	68.9	57.6
Gecikme (sn)	77.4	56.5	67.1
<i>n</i>	30	29	59
Düşük Bağlılık			
Müdahale (%)	55.2	25.8	40.0
Gecikme (sn)	71.3	94.7	83.4
<i>n</i>	29	31	60
Sınır Değer			
Müdahale (%)	50.8	46.7	48.7
Gecikme (sn)	74.4	76.2	74.9
<i>n</i>	59	60	114

Kaynak: Rutkowski, G. K., Gruder, C. L., and Romer, D. (1983). Group cohesiveness, social norms, and bystander intervention. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(3), 545- 552.

Bağlılığı bulunan kişilerden oluşan gruplarda, yardım etme çabasının (müdahale davranışı) olduğu; kişi sayısının fazla olduğu grupta ise müdahale etme kararının ve davranışının daha hızlı gerçekleştiği görülmüştür. Birbirleriyle hiçbir ortak noktası olmayan, bağlılığı düşük katılımcılarla oluşturulan gruplarda müdahale davranışı; iki kişilik grupta epeyce geç gerçekleşirken dört kişilik grupta ise daha da geç gerçekleştiği kaydedilmiştir. Bu deneyde, aralarında herhangi bir bağlılık olmayan görgü tanıklarında, kişi sayısı arttıkça müdahale ihtimalinin azaldığı görülmüştür. Görgü tanığı kişilerin arasında bir bağlılık olduğu durumda, gelecekteki iletişime geçme beklentileriyle birlikte düşünüldüğünde, kişi sayısının fazla olması ile müdahale etme hızı doğru orantılıyken; bağlılığın bulunmadığı durumlarda ise kişi sayısı ile müdahale etme ihtimalinin ters orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Rutkowski, vd., 1983, 545-549).

2.2.2.2. Sosyal Sorumluluk Normunun Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi

Deneylerin ilkinde test edilen hipotez, bağlılığın yardım için varsayılan sorumluluktaki değişiklik yoluyla yardım etme davranışını etkilediğiydi. Deneylerin ikincisinde ise sosyal sorumluluk normunun oldukça önemli bir etken olduğu ve tanıkların arasında oluşan bağlılığın da sosyal sorumluluk normuna karşılık verme konusunda uyarıcı olduğu hipoteziyle yola çıkılmıştır. Beklenen: Sosyal sorumluluk normunun açık olması durumlarında, bağlılığın müdahale davranışını etkilemesidir. Böylece mağdurun yardıma duyduğu ihtiyaç derecesi, sosyal sorumluluk normunu etkileyebilecek en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Mağdurun, yardım ihtiyacının fazla olarak algılandığı koşulda bağlılığın müdahale üzerindeki etkisi artacak, tersi koşulda ise azalacaktır.

Hipotezin sınanması için tasarlanan ikinci deneyde, gönüllülük esasıyla toplam 48 erkek lisans öğrencisi katılımcı olmuş karşılığında yine ders kredisi almışlardır. Rastgele üç kişilik dört grup oluşturulmuş ve her koşulda 12 denek “Yardım İhtiyacı” veya “Bağlılık” kategorilerine atanmıştır. Bu kez deneklerin, acil ve müdahale gerektiren durum yaşayacak olan işçiyle karşılaşmamaları gibi birkaç istisna haricinde prosedür, ilk çalışma ile benzerlik göstermektedir. Deneklerin buldukları odalar kulaklık yerine bu kez tamamen hoparlör ve mikrofonlarla teçhiz edilmiştir. Deneyci, laboratuvarından uzaklaştığını deneklere hoparlörler aracılığıyla duyurmuştur, denekler sonrasında kurgudaki kurbanın laboratuvara doğru geldiğini ve ardından deneyciye yaklaştığını duymuşlardır. Gerçekleşen olay örgüsü ses kaydı ile deneklerin tamamına dinletilmiştir. Dinletilen ses kaydında, bir süredir işçinin hastanede tedavi gördüğünü ve yardıma ihtiyacı olduğunu anlatan şu diyalog duyulmuştur:

Kurban: “Merhaba, böldüğüm için üzgünüm ama burada bazı işleri bitirmem gerekiyordu.”

Deneyci: “Merhaba, son zamanlarda seni buralarda görmedim. Nasılsın?”

Kurban: “Bir süredir hastanedeyim ama hala zayıf hissediyorum.”

Deneyci: “Ah, bunu duyduğuma üzıldüm. Yani... Burada mı çalışacaksın?
Ama devam etmekte olan bir deney var.”

Kurban: “Sadece bir dakika sürecek.”

Deneyci: “Sorun değil. Sonra görüşürüz (Rutkowski vd., 1983, s. 549).”

Bu diyalogda mağdurun ihtiyacının yüksek olduğu koşul oluşturulmuştur. Ancak mağdurun yardıma ihtiyacı düşük olduğu diğer koşulda, işçinin tatil yaptığı ve iyi hissettiğine vurgu yapan şu diyalog dinletilmiştir:

Kurban: “Bir süredir tatildeyim ve harika hissediyorum.”

Deneyci: “Bu oldukça iyi. Yani... Burada mı çalışacaksın? Ama orada devam eden bir deney var (Rutkowski vd., 1983, s. 549).”

Diyalogların ardından ilk deneydeki acil durum canlandırılmıştır; sonuçlar ise beklentilerle uyuşmaktadır, yüksek bağlılığın olduğu durumda, yardım ihtiyacının yüksek olarak algılandığı durumda müdahale oranının da fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bağlılığın düşük olduğu gruplarda canlandırılan, yüksek ihtiyaç koşulunda hiçbir deneğin müdahalede bulunmamış olması beklenilmeyen bir durumdur. Acil bir durum karşısında başkalarının zaten yardım ettiği veya yakında yardım edeceklerinin varsayılması ile müdahalede bulunulmaması, Kitty Genovese cinayetinde tanıkların yaşadıkları duruma benzetilebilmektedir. Büyük gruplarda; düşük bağlılık, anonimlik ve dolayısıyla normatif olmayan davranışları kolaylaştırabilir. Yüksek bağlılık, karışıklık, öznelere bireyselleştirmekte ve prososyal davranışı teşvik edebilmektedir (Rutkowski vd., 1983, s. 549-552).

2.2.3. Sosyal Kategorizasyon: Mark Levine, Clare Cassidy, Gemma Brazier ve Stephen Reicher

Seyirci etkisini konu eden klasik çalışmalar, acil durumlarla karşılaşan seyirci sayısını yani grubun niceliğini, temele konumlayan tutarlı bulgularla literatüre katkıda bulunmuşlardır. Çalışmalardaki bulgular; acil bir duruma tanık olan bireylerin, duruma müdahale etme olasılıklarının, yaşanan duruma tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılı olduğu yönündedir. Temelleri, Latané ve Darley tarafından atılan bu çalışmalar, müdahale durumunda diğer

seyircilerin önemini vurgulaması yönünden yerinde fakat bireyin kolektif davranış kapasitesi göz ardı edildiğinden ve sadece niceliksel boyut ele alındığından eksiktir. Levine, Cassidy, Brazier ve Reicher, (2002) bu eksikliğini görerek görgü tanıkları ve failler arasındaki nispeten ihmal edilen sosyal kimlik ilişkisini çalışmalarına dahil etmişlerdir. “*Self-Categorization and Bystander Non Intervention: Two Experimental Studies*” adlı çalışma, konuyla ilgili yapılan çalışmalara yeni bir perspektif kazandırmıştır. Çalışma; “Benlik Sınıflandırması” teorisi ile temellenmekte ve iki sosyal kategori ilişkilerini yönlendiren deney içermektedir. Çalışmanın bulguları, benlik sınıflandırması açısından seyirci müdahalesine motivasyon sağlayan yöntemlerin ilerletilmesi konusunda oldukça önemli veriler sunmaktadır (Levine, Cassidy, Brazier ve Reicher, 2002).

2.2.3.1. Grup İçi-Grup Dışı Olma Koşullarının, Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi

İlk deneyde, şiddet barındıran bir ana tanıklık eden insan gruplarının içinde bulunduğu bir paradigmayı kullanarak seyirciler arasındaki sosyal kategori ilişkileri araştırılmaktadır. Sokak şiddetini tasvir eden bir video izlemeleri istendiğinde, grup dışı üyeler yerine grup üyesi olduklarında diğer seyircilerin, müdahale olasılığının etkileneceği beklenilmektedir. Katılımcılar, 21 kadın, 11 erkek toplam 32 Lanchester Üniversitesi lisans öğrencisidir. Kadın ve erkek öğrenciler 2x2 bloklar halinde grup içi veya grup dışı x müdahale olan veya müdahale olmayan tasarımına sahip 4 deneyden birine atanmışlardır. Katılımcılar bu deneye ikişer kişilik grup olarak katılmışlardır. Deneyin yapılacağı laboratuvara girdiklerinde odada bekleyen; bir erkek, bir kadın kontrol grubu ile birlikte, sokak kazalarına karşı bir tavır araştırmasına katılacakları belirtilmiştir. Sırayla oturup televizyona ve video kaydediciye bakabilmeleri için katılımcıların kontrol grubunun yanına oturmaları istenmiştir. Kontrol grubundaki üyeler, kendilerini grup içi koşula uygun olacak şekilde; Lancaster Üniversitesi ya da grup dışı koşula uygun olacak şekilde; Morecambe Koleji öğrencileri olarak tanıtmışlardır. Ardından katılımcılara, kapalı devre televizyon kamera görüntüsü (CCTV) izletilerek

görüşlerini bildirmeleri istenmiştir. Bir erkeğe; yaklaşık 3 dakika boyunca, bir kadın ve bir erkek tarafından yapılan saldırının tasvir edildiği, yüksek açılı, uzun menzile sahip, odak dışı siyah beyaz çekimli görüntüler izletilmiştir. Sonrasında, katılımcılara yardım için müdahale edip etmeyecekleri sorulmuştur. İlk olarak katılımcılar, koşul fark etmeksizin müdahale edeceklerini (müdahale koşulu) ya da müdahalede etmeyeceklerini (müdahale etmeme koşulu) ifade etmişlerdir. Görüntülerin izlenmesinin ardından, algılanan şiddet 3 maddelik bir anket ile değerlendirilmiştir:

- Olayın algılanan ciddiyeti,
- Olaya karşı duygusal tepkileri ve
- Benzer bir gerçek yaşam olayına müdahale etme olasılıklarını değerlendiren bir anket doldurmuşlardır.

Kurbanın ne kadar tehlike içinde olduğunu düşündükleri, duygusal tepki ölçümü, görüntülerdeki duygunun ne kadarını yaşadıkları gibi kategorileri 1'den 7'ye kadar puanlamaları istenmiştir. Bulgular; ortak kategoriyi paylaşmaları, katılımcıların olaya müdahale kararlarını etkilediği ve katılımcıların davranışları, grup dışı üyelerin tepkilerinden etkilenmediği yönündedir (Levine vd., 2002, s. 1454-1458).

2.2.3.2. Ortak Sosyal Kategorinin Müdahale Davranışı Üzerindeki Etkisi

Deneylerden ikincisi, tanık ile kurban arasında oluşan sosyal kategori ilişkilerini araştırmaya odaklanmaktadır. İlk deneyde kullanılan videonun benzeri kullanılmış, fakat kurban ile tanık arasındaki ilişki değiştirilmiştir. Deneyin katılımcıları; 75'i kadın ve 17'si erkek Lancaster Üniversitesi, psikoloji lisans bölümü 92 öğrencidir. Eşit sayıda kadın ve erkek katılımcılar, iki deneysel koşuldan birine (grup içi mağdur veya grup dışı mağdur) rastgele atanmıştır. Deneyin; "*Lancaster'daki farklı gruplar arasında, suça karşı verilen tepkiler arası farklılıkları araştırmak*" amacıyla gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Katılımcılara, aynı kanaldaki CCTV görüntüsü izletilerek görüşleri alınmıştır. Grup içi mağdur kategorisinde yer alan katılımcılara, videodaki

görüntüde Lancasterli genç bir adam tarafından, Lancaster Üniversitesinden bir öğrencinin saldırıya uğradığı; grup dışı mağdur kategorisinde yer alan katılımcılara izletilen videodaki görüntüde ise genç bir Lancasterli adamın başka genç bir Lancasterli adam tarafından saldırıya uğradığı söylenmiştir. Görüntülerin izlenmesinin ardından katılımcılardan, ilk deneydeki gibi puanlama kategorilerinin (duygusal tepki, müdahale olasılığı, ciddiyet algısı) olduğu bir anket doldurmaları istenmiştir. Bulgular; mağdurun, katılımcılar ile aynı gruptan olması durumunda tanıkların olaya müdahale etme olasılığının daha yüksek olduğu, bu durumu ise grup içi önyargıların etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki çalışmanın sonucu: Etkileşimciler arasındaki kategorik ilişkilerin, seyircinin müdahale davranışlarını etkilediği gerçeğidir. Bu bağlamda: seyirciler hem diğer görgü tanıklarının hem de mağdurları kategorize ederek acil durumlardaki müdahale tepkisini etkileyebilmektedirler. Bunlara ek olarak, sosyal kategori özelliğindeki grup içi olma ve grup dışı olma gibi farklılıkların var olan duruma dair ciddiyetin algılanmasını ve duygusal tepki farklılıkları oluşturduğu gözlemlenmiştir (Levine vd., 2002, 1458-1461).

2.2.4. S. H. Schwartz ve A. Gottlieb'in Anonimlik Çalışmaları

S. H. Schwartz ve A. Gottlieb, 1980 yılında, "*Bystander Anonymity and Reactions to Emergencies*" adlı iki laboratuvar deneyinden oluşan çalışmada, anonimliğin, seyircilerin acil durumlara karşı verdikleri tepkileri ve bu durumun görgü tanıklarının karar verme zamanlaması üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Deneyler, mağdurun yardım ihtiyacına ilişkin göreceli belirsizlikten kesin bir netliğe doğru gelişen, acil durumun doğası bakımından farklılıkları bünyesinde barındırmıştır. Her iki deneyde de, 2 x 2 faktöriyel tasarıma sahip, ek bir seyircinin acil durum ve deneğin anonimliği konusundaki farkındalığı çaprazlanmıştır. Anonimliğin, mağdura karşı yardım üzerinde hiçbir etkisi olmadığı gözlemlenirken diğer seyirciler karşısında, değerlendirme kaygısını azaltarak yardım etme eğilimini etkilediği gözlemlenmiştir. Değerlendirme endişesinin, yardım etme davranışını değiştirmesi ya da engellemesi diğer seyircilere atfedilen beklentilerle ilişkilidir ve bazı durumlarda anonimlik, katılımı azaltıcı etkiye sebep olarak

yardım etmeyi engelleyebilmektedir. Yapılan çalışmalarda anonimliğin, acil durumun belirsiz olduğu durumlarda yardımın uygun olup olmadığına ilişkin karar vermeyi geciktirdiği ortaya çıkmıştır. Acil durumlar netleştğinde ise anonimlik kişinin kendi müdahale yükümlülüğüne ilişkin kararını etkilemektedir (Schwartz ve Gottlieb, 1980).

Seyirci kalma ve müdahale etme davranışlarına yönelik yapılan tüm bu çalışmalar, gerçekliğe ve müdahalenin gerçekleşeceği fiziksel bir ortama işaret etmektedir. Günümüzde, gelişen teknoloji ile birlikte iletişimi değiştiren ve dönüştüren, sosyal ilişkilere yön verebilen; yeni medya ve beraberinde getirdiği sosyal medya alanı, fiziksel olarak sınırlılığı ortadan kaldırmakta ve farklı bir ortamda meydana gelen olaylardan da kısa sürede haberdar olabilmeyi sağlamaktadır. Bu durum kullanıcılara; herhangi bir olaya internet ortamında müdahale edebilmenin, tepki göstermenin, yorum yapmanın veya herhangi bir konuda çağrı yapabilmeyi de önünü açmaktadır. Tatlıoğlu'na (2020, s. 51) göre, yeni medya; sunduğu sosyal platformlar ile insanlara hem her an etkileşimde olabildikleri hem de seyirci kalma etkisinin biçiminde değişiklik yapan alan inşa etmiştir. Bireyler, yeni medyanın getirisi olan sosyal medya ortamlarında, şiddet davranışına tanık ya da müdahil olduğu gibi, toplumun her kesimini etkileyen siyasal karar alım süreçlerine veya siyasal gelişmelere de tanık ya da müdahil olunabilmekte ve siyasal katılımın biçimini değiştirebilmektedirler. Bu bağlamda, katılma ya da seyirci kalma tepkisinin gösterilebildiği ortamlardan biri olan “sosyal medya”ya değinmek yerinde olacaktır.

2.2.5. Siyasal Katılmanın Toplumsal Alan İnşası: Sosyal Medya

Sosyal medya, sözlük anlamıyla: İnsanların iletişim kurmalarına ve bilgi paylaşımlarına izin veren, topluluk temelli girdi, etkileşim, içerik paylaşımı ve işbirliğine odaklı web siteleri ve bilgisayar programı uygulamaları için kullanılan ortak bir terimdir (http-25; http-26).

Sosyal medya, iletişim teknolojisindeki hızlı gelişme ile birlikte oldukça önemli bir konumda kendine varlık bulmuş, internetin sunduğu sanal ortamın yalnızca bilgi edinmek amacıyla değil iletişim kurmak amacıyla da

kullanılmasının yolunu açmıştır. Sosyal medyada yaratılan sanal ortamlar sayesinde kullanıcılar; içerik oluşturma, yorumlama, değiştirme ve değerlendirme gibi eylemlerde bulunmakta, birçok topluluğa üye olmaktadır. “Sosyal Medya” kavramının ilk kelimesi en önemli insani ihtiyaçlardan biri olan sosyalleşme olgusuna işaret etmektedir. İnsanların; özgürce fikirlerini, tecrübelerini, hislerini paylaşabilecekleri bir gruba dahil olmak istemeleri insani bir güdü ve ihtiyaçtır. İkinci kelime olan medya insanların, iletişime geçme yöntemleridir (Arslan, 2011, s. 1-3; Safko ve Brake, 2010, s. 4).

Teknolojinin gelişmesi, dijital araçların kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, internet üzerinden kurulan iletişimin de hızla arttığı ve çeşitlendiği görülmektedir. Erişim olanaklarının kolaylaşması, veri aktarım kapasitesindeki gelişim ve mekansal bir sınırlama barındırmamasıyla yeni medya, geleneksel medya ile kıyaslandığında tercih edilen konumundadır. Öyle ki bu tercih, günümüzde e-hastalık olarak nitelenen ve tıp literatüründe kendilerine yer bulan ağ temelli hastalıkların oluşumunu dahi sağlamıştır (Selvi, 2020, s. 10; http-27). Teknolojinin gelişimiyle oluşan medya, hastalıklarının yanında “sayısal kültür” olarak da tanımlanan, teknolojilerin toplum üzerinde meydana getirdiği değişiklikleri ifade eden kendi kültürünü de beraberinde getirmiştir (Şişman, 2012, s. 90).

Bugün “dijitalin durumunu” daha iyi anlamak için ihtiyaç duyulan 2022 yılının ocak ayı verilerini DataReportal’ın baş analisti Simon Kemp (2022a), şöyle sıralamaktadır:

- **Küresel Nüfus:** Dünya nüfusu 7.91 milyar. Dünya nüfusunun %57’si artık kentsel alanlarda yaşamaktadır.
- **Küresel Mobil Kullanıcılar:** Dünya nüfusunun %67,1’i artık bir cep telefonu kullanmakta ve kullanıcı sayısı 2022’nin başında 5,31 milyara ulaşmıştır.
- **Küresel İnternet Kullanıcıları:** 2022’nin başında 4,95 milyara yükselmiştir ve internete giriş dünya toplam nüfusunun yüzde 62,5’ini oluşturmaktadır.

- **Küresel Sosyal Medya Kullanıcıları:** Dünya çapında 4,62 milyar sosyal medya kullanıcısı bulunmakta ve bu dünya toplam nüfusunun %58,4'üne eşittir.

Bu sayılar, dijital benimseme ve büyüme için değerli bir bağlam sağlamakta ve Ocak 2022 Türkiye özelinde inildiğinde kıyası mümkün kılmaktadır:

- **Türkiye Nüfusu:** 85,30 milyon.
- **Türkiye Nüfusunun Ortalama Yaşı:** 32,2'dir.
- **Türkiye'de İnternet Kullanıcıları:** 69,95 milyon
- **Türkiye'de Sosyal Medya Kullanıcıları:** 68,90 milyon

Çizelge 2. Türkiye'de Nüfusa Oranla Sosyal Medya Uygulamalarının Kullanım İstatistikleri

2022 Yılı Verileri	Facebook	YouTube	Instagram	TikTok	Facebook Messenger	LinkedIn	Snapchat	Twitter
Kadın (%)	34,4	49,3	44,5	36,5	31,2	34,0	65,1	-
Erkek (%)	65,6	50,7	55,5	63,5	68,8	66,0	34,0	-
Toplam (milyon)	34,40	57,40	52,15	26,56	16,80	12	12,90	16,10

Kaynak: Kemp, S. (2022b). *Digital 2022: Turkey*.

Web teknolojilerinin; tek yönlü belge odaklı Web 1.0'dan (1995-2000) insan odaklı etkileşim, işbirliği ve içerik paylaşmayı mümkün kılan Web 2.0'a (2000-2010) sonrasında bilgi odaklı, anlamsal Web 3.0'a (2010-2020) olan gelişiminin medya üzerindeki en büyük etkisi, insanların pasif ve etken halde seyirci kaldığı bir yapı olmaktan çıkıp kendileri tarafından oluşturulan, yönetilen ve içinde rol aldıkları bir dünya haline gelmesidir (Elciyar, 2016, s. 33; Aslan, 2011, s. 3). Web teknolojileri, kendi tarihsel süreci içinde ve Kemp (2022) tarafından yapılan çalışma ile aynı paydada buluşturulursa; kısa bir zaman diliminde dünya nüfusunun yarısından fazlasına erişebildiği, çok yönlü, hızlı ve kesintisiz iletişim imkanı sağladığı görülecektir. İnternet ağı

aracılığıyla kullanıma sunulan sosyal medya uygulamaları da bu zaman diliminde toplam nüfusun önemli oranının kullandığı sanal etkileşim ortamları haline gelmiştir.

20. yüzyılın geniş kitlelere tek yönlü hitap eden; gazete, dergi, radyo, televizyon gibi geleneksel medyası 21. yüzyılda yerini yeni medya veya sosyal medyaya bırakmıştır.(İşliyen, 2015, s. 143). 1989 yılında Tim Berners-Lee tarafından temeli atılan, “html” tabanlı küresel ağa dayanan sosyal medya uygulamaları sayesinde dünyanın herhangi bir noktasında yapılan siyasi bir olay veya açıklama birkaç saat içinde dünyanın her tarafında etkili olabilmektedir (Maalouf, 2009). Demokratik toplumlarda medya, her türlü politik ekolün mesajlarını iletmekte, toplum içinde serbestçe dolaşımını sağlamakta, dolaylı yönden bir politikleşme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Çetin ve Görüşük, s. 200; Türköne, 2005, s. 246). Sosyal medyanın etki alanına dair farklı toplumlarda gerçekleşen olaylara; Wikileaks Sızıntısı Olayı, Edward Snowden Olayı, Panama Belgeleri Olayı, Arap Baharı, İşgal Et Hareketleri (Occupy) Birleşik Devletler Başkanlık Seçimleri ve Gezi Parkı Eylemleri örnek olarak gösterilebilir.

2.2.5.1. Sosyal Medya Araç ve Ortamları

Yeni medyanın kendi nitelikleri bağlamında yarattığı; güçlü, özgün ve popüler iletişim mecralarının tamamı, sosyal medyayı oluşturur. Sosyal medya araç ve ortamları her geçen gün çoğalmakta ve gelişmektedir. Aydın, (2017, s. 103-114) sosyal medyayı, işlevlerine göre şu şekilde sınıflandırmıştır:

- **Genel Paylaşım Tabanlı Sosyal Medya Mecraları:** MySpace, Facebook, Bebo, Vkontakte, Google+, Orkut, Friendster, Odnoklassniki, Friendfeed, Quup, Chime.in, So.cl ve Zeen.

- **Kişisel Bilgilerin, Görüşlerin, Yazı ve Görüntü Gibi Araçlarla Paylaşıldığı (Blog) Sosyal Medya Mecraları:** My Opera, Blogger, Wordpress, Typepad, Blog.com, Jux, Tumblr, Livejournal ve Weebly.

- **Kişisel-Görüş ve Bilgilerin Kısıtlı Biçimde Yazı ve Görüntü Gibi Araçlarla Paylaşıldığı (Micro Blog) Sosyal Medya Mecraları:** Twitter, Identi.ca, Heello, Soup.io, Plurk, Tout ve Meemi.
- **Profesyonel ve İş Temelli Sosyal Mecralar:** LinkedIn, Xing, Viadeo ve Behance.
- **Kısa Video ve Fotoğraf Paylaşımı Amaçlı Sosyal Mecralar:** Instagram, Snapchat, Pinterest, Flickr, Fotopedia, Google Picasa, Panoramio, Fotolog, Photobucket, Ipernity, Pixabay ve Ancient Faces.
- **Haber Merkezli Sosyal Mecralar:** Digg, Newsvine, Delicious, Stumbleupon ve Reddit.
- **Lokasyon Bildirim Merkezli Sosyal Mecraları:** Foursquare, Swarm, Tripadvisor, Yelp, Gypsi, Tripit ve Scvngr.
- **Video Paylaşım Merkezli Sosyal Mecraları:** Youtube, Dailymotion, Metacafe ve Vimeo.
- **Wikiler ve Sosyal Sözlük Oluşturma Maksatlı Sosyal Medya Mecraları:** Wikipedia, Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük, Scorb ve İTÜ Sözlük.

Sosyal medya, kullanım oranının artmasıyla bireylerin hem yaşam pratikleri içerisinde kendine yer bulması hem de toplumsal yaşamı dönüştürebilen bir güç olmasıyla sosyal, siyasal, psikolojik, ekonomik birçok sonucu beraberinde getirmiştir (Göker, 2015, s. 394).

2.2.6. Sosyal Medyanın Sağladığı Avantajlar

Sosyal medyanın; kullanıcıların benlik ve kimlik inşasında, kişiler ve toplumlar arası iletişimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında, boş zaman aktivitelerinde, kamuoyu oluşumu, dönüşümü ve görünürlüğünün artmasında, toplumsal hareketlerin ortaya çıkması ve sürdürülebilirlik kazanmasında, içeriğindeki değişimlerle iletişimin modern bir karaktere ulaşmasındaki katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Aynı zamanda, her yaş grubundan insanın kolayca kavrayıp kullanabileceği basitleştirilmiş bir yazılıma sahiptir. İstenilen her an ve koşulda maddesel ve zamansal sınırları gözetmeden bireyler arası kurulan iletişimi kolaylaştırarak birçok insanla eş zamanlı olarak iletinin paylaşılmasını

sağlamaktadır (Göker, 2015, s. 394-402). Bunlara ek olarak sosyal medyanın, öğrenme sürecini keyifli hale getirmesi, uzaktan çevrimiçi eğitimlerin sağladığı enerji ve zaman tasarrufu, sosyal sermaye artırımı, içerik üretme, bilgiye düşük bir maliyetle ulaşma, siyasi fikir beyanı, gruplara üye olma, yüz yüze iletişim kurallarını göz ardı ederek daha esnek iletişim biçimi, kimlik özelleştirmesi gibi avantajları bulunmaktadır.

2.2.7. Sosyal Medyanın Dezavantajları

Sosyal medyanın dezavantajları olarak literatürde çokça değinilen konulardan ilki; zamansal ve mekansal yalıtılmış bireyselliklerin üretilmesi yönündedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda, sosyalleştirmekten ziyade asosyalliği yaygınlaştıran bir alan olması konusunda eleştirilmektedir. Bireyin vaktinin çoğunu, sosyal medya etkileşimi kurmakla geçirmesi gerçek hayatta pek çok verimsizliğe sebep olmaktadır. Niteliğin yerini niceliğe bırakmasıyla, iletilen mesajın içeriksel olarak önemini yitirdiği, değersizleştiği görülmektedir ve bu durum çoğunlukla siyasal içerikli tartışmalarda bir manipülasyon işlevi görmektedir. Her an her yerde olmanın verimlilikle beraber getirdiği, “*yersiz yurtsuzluk*” durumu sosyal medyanın fiziki mekana sahip olmamasından kaynaklı gelişen eleştirilerden biridir. Zamanın verimsiz harcanmasına sebep olan “meşguliyet” olarak görülmesi ise bir diğer eleştiridir (Göker, 2015, s. 401-408).

Baudrillard’ın (2005, s. 114) “*Her geçen gün daha çok haber ve bilgiye karşın giderek daha az anlamın üretildiği bir evrende yaşıyoruz.*” şeklindeki ifadesinde; bireyleri, toplumsallaştırmaktan ziyade toplumsal olanı, kitleler içerisinde yok ettiğini düşündüğü iletişim araçlarından bahsetmektedir.

Bunlara ek olarak sosyal medyanın dezavantajları için bireylerin, temelde bir fiziksel kusuru olmamasına rağmen sosyal medyada kabul gören güzellik parametrelerinden kaynaklı dismorfofobi durumu ve e-hastalık olarak nitelenen durumlarla karşı karşıya kaldıkları söylenebilir. İnternet ağıyla hayatımıza giren, teknolojinin yaygın kullanımıyla artış gösteren e-hastalıklara; nomofobi, fomo, Google takibi, Facebook depresyonu, siberhondrik, ego sörfü ya da online narsizm, cheesepodding, internet siniri, photolurking örnek

gösterilebilir (Selvi, 2020, s. 10; http-27). Bunlara ek olarak: Sosyal linç, siber zorbalık, kişilik hakkı ihlalleri, yasadışı dosya indirme, hackleme, kalitesiz ürünler için satış ve kar marjı öncelenerek oluşturulan reklam ve pazarlama stratejileri, kasten yanlış bilginin desteklenmesi ve yayılması gibi durumlar sosyal medyanın dezavantajları olarak gösterilebilir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma; olgubilim deseniyle tasarlanan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar; bütüncül bir yaklaşım içermekte, tümevarımcı bir analiz niteliği taşımaktadır, kullanılan araştırma desenlerinin esnek olması ve araştırmacının çalışma sonunda elde ettiği verilerin nitel veri özelliğine sahip olmaları gibi ortak özelliklere sahiptir (Gürbüz ve Şahin, 2017, s. 434). Olgubilim (fenomenoloji), farkında olunan fakat detaylı bir anlayış ve bilgiye sahip olunmayan olgularla ilgili bilgiye ulaşmak amacıyla bireylerin yaşam pratiklerinden ve tecrübelerinden faydalanan bir araştırma yöntemidir. Olgubilime dair birçok uygulama biçimleri bulunmakta ve her birinde öznel algılara, deneyimlere, yönelimlere, durumlara öncelik verilmektedir. Amacı; tümüyle yabancı olunmayan fakat tam anlamıyla algılanamayan olgulara ulaşmak olan araştırmalar için olgubilimin elverişli bir araştırma zemini sağlamaktadır (Kocabıyık, 2016; Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışmada, sosyal medyayı aktif biçimde kullanan üniversite öğrencisi, ön lisans ve lisans mezunu çalışan, üniversite mezunu çalışmayan bireylerin siyasal katılım dereceleri ve gerçek hayattaki ile sosyal medyadaki siyasal katılımı ve seyirci kalmaları arasındaki davranış eğilimlerinin farkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada, olgubilim deseninin kullanılma sebebi; belirlenen konu özelinde belirlenen grubun ne düşündüğünü ortaya çıkarmak ve ortaya çıkan

bu düşüncelerin derinlemesine analizini yapmaktır. Bu bağlamda, çalışmada kullanılan modelin temellendiği ilkeler, araştırmanın alanına ve konusuna uygun düştüğü için bu yöntem seçilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Gaziantep'te yaşayan aktif sosyal medya kullanıcıları örneklemini ise Gaziantep'te yaşayan 33 aktif sosyal medya kullanıcısı oluşturmaktadır. Çalışmaya katılım sağlayan sosyal medya kullanıcıları “gelişigüzel örnekleme yöntemi” ile belirlenmiştir.

Katılımcılar:

- Fakülte veya yüksekokulda öğrenim gören 4 kadın ve 4 erkek üniversite öğrencisi,
- Ön lisans programlarından mezun ve herhangi bir işte çalışan 5 kadın ve 4 erkek,
- Lisans mezunu herhangi bir işte çalışan 4 kadın ve 4 erkek,
- Lisans mezunu herhangi bir işte çalışmayan 4 kadın ve 4 erkek olmak üzere toplam 33 aktif sosyal medya kullanıcılarıdır.

Gelişigüzel örnekleme yöntemi ile yapılan görüşmelerde, görüşme verileri tekrar etmeye başladığı noktada uzman görüşlerine başvurularak bu sayının yeterli olduğu kanısına varılmış ve çalışma sonlandırılmıştır.

Araştırma, 12 Kasım 2022 – 2 Aralık 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Gaziantep ilinin seçilmesinin sebebi ise araştırmacının ilgili ilde yaşaması ve çalışma grubunu oluşturan bireylere daha kolay ulaşabilmesidir. Araştırmanın verileri, yüz yüze görüşme şeklinde katılımcıların rahatlıkla kendilerini ifade edebildikleri ve ses kaydı yapılmasına olanak veren alanlarda toplanmıştır. Formunda yer alan görüşme soruları, her katılımcıya aynı kelimelerle ve aynı anlama gelecek şekilde aktarılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yapılandırılmış yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşmelerde; tüm katılımcılara araştırma konusuyla ilgili önceden belirlenmiş, amaca uygun yanıtlar almayı kolaylaştıran aynı sorular; aynı sırayla ve aynı biçimde sorulmaktadır. Nitel çalışmalarda tercih edilen yapılandırılmış görüşmeler, detaylı görüşme adımları içermektedir ve önceden belirlenen sorulara verilen cevaplar kategorize edilerek analiz yapılmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2017, s. 184-185). Yüz yüze görüşme tekniği sorulara doğru yanıtlar alınması, elde edilen verilerin güvenilirliği ve geçerliliği bakımından oldukça avantajlı görülmektedir (Gökçe, 2018, s. 113). Konunun derinlemesine incelenmesine izin vermesi ve katılımcıların anlam dünyalarının, düşüncelerinin ve ifadelerinin daha iyi kavranması açısından işlevsel bir yöntem olarak düşünülmektedir.

Araştırmada kullanılan, yapılandırılmış görüşme tekniği ile bireylerin siyasal katılımlarının ve müdahale davranışlarının gerçek hayattaki ile sosyal medyadaki farklılıkların nasıl ve neden oluştuğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda gelişigüzel örneklem yöntemi ile sosyal medya kullanıcısı, farklı özelliklere sahip 33 kadın ve erkek katılımcıdan sorulan sorulara cevap vermeleri istenmiştir.

Bu araştırmanın konusuyla paralellik gösteren herhangi bir veri toplama aracına ulaşamamasından dolayı görüşme soruları; ilgili literatür incelenmiş, uzman görüşleri alınmış, Lester Walter Milbraht'ın (1965) siyasal katılım kademeleri ve alanda yapılan deneysel çalışmalardan faydalanılarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların siyasal katılım düzeyinin belirlenebilmesi için Milbraht'ın "*Siyasi Katılım Hiyerarşisi*"nden yararlanılarak oluşturulan "evet/hayır" cevaplarından oluşan soru formu aşağıdaki gibidir:

- Evet Hayır
- Bir siyasal partide aday/lider pozisyonunda çalıştım/çalışıyorum.
  - Bir siyasi partinin grup toplantılarına katılım sağlıyorum.
  - Bir siyasi partide aktif üyeyim.
  - Siyasi bir kampanyaya zaman ayırıyorum.
  - Siyasi bir toplantı ya da mitinge katılıyorum.
  - Bir aday veya partiye maddi destek sağlıyorum.
  - Bir kamu görevlisi veya siyasi liderle iletişim kuruyorum.
  - Siyasi bir partiye ait rozet veya sticker kullanıyorum.
  - Bir başkasını oy kullanmaya ikna etmeye çalışıyorum.
  - Çevremdekilerle siyasi tartışmalarda bulunuyorum.
  - Sadece oy kullanıyorum.
  - Kendimi politik uyarılara maruz bırakıyorum.
  - Siyaset ile ilgilenmiyorum.

- Yapılandırılmış görüşme soruları;

1. Sosyal medyada siyasal içeriklerle karşılaşır mısınız?
2. Sosyal medyada siyasi bir içerik (retweet, yorum yapma, fotoğraf veya gönderi paylaşımı vb.) üretir misiniz?

Hayır, ise neden?

- Korkarım-çekinirim
- Gerek görmem/ilgimi çekmez
- Bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok

3. Sosyal medyada ilginizi çeken siyasi konular hakkında tartışmalara/sohbetlere katılır mısınız?

4. Daha önce, sosyal medya aracılığı ile bir siyasal gösteri, miting veya eyleme katıldınız mı?

5. Sosyal medyanın siyasal katılımı kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz?

6. Sizce sosyal medyanın gündem belirleyici bir gücü var mıdır?

7. Sosyal medyanın, siyasal bir olaya müdahale aracı olarak kullanılabileceğine inanıyor musunuz?

8. Gerçek hayatta veya sosyal medyada siyasal bir olayla karşılaşmanız halinde karşılaştığınız bu durum sizin için önem arz eder mi?

9. Gerçek hayatta karşılaştığınız siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hisseder misiniz?

10. Sosyal medyada karşılaştığınız siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hisseder misiniz?

11. Gerçek hayatta siyasal bir olaya bireysel olarak müdahale eder misiniz?

12. Sosyal medyada siyasal bir olaya bireysel olarak müdahale eder misiniz?

Evet, ise bu müdahale hangi şekilde olur?

- Yorum yazma
- Paylaşma
- Yetkililerle iletişime geçme
- İmza kampanyası oluşturma

13. Gerçek hayatta bir topluluğa dahil olmanız siyasal bir olaya müdahalenizin biçimini, içeriğini veya boyutunu değiştirir mi?

14. Sosyal medyada bir topluluğa dahil olmanız siyasal bir olaya müdahalenizin biçimini, içeriğini veya boyutunu değiştirir mi?

15. Gerçek hayatta, siyasal bir olayın gerçekleştiği sırada sizin dışınızda tanıkların olduğunu bilmenize rağmen kişisel inisiyatif alıp duruma müdahale eder miydiniz?

16. Sosyal medyada, siyasal bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmesini bekler misiniz?

- Genel sorular:

1. Sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olduğuna inanıyor musunuz? Neden?

2. Siyasal bir durumla karşılaşıldığında gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark var mıdır? Var ise bu farklar sizce nelerdir?

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Çalışma, 2022 yılında aktif sosyal medya kullanıcısı olan; üniversite öğrencileri, ön lisans mezunu çalışanlar, lisans veya yüksekokul mezunu çalışanlar, lisans veya yüksekokul mezunu herhangi bir işte çalışmayanlar ile yapılan mülakatlar sonucunda ulaşılan verilerden oluşmaktadır. Çalışmanın saha aşaması, 2022 yılının kasım ve aralık ayında gerçekleştirilmiştir. Yine 2022 yılı içerisinde uygulama aşaması tamamlanan araştırmadan elde edilen veriler, çözümlenmeleri yapıldıktan sonra nitel araştırma yöntemine uygun olarak değerlendirilmiştir. Görüşme sırasında, katılımcılardan toplanan verilerin özgün içeriklerine sadık kalınarak verilen cevaplardan doğrudan alıntılar yapılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmaya konu olan, yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmeden önce; görüşmeye dair içeriği, neden yapıldığı ve sonuçların hangi amaçlar kapsamında değerlendirileceği konusunda gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya dahil olan katılımcılar bilgilendirilmiştir. Katılımcılardan sözlü ve yazılı onayları alınmış ve sonrasında yapılan görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. 12 Kasım 2022 – 2 Aralık 2022 tarihleri arasında yapılan görüşmeler yüz yüze, 20-25 dakikalık görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar, yazılı olarak kategoriler üzerinden kaydedilmiştir. Görüşmeler tamamlandıktan

sonra, görüşme esnasında alınan notlar derlenmiş, ses kayıtları dinlenerek deşifre edilmiş ve yanıtlara uygun düşen kategorilerin tespitine gidilmiştir.

Sorulara verilen cevaplarla temellendirilen tablo ise betimsel bir anlatımla değerlendirilmiştir. Bilgilendirilmiş onam formunu gerektiği gibi dolduran katılımcıların, ad ve soyadlarının yalnızca baş harfleri çizelgelerde kullanılmıştır.

Görüşmeler şu kategorilere göre değerlendirilmiştir;

- Gladyatör Faaliyetleri Kategorisi
- Geçiş Faaliyetleri Kategorisi
- Seyirci Faaliyetleri Kategorisi
- Kayıtsızlar (Apatetikler) Kategorisi
- Durumu Önemli Algılama Kategorisi
- Müdahale İhtiyacı Hissetme Kategorisi
- Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Bireysel Müdahale Kategorisi
- Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Topluluk Halinde Müdahale Kategorisi
- Siyasi Bir Olaya Veya İçeriğe İlk Tepki Veren Olma Kategorisi
- Genel Kategori: Sosyal Medyanın Müdahale Davranışı Açısından Etkisi Kategorisi

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde; sosyal medyada siyasal bir olaya tanık olma durumunda, müdahale etme davranışının gerçekleşmesi konusunda, benzer olaylarla gerçek hayatta karşılaşılma durumu ve sosyal medyada karşılaşıldığında farkların neler olduğu ve farklılıkların nedenlerinin neler olabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yapılan saha çalışmasında, katılımcılara ilk olarak gerçek hayatta hangi ölçüde siyasal katılımında bulduklarının anlaşılmasına yönelik sorular sorulmuş, sonrasında katılımcıların siyasal bir olaya veya duruma müdahale davranışları konusunda gerçek hayatta ve sosyal medya platformlarında verebilecekleri tepkileri ve bu iki alan arasında görülen farkların tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda öğrenimi devam eden üniversite öğrencileri, ön lisans mezunu çalışanlar, lisans veya yüksekokul mezunu çalışanlar, lisans veya yüksekokul mezunu herhangi bir işte çalışmayan katılımcılar ile görüşmeler yapılmış, görüşmelerden elde edilen veriler ise doğrudan alıntı ile yansıtılarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Örnekleme grubunun yapısı hakkında bilgi edinmek amacıyla katılımcıların demografik bilgilerine yer verilmiş, ardından katılımcılara görüşme formunda bulunan sorular yöneltilerek araştırılan konuya ilişkin detaylı bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Çalışma kapsamına rastgele seçilip görüşmeye dahil edilen; 20-33 yaş grubundaki, demografik özellikleri farklılık gösteren 33 katılımcı ile yapılandırılmış yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

- 4 kadın ve 4 erkek olmak üzere 8 üniversite öğrencisi katılımcı,

- 5 kadın ve 4 erkek olmak üzere 9 ön lisans mezunu çalışan katılımcı,
- 4 kadın ve 4 erkek olmak üzere üniversitelerin lisans veya yüksekokullarından mezun 8 çalışan katılımcı,
- 4 kadın ve 4 erkek olmak üzere üniversitelerin lisans veya yüksekokullarından mezun, 8 çalışmayan katılımcı olarak belirlenmiştir.

Çizelge 3, çizelge 4, çizelge 5, çizelge 6’da katılımcıların demografik özellikleri gösterilmektedir:

Çizelge 3. Üniversite Öğrencisi Katılımcılar

Katılımcılar	G.S.	S.S.O.	E.T.	S.B.Ç	B.Ş.	A.F.Ş.	Ö.S.M.	A.C.
Cinsiyet	K	K	K	K	E	E	E	E
Yaş	22	20	22	22	20	25	22	20
Çalışıyor	X	X	X	X	X	X	X	X
Çalışmıyor	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Çalışmaya katılım gösteren 8 üniversite öğrencisinin, 4’ü kadın 4’ü erkektir. Bu grubun yaş ortalaması 22’dir ve gruptaki katılımcılar herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Çizelge 4. Ön Lisans Mezunu Çalışan Katılımcılar

Katılımcılar	S.K.	H.T.	R.K.	M.B.	S.Y.	T.A.D.	A.D.	Y.A.	G.T.
Cinsiyet	K	K	K	K	K	E	E	E	E
Yaş	28	31	24	33	32	27	31	28	32
Çalışıyor	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Çalışmıyor	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Çalışmaya katılım gösteren 9 ön lisans mezunu bireyin, 5'i kadın 4'ü erkektir. Bu grubun yaş ortalaması 30'dur ve gruptaki katılımcıların tamamı herhangi bir işte çalışmaktadırlar.

Çizelge 5. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcılar

Katılımcılar	G.Ö.	H.G.Ö.	L.K.P.	S.A.	B.U.Ö.	A.A.	H.K.	H.Y.
Cinsiyet	K	K	K	K	E	E	E	E
Yaş	32	31	28	26	26	26	31	24
Çalışıyor	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Çalışmıyor	X	X	X	X	X	X	X	X

Çalışmaya katılım gösteren 8 lisans mezunu bireyin, 4'ü kadın 4'ü erkektir. Bu grubun yaş ortalaması 28'dir ve gruptaki katılımcıların tamamı herhangi bir işte çalışmaktadırlar.

Çizelge 6. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcılar

Katılımcılar	İ.Y.	N.S.K.	C.B.	Z.D.	B.G.	B.Y.	B.K.	U.A.
Cinsiyet	K	K	K	K	E	E	E	E
Yaş	26	26	26	26	23	25	22	25
Çalışıyor	X	X	X	X	X	X	X	X
Çalışmıyor	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Çalışmaya katılım gösteren 8 lisans mezunu bireyin, 4'ü kadın 4'ü erkektir. Bu grubun yaş ortalaması 25'tir ve gruptaki katılımcıların hiçbiri herhangi bir işte çalışmamaktadır.

4.2. Üniversite Öğrencilerinin Yanıtları

Üniversite öğrencisi; 4 kadın ve 4 erkek katılımcının, siyasal katılım kademeleri çizelge 7'deki gibidir:

Çizelge 7. Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Katılım Kademeleri

Siyasal Katılım Kademeleri	Katılımcılar							
	G.S.	S.S.O.	E.T.	S.B.Ç.	B.Ş.	A.F.Ş.	Ö.S.M.	A.C.
Gladatör Faaliyetleri Kategorisi	X	X	X	X	X	X	✓	X
Geçiş Faaliyetleri Kategorisi	X	X	X	X	X	X	✓	X
Seyirci Faaliyetleri Kategorisi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kayıtsızlar (Apatetikler) Kategorisi	✓	X	✓	✓	✓	X	X	✓

• 3 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı “Kayıtsızlar (Apatetikler)” kategorisindeyken 1 kadın ve 2 erkek katılımcı bu kategoriye dahil olmadıklarını belirtmiştir.

• Katılımcıların tümü (4 kadın ve 4 erkek) “Seyirci Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.

• Kadın katılımcılardan hiçbiri, erkek katılımcılardan ise 1’i “Geçiş Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.

• Kadın katılımcılardan hiçbiri, erkek katılımcılardan ise 1’i “Gladatör Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.

Üniversite öğrencisi 4 kadın ve 4 erkek katılımcının yapılandırılmış sorulara verdikleri cevaplar çizelge 8'deki gibidir ve soru sırasıyla cevaplar sütunun altında “C-sayı” şeklinde yer almaktadır:

Çizelge 8. Üniversite Öğrencilerinin Yanıtları

Cevaplar	Katılımcılar							
	G.S	S.S.O.	E.T.	S.B.Ç.	B.Ş.	A.F.Ş.	Ö.S.M	A.C.
C1:	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
C2:	Gerek görme m, ilgimi çekmez	Evet	Gerek görme m.	Bir şeyleri değiştireceği me dair herhangi bir inancım yok.	Çekinir im.	Nadir en	Nadir en	Gerek görme m.
C3:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
C4:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır
C5:	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
C6:	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
C7:	Evet	Evet	Kısmen	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
C8:	Evet	Evet	Kısmen	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
C9:	Nadiren	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır
C10:	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır
C11:	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır
C12:	Hayır	Paylaş ma ve imza kampa nyası oluşturma.	Hayır	Hayır	Hayır	Yorum yazma.	Yorum yazma ve yetkililerle iletişime geçme.	Hayır
C13:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet

Cizelge 8-devamı

C14:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet
C15:	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır
C16:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır

Üniversite öğrencilerinin verdikleri yanıtlara göre;

- Katılımcıların tümü, sosyal medyada siyasal içeriklerle karşılaştıklarını belirtmiştir.

- “Sosyal medyada siyasi bir içerik (retweet, yorum yapma, fotoğraf veya gönderi paylaşımı vb.) üretir misiniz?” sorusuna 1 kadın katılımcı “evet” yanıtını verirken 2 erkek katılımcı “nadiren” yanıtını vermiştir. “Hayır” yanıtını veren katılımcılardan “korkarım-çekinirim, gerek görmem/ilgimi çekmez, bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok” seçeneklerinden birini seçerek bu durumun sebebini ifade etmeleri istenmiştir. Cevaplar; 1 kadın katılımcı “gerek görmem ve ilgimi çekmez”, 1 kadın ve 1 erkek katılımcı “gerek görmem”, 1 kadın katılımcı “bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok”, 1 erkek katılımcı “çekinirim” şeklindedir.

- 4 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medyada ilgilerini çeken siyasi konular hakkında tartışmalara/sohbetlere katılmadıklarını, 1 erkek katılımcı ise katıldığını belirtmiştir.

- 4 kadın ve 2 erkek katılımcı, daha önce sosyal medya aracılığıyla herhangi bir siyasal gösteri, miting veya eyleme katılmadıklarını, 2 erkek katılımcı ise katıldığını belirtmiştir.

- Katılımcıların tümü, sosyal medyanın siyasal katılımı kolaylaştırdığını düşündüklerini belirtmişlerdir.

- Katılımcıların tümü, sosyal medyanın gündem belirleyici bir gücünün olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir.

- 3 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medyanın siyasal bir olaya müdahale aracı olarak kullanılabilmesine inandığını belirtirken 1 kadın katılımcı “kısmen” yanıtını vermiş ve 1 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vererek inanmadığını belirtmiştir.

- 3 kadın ve 3 erkek katılımcı, gerçek hayatta veya sosyal medyada siyasi bir olayla karşılaşmaları halinde karşılaştıkları bu durumun kendileri için önem arz ettiğini belirtirken 1 kadın katılımcı “kısmen” yanıtını vermiş ve 1 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vermiştir.

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta karşılaştıkları siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissetmediklerini, 1 kadın katılımcı “nadiren” hissettiğini ve 2 erkek katılımcı ise hissettiklerini belirtmişlerdir.

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyada karşılaştıkları siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissetmediklerini, 1 kadın ve 2 erkek katılımcı ise müdahale ihtiyacı hissettiklerini belirtmişlerdir.

- 2 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale edeceklerini belirtirken 2 kadın ve 2 erkek katılımcı ise herhangi bir müdahale girişiminde bulunmayacaklarını belirtmişlerdir.

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale etmeyeceklerini belirtirken 1 kadın ve 2 erkek katılımcı ise müdahale edeceğini belirtmiştir. Sosyal medyada karşılaşılan siyasi bir olaya müdahale edeceğini belirten katılımcılara, bu müdahalenin biçimi (yorum yazma, paylaşma, yetkililerle iletişime geçme, imza kampanyası oluşturma vb.) sorulmuştur. Katılımcılar müdahale biçimlerinin; 1 kadın katılımcı “paylaşma ve imza kampanyası oluşturma”, 1 erkek katılımcı “yorum yazma” ve 1 erkek katılımcı ise “yorum yazma ve yetkililerle iletişime geçme” şeklinde olacağını belirtmiştir.

- 4 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta bir topluluğa dahil olmaları durumunda, siyasi bir olaya karşı oluşturacakları müdahale davranışlarında; biçim, içerik veya boyut olarak herhangi bir değişimin olmayacağını belirtirken 2 erkek katılımcı ise müdahale davranışlarının değişeceğini ifade etmiştir.

- 4 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyada bir topluluğa dahil olmaları durumunda, siyasi bir olaya karşı oluşturacakları müdahale davranışlarında; biçim, içerik veya boyut olarak herhangi bir değişimin olmayacağını belirtirken 2 erkek katılımcı ise müdahale davranışlarının değişeceğini belirtmiştir.

- 1 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta siyasi bir olayın gerçekleştiği sırada kendileri dışında tanıkların olduğunu bilmelerine rağmen kişisel inisiyatif alıp duruma müdahale edeceklerini belirtirken 3 kadın ve 2 erkek katılımcı böyle bir durumla karşılaşmaları halinde müdahale etmeyeceğini belirtmiştir.

- Katılımcıların tümü, sosyal medya platformlarında siyasi bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmesini beklemeyeceğini ifade etmiştir.

Üniversite öğrencisi 4 kadın ve 4 erkek katılımcıya, sosyal medyada siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olup olmadığı ve gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark olup olmadığı hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için 2 genel soru sorulmuştur. Genel sorulara verilen genel cevaplar “GC1-GC2” şeklinde gösterilmiştir. Verilen yanıtlar çizelge 9’deki gibidir:

Çizelge 9. Üniversite Öğrencilerinin Genel Sorulara Verdikleri Yanıtlar

Cevaplar	GC1:	GC2:
Katılımcılar		
G.S.	Etkili ama yeterli değil bence. Sosyal medyada olaylar bir anda gündem olup sonra unutuluyor bu yüzden bir şeyi değiştirmedeğini düşünüyorum.	Vardır. Bence insanlar gerçek hayattaki düşüncelerini sosyal medyaya doğru aktarmıyorlar ve daha cesaretli konuşabiliyorlar.
S.S.O.	Kesinlikle inanıyorum. TV’nin, radyo ve haber kanallarının gerçeği birebir yansıttığına inanmıyorum.	Kesinlikle fark var. Şu an ki yönetim biçimimizi yanlış uygulayan insanların büyük bir korku verdiğini düşünmekteyim o yüzden sosyal medyada daha özgür yorum yapıldığına inanıyorum. Hoş şu an sansür yarasından dolayı ona da kısıtlama getiriliyor ama... Gerçek hayatta da mitingler, yürüyüşler, protestolar, stant açmalar engelleniyor.
E.T	Kısmen etkili yeterli de ama çok bir sonuç getirir mi bilemiyorum.	Bence vardır. Sosyal medyada insanlar fikirlerini beyan etme konusunda kendilerini daha cesur hissediyorlardır.

Çizelge 9-devamı

S.B.Ç.	İnanmıyorum. Çok etkilemiyor ve çok bir şeyi de değiştirmiyor. Yani bir yere kadar.	İlla ki oluyor. Sosyal medyada herkes içinden geleni yazıyor ama gerçek hayatta o kadar da konuşamıyorlar.
B.Ş.	İnanıyorum. Nedeni; sosyal medya çok büyük bir mecra ve herkesin birbirinden farklı fikirleri var, illa ki fikirler birbirinden etkileniyor.	Fark vardır. Gerçek hayatta insanlar sosyal medyaya göre daha çok çekiniyorlar ama sosyal medyada daha özgürler.
A.F.Ş.	Evet inanıyorum. Sebebi; sosyal medya, içinde birden fazla farklı görüş barındırdığı için etkili bir müdahale aracı olduğunu düşünüyorum	Evet vardır. Mesela bir kişi, gerçek hayatta çok sosyal olmayabilir ama sosyal medyada aktif bir kişiliğe sahiptir. Bu platformlarda kendini daha özgürce ifade edebilir.
Ö.S.M.	İnanıyorum; çünkü sosyal medya bizim bir şeylere daha kolay ulaşmamıza ve görmemize sağlıyor ve bu da müdahalenin boyutunu değiştiriyor. Küçük ve görünmeyen bir olay sosyal medya ile görünürlük kazanıyor ve geniş kitlelere ulaşabiliyor bu sayede birçok hak arayışında bulunabiliyoruz.	Fark var. İnsanlar sosyal medya üzerindeki cesaretlerini gerçek hayatta toparlayamıyorlar. Gerçek hayatta o cesarete sahip olamıyorlar.
A.C.	İnanıyorum. Sebebi; sosyal medyayı birçok insan kullanıyor -özellikle genç kesim- olan en küçük olay bir anda herkesin telefonuna geliyor.	Bence fark vardır fakat nasıl ifade edeceğimi bilmiyorum.

Üniversite öğrencilerinin genel sorulara verdikleri yanıtlara göre;

- 1 kadın ve 4 erkek katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olduğuna inandığını belirtmiştir ve bu durumun nedenleri; sosyal medyanın kullanıcı sayısının çokluğu, bilgi dolaşım hızının yüksek olması ve farklı fikirleri içinde barındıran bir platform olduğu noktasında ortaklaşmıştır. 1 kadın katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olduğuna inanmadığını, 1 kadın katılımcı “kısmen” etkili olduğunu ve 1 kadın katılımcı ise etkili olduğunu fakat yeterli olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların bu

düşüncelerinin sebebi; siyasal bir olayın veya durumun çok hızlı gündem olmasına rağmen herhangi bir sonuca varılamaması konusunda ortaklaşmıştır.

- Katılımcıların tümü, siyasal bir durum veya olayla karşılaşmaları halinde gerçek hayatta verilen tepki ve müdahale davranışları ile sosyal medya platformlarında verilen tepkiler ve müdahale davranışları arasında farklılıklar olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. 4 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medya platformlarında; bireylerin gerçek hayatta olduklarından daha cesur olabildikleri ve fikirlerini özgürce ifade ettikleri noktasında benzer yanıtlar vermişlerdir.

Üniversite öğrencisi katılımcıların yapılandırılmış sorulara verdikleri tüm yanıtlar kategorilere göre değerlendirildiğinde;

- **Durumu Önemli Algılama Kategorisi:** Siyasal bir durum, 3 kadın katılımcı ve 3 erkek katılımcı için önemli algılanmış, 1 kadın katılımcı için “kısmen” önemli ve 1 erkek katılımcı için önemli algılanmamıştır.

- **Müdahale İhtiyacı Hissetme Kategorisi:** Gerçek hayatta siyasal bir durumla karşılaşılması durumunda; müdahale ihtiyacı hisseden; 2 erkek katılımcı, müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 3 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı ve “nadiren” hisseden 1 kadın katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada siyasal bir durumla karşılaşılması durumunda; müdahale ihtiyacı hisseden, 1 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı bulunmaktayken müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 3 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Bireysel Müdahale Kategorisi:** Gerçek hayatta tanık olunan siyasi bir duruma, bireysel müdahalede bulunan 2 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı; bireysel müdahalede bulunmayan 2 kadın katılımcı ve 2 erkek bulunmaktadır. Sosyal medyada siyasi bir duruma, bireysel müdahalede bulunan 1 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı; bireysel müdahalede bulunmayan 3 kadın katılımcı ve 2 erkek bulunmaktadır.

- **Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Topluluk Halinde Müdahale Kategorisi:** Gerçek hayatta ve sosyal medyada bir topluluğa dahil olduğunda müdahale davranışının değişim göstereceğini ifade eden; 2 erkek katılımcı ve herhangi bir değişimin olmayacağını ifade eden 4 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Siyasi Bir Olaya Veya İçeriğe İlk Tepki Veren Olma Kategorisi:** Gerçek hayatta; 1 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı siyasi bir olay karşısında kişisel inisiyatif alacağını, 3 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı ise kişisel inisiyatif almayacağını belirtirken katılımcıların tümü; sosyal medya platformlarında diğer tanıklar harekete geçmelerini beklemeden kişisel inisiyatif olarak tepki vereceklerini belirtmişlerdir.

- **Genel Kategori: Sosyal Medyanın Müdahale Davranışı Açısından Etkisi Kategorisi:** Sosyal medyanın müdahale davranışı açısından etkili olduğunu düşünen 2 kadın katılımcı ve 4 erkek katılımcı, “kısmen” etkili olduğunu düşünen 1 kadın katılımcı, etkili olduğunu düşünmeyen 1 kadın katılımcı bulunmaktadır.

4.3. Ön Lisans Mezunu Çalışanların Yanıtları

Ön lisans mezunu çalışan 5 kadın katılımcı ve 4 erkek katılımcının, siyasi katılım kademeleri çizelge 10'daki gibidir:

Çizelge 10. Ön Lisans Mezunu Çalışanların Siyasal Katılım Kademeleri

Siyasal Katılım Kademeleri	Katılımcılar								
	S.K	H.T	R.K.	M.B.	S.Y.	T.A.D.	A.D.	Y.A	G.T.
Gladyatör Faaliyetleri Kategorisi	X	X	X	X	X	X	✓	X	X
Geçiş Faaliyetleri Kategorisi	X	X	X	X	X	X	✓	X	X
Seyirci Faaliyetleri Kategorisi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kayıtsızlar (Apatetikler) Kategorisi	✓	✓	✓	X	✓	✓	X	X	✓

- 4 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı “Kayıtsızlar (Apetetikler)” kategorisindeyken 1 kadın ve 2 erkek katılımcı bu kategoriye dahil olmadıklarını belirtmiştir.

- Katılımcıların tümü (5 kadın ve 4 erkek) “Seyirci Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.

- Kadın katılımcılardan hiçbiri, erkek katılımcılardan ise 1’i “Geçiş Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.

- Kadın katılımcılardan hiçbiri, erkek katılımcılardan ise 1’i “Gladyatör Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.

Ön lisans mezunu çalışan 5 kadın ve 4 erkek katılımcının yapılandırılmış sorulara verdikleri cevaplar çizelge 11’deki gibidir ve soru sırasıyla cevaplar; sütunun altında “C-sayı” şeklinde yer almaktadır:

Çizelge 11. Ön Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Yanıtları

Cevaplar	Katılımcılar								
	S.K.	H.T.	R.K.	M.B.	S.Y.	T.A.D.	A.D.	Y.A.	G.T.
C1:	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet
C2:	Bazen	Hayır. Gerek görmem, ilgimi çekmez ve bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok.	Hayır. Bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok.	Hayır. Bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok.	Hayır. Gerek görmem.	Hayır. Bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok.	Evet	Hayır. Korkarım, çekinirim.	Evet
C3:	Bazen	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
C4:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
C5:	Evet	Evet	Hayır	Kısmen	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Evet
C6:	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet

Çizelge 11-devamı

C7:	Evet	Evet	Evet	Kararsızım	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet
C8:	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Evet
C9:	Evet	Durumun ciddiyetine göre değişir.	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Evet
C10:	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet
C11:	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet
C12:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet. Yorum yazma.	Evet. Yorum yazma, yetkililerle iletişime geçme.
C13:	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır
C14:	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
C15:	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet
C16:	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır

Ön lisans mezunu çalışan katılımcıların verdikleri yanıtlara göre;

- 4 kadın ve 4 erkek katılımcı, sosyal medyada siyasal içeriklerle karşılaştıklarını, 1 kadın katılımcı ise sosyal medyada siyasal içeriklerle karşılaşmadığını belirtmiştir.

- “Sosyal medyada siyasi bir içerik (retweet, yorum yapma, fotoğraf veya gönderi paylaşımı vb.) üretir misiniz?” sorusuna 1 kadın katılımcı “bazen” 2 erkek katılımcı “evet” yanıtını verirken 4 kadın ve 2 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vermiştir. “Hayır” yanıtını veren katılımcılardan “korkarım-çekinirim, gerek görmem/ilgimi çekmez, bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok” seçeneklerinden birini seçerek bu durumun sebebini ifade

etmeleri istenmiştir. 1 kadın katılımcı “gerek görmem ve ilgimi çekmez”, 1 kadın katılımcı “gerek görmem”, 3 kadın ve 1 erkek katılımcı “bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok” ve 1 erkek katılımcı “korkarım, çekinirim” cevaplarını vermişlerdir.

- 4 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medyada ilgilerini çeken siyasi konular hakkında tartışmalara/sohbetlere katılmadıklarını, 1 kadın katılımcı “bazen” katıldığını ve 1 erkek katılımcı ise katıldığını ifade etmiştir.

- 5 kadın ve 2 erkek katılımcı, daha önce sosyal medya aracılığı ile bir siyasal gösteri, miting veya eyleme katılmadıklarını belirtirken 2 erkek katılımcı ise katıldıklarını belirtmişlerdir.

- 2 kadın katılımcı ve 3 erkek katılımcı, sosyal medyanın siyasal katılımı kolaylaştırdığını düşündüklerini belirtmişlerdir. 2 kadın katılımcı ve 1 erkek katılımcı siyasal katılımı kolaylaştırmadığını, 1 kadın katılımcı ise “kısmen” kolaylaştırdığını düşündüğünü belirtmiştir.

- 4 kadın ve 4 erkek katılımcı, sosyal medyanın gündem belirleyici bir gücünün olduğuna inandıklarını, 1 kadın katılımcı ise inanmadığını belirtmiştir.

- 3 kadın ve 4 erkek katılımcı, sosyal medyanın siyasal bir olaya müdahale aracı olarak kullanılabilmesine inandığını belirtirken 1 kadın katılımcı “kararsızım” yanıtını vermiş ve 1 kadın katılımcı “hayır” yanıtını vererek inanmadığını belirtmiştir.

- 2 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta veya sosyal medyada siyasi bir olayla karşılaşmaları halinde karşılaştıkları bu durumun kendileri için önem arz ettiğini belirtirken 3 kadın ve 2 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vererek bu durumun kendileri için önem arz etmediğini belirtmiştir.

- 2 kadın ve 1 erkek katılımcı, gerçek hayatta karşılaştıkları siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissetmediklerini, 2 kadın, 3 erkek hissettiklerini belirtirken 1 kadın katılımcı ise “durumun ciddiyetine göre değişir” cevabını vermiştir.

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyada karşılaştıkları siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissetmediklerini, 2 kadın ve 2 erkek katılımcı ise müdahale ihtiyacı hissettiklerini belirtmişlerdir.

- 2 kadın ve 3 erkek katılımcı, gerçek hayatta siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale edeceklerini belirtirken 3 kadın ve 1 erkek katılımcı ise herhangi bir müdahale girişiminde bulunmayacaklarını belirtmişlerdir.

- 5 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale etmeyeceklerini belirtirken 2 erkek katılımcı ise müdahale edeceğini belirtmiştir. Sosyal medyada karşılaşılan siyasi bir olaya müdahale edeceğini belirten katılımcılara, bu müdahalenin biçimi (yorum yazma, paylaşma, yetkililerle iletişime geçme, imza kampanyası oluşturma vb.) sorulduğunda; 1 erkek katılımcı “yorum yazma” ve 1 erkek katılımcı ise “yorum yazma ve yetkililerle iletişime geçme” şeklinde müdahale edeceğini belirtmiştir.

- 3 kadın ve 3 erkek katılımcı, gerçek hayatta bir topluluğa dahil olmaları durumunda, siyasi bir olaya karşı oluşturacakları müdahale davranışlarında; biçim, içerik veya boyut olarak herhangi bir değişimin olmayacağını belirtirken 2 kadın ve 1 erkek katılımcı ise müdahale davranışlarının değişeceğini belirtmiştir.

- 3 kadın ve 4 erkek katılımcı, sosyal medyada bir topluluğa dahil olmaları durumunda, siyasi bir olaya karşı oluşturacakları müdahale davranışlarında; biçim, içerik veya boyut olarak herhangi bir değişimin olmayacağını belirtirken 2 kadın katılımcı ise müdahale davranışlarının değişeceğini belirtmiştir.

- 4 kadın ve 3 erkek katılımcı, gerçek hayatta siyasi bir olayın gerçekleştiği sırada kendileri dışında tanıkların olduğunu bilmelerine rağmen kişisel inisiyatif alıp duruma müdahale edeceklerini belirtirken 1 kadın ve 1 erkek katılımcı böyle bir durumla karşılaşmaları halinde müdahale etmeyeceğini belirtmiştir.

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medya platformlarında siyasi bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmelerini bekleyeceklerini, 2 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı ise sosyal medya platformlarında siyasi bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmesini beklemeyeceklerini ifade etmiştir.

Ön lisans mezunu çalışan 5 kadın katılımcı ve 4 erkek katılımcıya; sosyal medyada siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin müdahale

davranışı açısından etkili veya yeterli olup olmadığı ve gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark olup olmadığı hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için2 genel soru sorulmuştur. Genel sorulara verilen genel cevaplar “GC1-GC2” şeklinde gösterilmiştir. Verilen yanıtlar çizelge 12’deki gibidir:

Çizelge 12. Ön Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Genel Sorulara Verdikleri Yanıtlar

Cevaplar	GC1:	GC2:
Katılımcılar		
S.K.	Etkili, bazı durumlarda yeterli çünkü sosyal medya birçok şeyi değiştirebiliyor bence. Bir konuyu çok güzel bir şekilde gündeme taşıyıp farkındalık yaratmayı sağlayabiliyor.	Fark vardır. Sosyal medyada daha cesur davranışlar ve eleştiriler var gerçek hayatta aynı şekilde aktif değil maalesef.
H.T.	Sosyal medyanın gücüne inanıyorum. Günümüzde küçümsenmeyecek kadar güçlü ama ne kadar güçlü o konuda kararsızım. Etkili olduğuna inanıyorum ama.	Fark vardır. Sosyal medyada daha cesuruz gerçek hayatta asla öyle değiliz.
R.K.	Sosyal medyanın gücüne inanıyorum ama etkili olduğunu düşünmüyorum. Günümüzde sosyal medya gerçekten birçok şeyi değiştirebiliyor ama siyasi durumun değişebileceğini düşünmüyorum kesinlikle birçok insan bilinçsiz çünkü.	Birçok insan gösteriş amaçlı sosyal medyada tepki gösterip gerçek hayatta tersini yapabiliyor bu da insanların tamamen bilinçsiz olmalarından kaynaklanıyor dediğim gibi eğitimsizlik yani.
M.B.	Bazı durumlarda evet, bazı durumlarda da geride kaldığını düşünüyorum.	Tabii ki vardır. Sosyal medyada biraz daha yumuşak, gerçek hayatta ise biraz daha sert tepkiler olabiliyor. Y a da tam tersi klavyedeyken daha sert, rahat rahat yazıp yüz yüzeyleyken daha yumuşak olabiliyor tepkiler.
S.Y.	Her zaman olmasa da genelde etkili olduğunu düşünüyorum. Sosyal medyada kamuoyuna yansıyan tüm olayların sonuçlandığını ne yazık ki görüyoruz.	Kesinlikle vardır. Sosyal medya tek başına birçok şeyde çok daha etkili ama bireysel olarak küçük topluluklar halinde bile ses uyandırıyor, çok büyük yankılar geliyor. Küçük bir şey bile herkese ve her şeye ulaşabiliyor, iletilebiliyor. Gerçek hayatta bu kadar kolay ve yaygın biçimde iletilemiyor. Elbette, sosyal medya bu konuda daha güçlü.

Çizelge 12-devamı

T.A.D.	Etkili veya yeterli olduğunu düşünmüyorum çünkü hiç kimse bir parti veya siyasi olayla ilgili yeterli düşünceye sahip değiller. Kulaktan dolma bilgilerle kendi çaplarında tartışma yaşıyorlar.	Vardır. Gerçek hayatta insanlar rahatça kendilerini ifade edebiliyorlar yalnız sosyal medyada edemiyorlar. Çünkü öyle bir durumda karşlarına devletten herhangi bir suçlama, cezai durum uygulanacağını sanıp kendilerini biraz frenliyorlar, yorum yapmıyorlar, çekingen oluyorlar.
A.D.	Etkili olduğuna inanmıyorum. Sebebi; karşımda bir muhatap yok, sanki sahte insanlarla konuşuyorsun. Yüz yüze olması daha iyi olur.	Tabii ki de fark çoktur. Yani gerçekte tartıştığın zaman hiç olmazsa bir olayın sebebi vardır o sebep üzerine tartışsın, konuşursun, orta yol bulursun ama sosyal medyada karşımda muhatap bulamazsın. Herkes olaya müdahil olduğu için bir sonuca varamazsın. En iyisi yüz yüze temasta olmaktır.
Y.A.	Etkili olduğuna inanıyorum.	Vardır. Sosyal medya aracılığıyla insanlar birbirine daha kolay ulaşabildikleri için.
G.T.	Etkili ve yeterli olduğuna inanıyorum. Sosyal medya birçok şeyi etkiliyor. Mesela bir yerde bir kaldırım bozuk, istediğin kadar dilekçe yaz hiç kimsenin umurunda değil ama ne bileyim Twitter'a fotoğrafını çekip konum atıp yapıstırıp belediye hangisiyse etiketlediğin zaman onu bir 300-500 kişi gördüğü zaman –belediyelerde oy kaygısı var zaten- millet yorum yapınca gelip hemen yapıyorlar orayı.	Vallahi benim açımdan yok. Ben sosyal medyada verdiğim tepkiyi sivilde de veririm ama bazıları çok hoplayıp zıplıyor, küfür edenler bile var. Hoş bir şey değil tabii ki. Küfür ederek hiçbir şeyi değiştiremezsin. Demokrasi işte oy kullanacaksın, insanları bilinçlendireceksin bilinçlendirebiliyorsan. O da zor biraz... İnsanların tepkilerinde fark var tabii ki yüz yüze gelsen konuşamaz.

Ön lisans mezunu çalışan katılımcıların genel sorulara verdikleri yanıtlara göre;

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli

olduğuna inandığını belirtmiştir ve bu durumun nedenleri; sosyal medyanın, kamuoyunu ilgilendiren birçok konuyu gündeme getirebiliyor ve değiştirebiliyor olması aynı zamanda farkındalık yaratabildiği noktasında ortaklaşmıştır. 1 kadın 2 erkek katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olduğuna inanmadığını, 1 kadın katılımcı bazı durumlarda etkili iken bazı durumlarda etkisiz olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bu düşüncelerinin sebebi; siyasal bir olayın veya durumun sonuçlanmaması ve sosyal medya kullanıcılarının bilinçli olmadıkları konusunda ortaklaşmıştır.

- Katılımcıların tümü, siyasal bir durumla karşılaşıldığında gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. 5 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medya platformlarında; bireylerin gerçek hayatta olduklarından daha cesur olabildikleri ve verilen tepkilerin boyutundaki farklar noktasında benzer yanıtlar vermişlerdir. 1 erkek katılımcı ise bireylerin, siyasal bir durumla karşılaşmaları durumunda; gerçek hayatta kendilerini daha iyi ifade ettiklerini ve verdikleri tepkilerin, sosyal medyaya kıyasla daha cesur olduğunu ifade etmiştir.

n lisans mezunu, çalışan katılımcıların yapılandırılmış sorulara verdikleri tüm yanıtlar, kategorilere göre değerlendirildiğinde;

- **Durumu nemli Algılama Kategorisi:** Siyasal bir durum, 2 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı için önemli algılanmış, 3 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı için önemli algılanmamıştır.

- **Müdahale İhtiyacı Hissetme Kategorisi:** Gerçek hayatta siyasal bir durumla karşılaşılması durumunda, müdahale ihtiyacı hisseden; 2 kadın katılımcı ve 3 erkek katılımcı, müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 2 kadın katılımcı ve 1 erkek katılımcı ve durumun ciddiyetine göre vereceği tepkinin şekilleneceğini belirten 1 kadın katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada siyasal bir durumla karşılaşılması durumunda, müdahale ihtiyacı hisseden; 2 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı, müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 3 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Bireysel Müdahale Kategorisi:**

Gerçek hayatta tanık olunan siyasi bir duruma, bireysel müdahalede bulunan 2 kadın katılımcı ve 3 erkek katılımcı; bireysel müdahalede bulunmayan 3 kadın katılımcı ve 1 erkek katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada siyasi bir duruma, bireysel müdahalede bulunan 2 erkek katılımcı; bireysel müdahalede bulunmayan 5 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Topluluk Halinde Müdahale**

Kategorisi: Gerçek hayatta bir topluluğa dahil olduğunda müdahale davranışının değişim göstereceğini ifade eden; 2 kadın katılımcı ve 1 erkek katılımcı ve herhangi bir değişimin olmayacağını ifade eden 3 kadın katılımcı ve 3 erkek katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada bir topluluğa dahil olduğunda müdahale davranışının değişim göstereceğini ifade eden; 2 kadın katılımcı ve katılımcı ve herhangi bir değişimin olmayacağını ifade eden 3 kadın katılımcı ve 4 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Siyasi Bir Olaya Veya İçeriğe İlk Tepki Veren Olma Kategorisi:**

Gerçek hayatta; 4 kadın katılımcı ve 3 erkek katılımcı siyasal bir olay karşısında kişisel inisiyatif alacağını, 1 kadın katılımcı ve 1 erkek katılımcı ise kişisel inisiyatif almayacağını belirtirken sosyal medya platformlarında diğer tanıklar harekete geçmelerini beklemeden kişisel inisiyatif olarak tepki vereceklerini belirten 3 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı, kişisel inisiyatif almayacağını belirten 2 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Genel Kategori: Sosyal Medyanın Müdahale Davranışı**

Açısından Etkisi Kategorisi: Sosyal medyanın müdahale davranışı açısından etkili olduğunu düşünen 3 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı, “kısmen” etkili olduğunu düşünen; 1 kadın katılımcı, etkili olduğunu düşünmeyen; 1 kadın katılımcı ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

4.4. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Yanıtları

Lisans mezunu çalışan 4 kadın ve 4 erkek katılımcının siyasal katılım kademeleri çizelge 13'deki gibidir:

Çizelge 13. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Siyasal Katılım Kademeleri

Siyasal Katılım Kademeleri	Katılımcılar							
	G.Ö.	H.G.Ö.	L.K.P.	S.A.	B.U.Ö.	A.A.	H.K.	H.K.Y.
Gladatör Faaliyetleri Kategorisi	X	X	X	X	X	X	X	✓
Geçiş Faaliyetleri Kategorisi	X	X	X	X	X	X	X	X
Seyirci Faaliyetleri Kategorisi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kayıtsızlar (Apetetikler) Kategorisi	X	✓	✓	X	X	X	X	X

- 2 kadın katılımcı “Kayıtsızlar (Apetetikler)” kategorisindeyken 2 kadın ve 4 erkek katılımcı bu kategoriye dahil olmadıklarını belirtmiştir.
- Katılımcıların tümü (4 kadın ve 4 erkek) “Seyirci Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.
- Katılımcılardan hiçbiri, “Geçiş Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmemiştir.
- Kadın katılımcılardan hiçbiri, erkek katılımcılardan ise 1'i “Gladatör Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.

Lisans mezunu çalışan 4 kadın ve 4 erkek katılımcının, yapılandırılmış sorulara verdikleri cevaplar çizelge 14'deki gibidir ve soru sırasıyla cevaplar sütununun altında “C-sayı” şeklinde yer almaktadır:

Çizelge 14. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Yanıtları

Cevaplar	Katılımcılar							
	G.Ö.	H.G.Ö.	L.K.P.	S.A.	B.U.Ö	A.A.	H.K.	H.K.Y.
C1:	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet
C2:	Hayır Çekinirim	Hayır Korkarım, çekinirim, gerek görmem, ilgimi çekmez ve bir şeyleri değiştireceğ ime dair herhangi bir inancım yok.	Hayır. Korkarım, çekinirim, gerek görmem, ilgimi çekmez ve bir şeyleri değiştireceğ ime dair herhangi bir inancım yok.	Hayır. Korkarım, çekinirim.	Evet	Hayır. Gerek görmem, ilgimi çekmez.	Hayır. Bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok.	Hayır. İlgimi çekmez.
C3:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
C4:	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
C5:	Hayır	Bazen	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır
C6:	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
C7:	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet	Emin değilim.	Evet	Evet
C8:	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet
C9:	Evet	Evet	Hayır	Evet	Olaya göre değişir.	Hayır	Hayır	Evet.
C10:	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
C11:	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Bazen
C12:	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
C13:	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Evet. Topluluk güç verir.	Evet	Evet	Evet
C14:	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır
C15:	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Bazen
C16:	Hayır	Duruma göre değişir.	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Evet

Lisans mezunu, çalışan katılımcıların verdikleri yanıtlara göre;

- 4 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medyada siyasal içeriklerle karşılaştıklarını, 1 erkek katılımcı ise sosyal medyada siyasal içeriklerle karşılaşmadığını belirtmiştir.

- “Sosyal medyada siyasi bir içerik (retweet, yorum yapma, fotoğraf veya gönderi paylaşımı vb.) üretir misiniz?” sorusuna 1 erkek katılımcı “evet” yanıtını verirken 4 kadın ve 3 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vermiştir. “Hayır” yanıtını veren katılımcılardan “korkarım-çekinirim, gerek görmem/ilgimi çekmez, bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok” seçeneklerinden birini seçerek bu durumun sebebini ifade etmeleri istenmiştir. 3 kadın katılımcı “korkarım, çekinirim”, 1 kadın katılımcı “çekinirim” 2 kadın ve 1 erkek katılımcı “gerek görmem, ilgimi çekmez”, 1 erkek katılımcı “ilgimi çekmez”, 2 kadın ve 1 erkek katılımcı “bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok” cevaplarını vermişlerdir.

- Katılımcıların tümü (4 kadın ve 4 erkek katılımcı), sosyal medyada ilgilerini çeken siyasi konular hakkında tartışmalara/sohbetlere katılmadıklarını belirtmişlerdir.

- 3 kadın ve 4 erkek katılımcı, daha önce sosyal medya aracılığı ile herhangi bir siyasal gösteri, miting veya eyleme katılmadıklarını, 1 kadın katılımcı ise katıldığını ifade etmiştir.

- 1 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyanın siyasal katılımı kolaylaştırdığını düşündüklerini belirtmişlerdir. 2 kadın ve 2 erkek katılımcı siyasal katılımı kolaylaştırmadığını, 1 kadın katılımcı ise “bazen” kolaylaştırdığını düşündüğünü belirtmiştir.

- Katılımcıların tümü (4 kadın ve 4 erkek katılımcı), sosyal medyanın gündem belirleyici bir gücünün olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir.

- 3 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medyanın siyasal bir olaya müdahale aracı olarak kullanılabileceğine inandığını belirtirken 1 kadın katılımcı “hayır” yanıtını vermiş ve 1 erkek katılımcı “emin değilim” yanıtını vererek kararsız olduğunu belirtmiştir.

- 2 kadın ve 3 erkek katılımcı, gerçek hayatta veya sosyal medyada siyasi bir olayla karşılaşmaları halinde karşılaştıkları bu durumun kendileri için

önem arz ettiğini belirtirken 2 kadın ve 1 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vererek bu durumun kendileri için önem arz etmediğini belirtmiştir.

- 1 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta karşılaştıkları siyasi bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissetmediklerini, 3 kadın, 1 erkek katılımcı müdahale ihtiyacı hissettiklerini belirtirken 1 erkek katılımcı ise “olaya göre değişir” cevabını vermiştir.

- 2 kadın ve 4 erkek katılımcı, sosyal medyada karşılaştıkları siyasi bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissetmediklerini, 2 kadın katılımcı ise müdahale ihtiyacı hissettiklerini belirtmişlerdir.

- 3 kadın katılımcı gerçek hayatta siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale edeceklerini belirtirken 1 kadın ve 3 erkek katılımcı herhangi bir müdahale girişiminde bulunmayacaklarını, 1 erkek katılımcı ise “bazen” müdahale edeceğini belirtmiştir.

- Katılımcıların tümü (4 kadın ve 4 erkek katılımcı), sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale etmeyeceklerini belirtmişlerdir.

- 2 kadın katılımcı, gerçek hayatta bir topluluğa dahil olmaları durumunda, siyasi bir olaya karşı oluşturacakları müdahale davranışlarında; biçim, içerik veya boyut olarak herhangi bir değişimin olmayacağını belirtirken 2 kadın ve 4 erkek katılımcı ise müdahale davranışlarının değişeceğini ifade etmiştir. 1 erkek katılımcı topluluğun güç vereceğini eklemiştir.

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyada bir topluluğa dahil olmaları durumunda, siyasi bir olaya karşı oluşturacakları müdahale davranışlarında; biçim, içerik veya boyut olarak herhangi bir değişimin olmayacağını belirtirken 1 kadın ve 2 erkek katılımcı müdahale davranışlarının değişeceğini söylemiştir.

- 2 kadın ve 1 erkek katılımcı, gerçek hayatta siyasi bir olayın gerçekleştiği sırada kendileri dışında tanıkların olduğunu bilmelerine rağmen kişisel inisiyatif alıp duruma müdahale edeceklerini belirtirken 2 kadın ve 2 erkek katılımcı böyle bir durumla karşılaşmaları halinde müdahale etmeyeceğini, 1 erkek katılımcı ise “bazen” müdahale edeceğini ifade etmiştir.

- 1 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medya platformlarında siyasi bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmesini bekleyeceğini, 2 kadın ve 2 erkek katılımcı ise sosyal medya

platformlarında siyasi bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmesini beklemeyeceğini ifade etmiştir. 1 kadın katılımcı ise müdahale davranışını; “duruma göre değişir” şeklinde ifade etmiştir .

Lisans mezunu, çalışan 4 kadın ve 4 erkek katılımcıya; sosyal medyada siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olup olmadığı ve gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark olup olmadığı hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için2 genel soru sorulmuştur. Genel sorulara verilen genel cevaplar “GC1-GC2” şeklinde gösterilmiştir. Verilen yanıtlar çizelge 15’teki gibidir:

Çizelge 15. Lisans Mezunu Çalışan Katılımcıların Genel Sorulara Verdikleri Yanıtlar

Cevaplar	GC1:	GC2:
Katılımcılar		
G.Ö.	Bence yeterli değil fakat etkili olduğu kesin. Şöyle ki; örneğin sosyal medyada gezi parkı olayları oldukça fazla tepki çekti, insanların dikkatini çekti, farkındalık oluşturdu ama olumlu bir sonuç çıkmadı. Boşuna söylediğimizle kaldık.	Kesinlikle vardır. Gerçek hayatta vereceğin tepkiyi yumuşatırken sosyal medyada daha sert tepki verebiliyorsun. Kimse yokmuş gibi sallayabiliyorsun. Sosyal medyada herkes muhalefetken gerçek hayatta kimse fikrinin arkasında değil, sosyal medya umut vadediyor sonra gerçek hayata bir bakıyorsun hiçbir değişim yok.
H.G.Ö.	Yeterli değil ama etkili oluyor bazen. Siyasal olaylara, konjoktüre ve yönetenlere göre değişiklik gösteriyor.	Sosyal medyada insanlar daha cüretkar olabiliyorlar gerçek hayatta olduklarına kıyasla. Tam tersi de geçerli; gerçek hayatta görüşlerini daha net dile getirirken sosyal medyada hiçbir şeye karışmıyor. Sosyal medyayla gerçek hayatı paralel giden de var tam zıttı olan da.

Çizelge 15-devamı

L.K.P.	<p>İnanmıyorum. Çünkü herkesin savunduğu şeyleri tam olarak anladığımı düşünmüyorum ve çok kısa sürede bunlar tartışma konusu haline gelebiliyor. Bence karşı tarafı eleştirirken karşıt görüşü de iyi bilmek gerekir ki onların tezini çürütebilesin. Genelde insanlar sadece kendi savunduklarını iyi öğreniyorlar karşıt görüş ile ilgili bir şey bilmedikleri zaman tartışma çok da anlamlı olmuyor.</p>	<p>Fark var. Çünkü insanların hepsi gerçek duygu ve düşüncelerini dışarda özgürce yansıtmıyor, çekindiği şeyler olabiliyor, çevre baskısı veya acaba bir şey olur mu korkusuyla daha çekimser olabiliyor ama sosyal medyada kendini daha rahat ifade edebildiği ya da savunabildiğini düşündüğü için çekinecek daha az şeyi olduğu düşüncesiyle özgürce yazıp çizebiliyor. Konular arasında da değişiklik oluyor. Örneğin; güncel siyaseti eleştirirken insanlar aynı cesareti gösteremiyor. Sebebi ise bu cesareti gösteren insanların sürekli başlarına bir şey gelmesi.</p>
S.A.	<p>Etkili ve yeterli olduğuna inanıyorum. Çünkü sosyal medyadaki herhangi bir şey kısa sürede çok fazla kişiye ulaşabiliyor bu durum kısa yoldan bilgiye ulaşım konusunda çok etkili olduğunu düşünüyorum.</p>	<p>Bence fark vardır. Çünkü insanlar genelde toplumda bu konulardan kısıtlandığından dolayı açıkça fikirlerini söyleyemiyorlar ama sosyal medyada insanlar yan yana olmadıkları için fikirlerini daha açık bir şekilde iletebiliyorlar ve çoğu kişinin de aslında hesapları gizli veya sahte profilleri olabiliyor dolayısıyla daha rahat oluyorlar.</p>
B.U.Ö.	<p>Evet inanıyorum. Fakat bunun için; yeterli çoğunluk, doğru dil kullanımı gibi bazı şartların sağlanması gerekiyor. Bunların sosyal medyada belirleyici etken olduğunu düşünüyorum. Daha önce örneklerini gördüğümüz; Arap Baharı ve Gezi Parkı olaylarında sosyal medyanın gücü oldukça görüldü. Şu da var ki, bu durumun daha çok kitlelere ulaşım konusuna daha hızlı harekete geçilmesi gerekiyor ve bunların sonuçlanması gerek. Olaylar sonuçlandııkça sosyal medyanın gücü daha net ortaya çıkacak. Ben de sosyal medyada çekinceleri olan bir kullanıcıyım fakat siyasal olaylarla karşılaşıldığında daha aktif olunması gerektiğine inanıyorum. Kişisel çekinceleri olan bireyler; gruplara veya topluluklara dahil olarak örgütlü ve toplu hareket ederse daha iyi ve etkili sonuçlar alabilirler.</p>	<p>Vardır. Gerçek hayattaki bireysel tepkilerimizi sosyal medyada törpüleyebiliyoruz. Bazı durumlarda ise toplumun bunu yükseltmesiyle, onaylamasıyla daha üst tepkiler de verilebiliyor. Genellikle tepkiler çekimser olsa da iki farklı uca da itebiliyor sosyal medya insanları.</p>
A.A.	<p>Örgütlenme yarattığı için etkili olduğunu düşünüyorum.</p>	<p>İnsanların sosyal medyada gerçek hayattakine kıyasla daha geride durduklarını düşünüyorum.</p>

Çizelge 15-devamı

H.K.	İnanmıyorum. Çünkü sosyal medyada verilen tepkilerin, yapılan yorumların biraz şov amaçlı olduğunu düşünüyorum.	Kesinlikle vardır. Sosyal medyada olaylar inanılmaz derecede abartılarak insanlara lanse ediliyor, gerçek hayatta o kadar abartılı bir durum olduğunu düşünmüyorum.
H.K.Y.	Etkili olduğuna inanmıyorum. Müdahale davranışı açısından yeterli bulmuyorum.	Fark var. Gerçek hayattaki etkileşim daha iyidir. Yüz yüze görüşmek telefona bakıp yorum yapmaktan etkilidir.

Lisans mezunu, çalışan katılımcıların genel sorulara verdikleri yanıtlara göre;

- 1 kadın ve 2 erkek katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili ve yeterli olduğuna inandığını belirtmiştir. Bu durumun nedenleri; sosyal medyanın, kamuoyunu ilgilendiren birçok konuyu gündeme taşıyabilme hızı, ulaştığı insan sayısının çokluğu ve konuya ilişkin farkındalık oluşturabilmesi aynı zamanda örgütlenmenin ve kitleselleşmenin yaratılan etkiyi artıracığı noktasında ortaklaşmıştır. 2 kadın katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili olduğuna inandıklarını fakat yeterli olduğuna inanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun nedeni olarak; sosyal medyanın, dikkatleri konuya toplaması noktasında başarılı ve etkili fakat siyasi konjonktüre bağlı olarak yaratılan etkinin, sonuçlarının yetersiz olmasını gösterilmiştir. 1 kadın ve 2 erkek katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olduğuna inanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların bu düşüncelerinin sebebi olarak; sosyal medyadaki tartışmaların ve üretilen içeriklerin yeterli donanıma ulaşılmadan gerçekleştirilmesi gösterilmiştir.

- Katılımcıların tümü, siyasal bir durumla karşılaştığında gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. 4 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal

medya platformlarında; bireylerin gerçek hayatta olduklarından daha cüretkar olabildikleri, sahte veya gizli hesapların verdiği cesareten kaynaklı olaylara verilen tepkilerin niteliğindeki/boyutundaki farklar noktasında benzer yanıtlar vermişlerdir. 1 erkek katılımcı ise bireylerin, siyasal bir durumla karşılaşmaları durumunda; sosyal medyada kendilerini, gerçek hayatta olduklarından daha geri planda konumladıklarını ifade etmiştir.

Lisans mezunu, çalışan katılımcıların yapılandırılmış sorulara verdikleri tüm yanıtlar kategorilere göre değerlendirildiğinde;

- **Durumu Önemli Algılama Kategorisi:** Siyasal bir durum, 2 kadın ve 3 erkek katılımcı için önemli algılanmış, 2 kadın ve 1 erkek katılımcı için önemli algılanmamıştır.

- **Müdahale İhtiyacı Hissetme Kategorisi:** Gerçek hayatta siyasal bir durumla karşılaşılması durumunda, müdahale ihtiyacı hissedilen; 3 kadın ve 1 erkek katılımcı, müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 1 kadın ve 2 erkek katılımcı ve olayın niteliğine göre vereceği tepkinin şekilleneceğini belirten 1 erkek katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada siyasal bir durumla karşılaşılması durumunda, müdahale ihtiyacı hissedilen; 2 kadın katılımcı, müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 2 kadın ve 4 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Bireysel Müdahale Kategorisi:** Gerçek hayatta tanık olunan siyasi bir duruma, bireysel müdahalede bulunacağını belirten; 3 kadın katılımcı, bireysel müdahalede bulunmayacağını belirten; 1 kadın ve 3 erkek katılımcı, bazı durumlarda bireysel müdahalede bulunacağını belirten; 1 erkek katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların tümü sosyal medyada siyasi bir duruma, bireysel müdahalede bulunmayacaklarını belirtmişlerdir.

- **Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Topluluk Halinde Müdahale Kategorisi:** Gerçek hayatta bir topluluğa dahil olduğunda müdahale davranışının değişim göstereceğini ifade eden; 2 kadın ve 4 erkek katılımcı ve herhangi bir değişimin olmayacağını ifade eden 2 kadın katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada bir topluluğa dahil olduğunda müdahale davranışının değişim göstereceğini ifade eden; 1 kadın ve 2 erkek katılımcı ve herhangi bir değişimin olmayacağını ifade eden 3 kadın ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Siyasi Bir Olaya Veya İçeriğe İlk Tepki Veren Olma Kategorisi:** Gerçek hayatta; 2 kadın ve 1 erkek katılımcı siyasal bir olay karşısında kişisel inisiyatif alacağını, 2 kadın ve 2 erkek katılımcı ise kişisel inisiyatif almayacağını, 1 erkek katılımcı ise “bazen” kişisel inisiyatif alacağını belirtirken sosyal medya platformlarında diğer tanıkların harekete geçmelerini beklemeden kişisel inisiyatif olarak tepki vereceklerini belirten; 1 kadın ve 2 erkek katılımcı, kişisel inisiyatif almayacağını belirten 2 kadın ve 2 erkek katılımcı, alacağı kişisel inisiyatifin duruma göre değişiklik göstereceğini belirten 1 kadın katılımcı bulunmaktadır.

- **Genel Kategori: Sosyal Medyanın Müdahale Davranışı Açısından Etkisi Kategorisi:** Sosyal medyanın müdahale davranışı açısından etkili olduğunu düşünen 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, etkili olduğunu fakat yeterli olmadığını düşünen 2 kadın katılımcı, etkili olduğunu düşünmeyen; 1 kadın ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

4.5. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcıların Yanıtları

Lisans mezunu çalışmayan 4 kadın ve 4 erkek katılımcının siyasal katılım kademeleri çizelge 16'daki gibidir:

Çizelge 16. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcıların Siyasal Katılım Kademeleri

Siyasal Katılım Kademeleri	Katılımcılar							
	İ.Y.	N.S.K.	C.B.	Z.D.	B.G.	B.Y.	B.K.	U.A
Gladyatör Faaliyetleri Kategorisi	X	X	X	X	X	X	X	X
Geçiş Faaliyetleri Kategorisi	X	X	✓	✓	X	X	X	X
Seyirci Faaliyetleri Kategorisi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Çizelge 16-devamı

Kayıtsızlar (Apatetikler) Kategorisi	X	X	X	X	X	X	X	X
--------------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---

- Katılımcıların tümü, “Kayıtsızlar (Apatetikler)” kategorisinde olmadığını belirtmiştir.
- Katılımcıların tümü (4 kadın ve 4 erkek) “Seyirci Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmiştir.
- Kadın katılımcılardan 2’si; “Geçiş Faaliyetleri” kategorisine dahilken erkek katılımcılardan ise hiçbiri “Geçiş Faaliyetleri” kategorisine dahil değildir.
- Katılımcılardan hiçbiri, “Gladyatör Faaliyetleri” kategorisine dahil olduğunu belirtmemiştir.

Lisans mezunu çalışmayan 4 kadın ve 4 erkek katılımcının, yapılandırılmış sorulara verdikleri cevaplar çizelge 17’deki gibidir ve soru sırasıyla cevaplar sütunun altında “C-sayı” şeklinde yer almaktadır:

Çizelge 17. Lisans Mezunu Çalışmayan Katılımcıların Yanıtları

Cevaplar	Katılımcılar							
	İ.Y.	N.S.K.	C.B	Z.D.	B.G.	B.Y.	B.K.	U.A.
C1:	Evet	Evet	Evet	Evet	Bazen	Evet	Evet	Evet
C2:	Hayır. Bir şeyleri değiştireceği me dair herhangi bir inancım yok.	Hayır Gerek görmem, ilgimi çekmez.	Evet	Hayır Korkarım, çekinirim.	Hayır İlgimi çekmez.	Evet	Evet	Evet
C3:	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır
C4:	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır

Çizelge 17-devamı

C5:	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
C6:	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
C7:	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet
C8:	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır
C9:	Evet	Bazen	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır
C10:	Evet	Bazen	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
C11:	Evet	Bazen	Evet	Duruma bağlı.	Bazen	Hayır	Hayır	Bazen
C12:	Evet Yorum yazma, paylaşma, yetkililere iletişime geçme ve imza kampanyası oluşturma	Evet İmza kampanyası oluşturma.	Hayır	Bazen. İmza kampanyası oluşturma.	Bazen. Yorum yazma, yetkililerle iletişime geçme.	Hayır	Evet Yorum yazma, paylaşma.	Hayır
C13:	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet
C14:	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet
C15:	Evet	Duruma göre değişir.	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet	Duruma göre değişir.
C16:	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır

Lisans mezunu, çalışmayan katılımcıların verdikleri yanıtlara göre;

- 4 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medyada siyasal içeriklerle karşılaştıklarını, 1 erkek katılımcı ise sosyal medyada siyasal içeriklerle “bazen” karşılaştığını belirtmiştir.

- “Sosyal medyada siyasi bir içerik (retweet, yorum yapma, fotoğraf veya gönderi paylaşımı vb.) üretir misiniz?” sorusuna 1 kadın ve 3 erkek katılımcı “evet” yanıtını verirken 3 kadın ve 1 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vermiştir. “Hayır” yanıtını veren katılımcılardan “korkarım-çekinirim, gerek görmem/ilgimi çekmez, bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok” seçeneklerinden birini seçerek bu durumun sebebini ifade etmeleri istenmiştir. 1 kadın katılımcı “korkarım, çekinirim”, 1 kadın ve 1 erkek katılımcı “gerek görmem, ilgimi çekmez”, 1 kadın katılımcı “bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok” cevaplarını vermişlerdir.

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyada ilgilerini çeken siyasi konular hakkında tartışmalara/sohbetlere katıldığını, 1 kadın ve 2 erkek katılımcı katılmadığını belirtmişlerdir.

- 3 kadın katılımcı, daha önce sosyal medya aracılığı ile bir siyasal gösteri, miting veya eyleme katıldıklarını belirtirken 1 kadın ve 4 erkek katılımcı ise katılmadığını belirtmiştir.

- 3 kadın ve 4 erkek katılımcı, sosyal medyanın siyasal katılımı kolaylaştırdığını düşündüklerini belirtmiş 1 kadın katılımcı ise siyasal katılımı kolaylaştırmadığını belirtmiştir.

- Katılımcıların tümü (4 kadın ve 4 erkek katılımcı), sosyal medyanın gündem belirleyici bir gücünün olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir.

- 4 kadın ve 3 erkek katılımcı, sosyal medyanın siyasal bir olaya müdahale aracı olarak kullanılabilmesine inandığını belirtirken 1 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vererek inanmadığını belirtmiştir.

- 4 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta veya sosyal medyada siyasi bir olayla karşılaşmaları halinde karşılaştıkları bu durumun kendileri için önem arz ettiğini belirtirken 2 erkek katılımcı “hayır” yanıtını vererek bu durumun kendileri için önem arz etmediğini belirtmiştir.

- 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta karşılaştıkları siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissettiklerini belirtirken 2 erkek katılımcı ise böyle bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissetmediğini belirtmiştir. 1 kadın katılımcı ise “bazen” cevabını vermiştir.

- 3 kadın ve 1 erkek katılımcı, sosyal medyada karşılaştıkları siyasi bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hissettiklerini, 3 erkek katılımcı müdahale ihtiyacı hissetmediğini, 1 kadın katılımcı ise “bazen” hissettiğini belirtmiştir.

- 2 kadın katılımcı gerçek hayatta siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale edeceklerini belirtirken 2 erkek katılımcı herhangi bir müdahale girişiminde bulunmayacaklarını, 1 kadın ve 2 erkek katılımcı ise “bazen” müdahale edeceğini ve 1 kadın katılımcı ise müdahale girişiminin, duruma bağlı olarak değişiklik göstereceğini belirtmiştir.

- 2 kadın ve 1 erkek katılımcı, sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale ettiğini, 1 kadın ve 2 erkek katılımcı; sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale etmediklerini, 1 kadın ve 1 erkek katılımcı ise “bazen” müdahale ettiklerini belirtmişlerdir. Sosyal medyada karşılaşılan siyasi bir olaya müdahale edeceğini belirten katılımcılara, bu müdahalenin biçimi (yorum yazma, paylaşma, yetkililerle iletişime geçme, imza kampanyası oluşturma vb.) sorulmuştur. Cevaplar: 1 kadın ve 2 erkek katılımcı “yorum yazma”, 1 kadın ve 1 erkek katılımcı “paylaşma”, 1 kadın ve 1 erkek katılımcı; “yetkililerle iletişime geçme”, 3 kadın katılımcı ise “imza kampanyası oluşturma” şeklinde müdahale edeceğini belirtmiştir.

- 1 kadın ve 2 erkek katılımcı, gerçek hayatta bir topluluğa dahil olmaları durumunda, siyasi bir olaya karşı oluşturacakları müdahale davranışlarında; biçim, içerik veya boyut olarak herhangi bir değişimin olmayacağını belirtirken 3 kadın ve 2 erkek katılımcı ise müdahale davranışlarının değişeceğini belirtmiştir. 1 kadın ve 2 erkek katılımcı, sosyal medyada bir topluluğa dahil olmaları durumunda, siyasi bir olaya karşı oluşturacakları müdahale davranışlarında; biçim, içerik veya boyut olarak herhangi bir değişimin olmayacağını belirtirken 3 kadın ve 2 erkek katılımcı ise müdahale davranışlarının değişeceğini belirtmiştir.

- 2 kadın ve 3 erkek katılımcı, gerçek hayatta siyasi bir olayın gerçekleştiği sırada kendileri dışında tanıkların olduğunu bilmelerine rağmen kişisel inisiyatif alıp duruma müdahale edeceklerini belirtirken 1 kadın katılımcı böyle bir durumla karşılaşması halinde müdahale etmeyeceğini, 1 kadın ve 1 erkek katılımcı ise kişisel inisiyatif olarak müdahale davranışı sergilemesinin duruma göre değişeceğini belirtmiştir.

- 1 kadın katılımcı, sosyal medya platformlarında siyasi bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmesini bekleyeceğini, 3 kadın ve 4 erkek katılımcı ise sosyal medya platformlarında siyasi bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmesini beklemeyeceğini ifade etmiştir.

Lisans mezunu, çalışmayan 4 kadın ve 4 erkek katılımcıya; sosyal medyada siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olup olmadığı ve gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark olup olmadığı hakkındaki düşüncelerini öğrenmek için 2 genel soru sorulmuştur. Genel sorulara verilen genel cevaplar “GC1-GC2” şeklinde gösterilmiştir. Verilen yanıtlar çizelge 18’deki gibidir:

Çizelge 18. Lisans Mezunu, Çalışmayan Katılımcıların Genel Sorulara Verdikleri Yanıtlar

Cevaplar	GC1:	GC2:
Katılımcılar		
İ.Y.	İnanmıyorum. Çünkü sosyal medyada, orman yangınları, çevre ve hayvan hakları, kadına şiddet gibi birçok konu sürekli gündem olabiliyor lakin bu değişen gündemlere ciddi bir çözüm getirilmiyor ve hiçbir şey değişmiyor. Hırsız çalmaya devam ediyor, kadına şiddet bitmiyor, hukuksal herhangi bir yaptırım veya siyasi bir geri dönüş olduğunu görmedim. Bu sebeple çok etkili olduğunu düşünmüyorum.	Tabii ki fark var. Sosyal hayatta verdiğimiz tepkilerde yüz yüze bir iletişim oluyor ve herhangi bir söylem, yapılan herhangi bir davranışın anında geri dönüşü alınabiliyor karşı taraftan ama sosyal medyada öyle değil; yorum yaz, post paylaş veya tweet at geç. Yorum yazan olursa belki üç saat sonra görüyorsun belki de umursamıyorsun ya da yorum yapmayı kapatabiliyorsun bazı zamanlarda geri dönüş bile alamıyorsun. Bu yüzden insanlar sosyal medyada biraz daha fazla cesaretli. Çünkü bir yorum yazacakken ister istemez düşünüyorsun “daha iyi nasıl ifade edebilirim ya da bunu daha etkili hale nasıl getirebilirim?” gibi. Herkes aklımdan geçen her şeyi bu şekilde düşünerek paylaşıyor ve hareket ediyor ama sosyal yaşantıda insanlar anlık hislerini ve tepkilerini otomatik olarak paylaşıyor.

Cizelge 18-devamı

İ.Y.		<p>Gerçek hayatta insanlar başlarını ağrıtabilecek ve tepki çekecekleri konulardan konuşmaktan kaçınabiliyorlarken sosyal medyada daha cesur bir şekilde her düşündüklerini paylaşabiliyorlar. Bu yüzden verilen tepkilerin aynı olduğunu düşünmüyorum. Bir de şu da var; sosyal medya teknolojik bir ortam olduğu için insanlar biraz daha bütün duygularını ve hislerini bir kenara koyarak gerçek hayata kıyasla daha acımasız olabiliyorlar, muhatabının olmadığını bildiği için ve anlık geri dönüt almayacağı için kötü ve kirli düşüncelerini çok daha rahat ifade edebiliyorlar. Gerçek hayatta karşındakine hakaret edemezsin sana şiddet uygulamasından korkarsın, fikirleriyle baş edemeyeceğini düşünebilirsin. Herhangi bir hukuki yaptırım olmasa bile insanlar, yazılı olmayan ahlak kurallarına göre toplum tarafından yargılanmaktan ve dışlanmaktan çekinir, utanır bu yüzden de sosyal medyada ve gerçek hayatta verilen tepkiler ve yapılan</p>
N.S.K.	<p>Bazı konularda etkili olduğuna inanıyorum. Örneğin; SMA'lı bebeklerin tedavileri konusunda politik olarak yaşanan sıkıntılar vardı ve sosyal medyanın SMA teşhisinde ve tedavisinde gösterdiği tepki doğrultusunda iyi gelişmeler olduğunu gördüm. Bazı durumlar için yeterli olduğuna da inanıyorum.</p>	<p>Çoğunlukla fark olduğunu düşünüyorum. Çünkü gerçek hayatta insanlarla bire bir iletişimde bazen fikirlerimizi ifade etmekte zorlanabiliriz, çekinebiliriz ama sosyal medya anonim şekilde konuşulan bir taraf olduğu için daha rahat fikirlerin ifade edilebildiğini düşünüyorum.</p>
C.B.	<p>Evet inanıyorum. Çünkü bazı konular ve birçok şey sosyal medyada gündem olmasıyla veya hastaglerle(#) değiştirilebiliyor. Ülkede son zamanlarda herhangi bir konuda eylem, yürüyüş yapılamamaya başladı. Örneğin; feminizmden, LGBTQIA+'dan bahseden bireyler eylem yapamıyorlar. Bu yüzden çareyi, sosyal medyadan açılan hastaglerle(#) dikkat çekmeye çalışarak buluyoruz. Bazı durumlarda etkili olduğuna inanıyorum elbette ki bir şeyleri değiştirebildiğimizi düşünüyorum. 10 tane eylem yaptıysak en azından 1'i yerine ulaştırmıştır diye düşünüyorum.</p>	<p>Evet, fark var. Sosyal medyada insanlar daha cesur olabiliyorlar ve atılan mentionlar daha eleştirel olabiliyor. Fakat gerçek hayatta aynı cesareti gösterebildiklerini düşünmüyorum. Sosyal medyada çok fazla provakatör de oluyor, ayırt edemiyoruz o yüzden önüne geçemiyoruz.</p>

Çizelge 18-devamı

Z.D.	<p>Evet, sosyal medya üzerindeki müdahalenin çok etkili olduğunu düşünüyorum. Yeterli mi? O noktada bir şey söyleyemeyeceğim. İnsanlar sosyal medya üzerinde daha korkusuzca hareket edebiliyorlar, daha ilk düşündüklerini yapabiliyorlar, çekinceleri olmuyor rahatlıkla yorum yapabiliyor ve sosyal medya çok insana ulaşabilen bir yer olduğu için etkili olduğunu düşünüyorum.</p>	<p>Kesinlikle fark vardır. Çünkü insanlar öncelikle eleştirilme korkusu yaşıyorlar; sosyal medyada sahte profiller üzerinden, kendi isimleri kullanmadan birçok yorum yapabiliyorlar ve o sırada yaptıkları yorumlar susturulmuyor, herhangi bir müdahale yok o yüzden çok rahat bir şekilde düşüncelerini söyleyebiliyorlarken gerçek hayatta tam tersiyle karşılaşacakları korkusundan kaynaklı çekiniyorlar ya da fikirlerinden kaynaklı tutuklanmaktan korkuyorlar ama sosyal medyada sahte hesaplar olduğu için insanlar kendilerini daha iyi ve daha rahat ifade edebiliyorlar.</p>
B.G.	<p>Yeterli olduğuna inanıyorum. Ama bu yeterliliği hukukun sağlaması gerektiğini düşünüyorum sosyal medyanın değil.</p>	<p>Sosyal medyada insanların kendilerini daha rahat ifade ettiklerini ve daha özgür olduklarını düşündüğüm için daha güçlü bir muhalif yanları ortaya çıkıyor. O yüzden sosyal medya ile gerçek hayat arasında verilen tepkiler noktasında fark olduğunu düşünüyorum.</p>
B.Y.	<p>Etkili olduğuna inanmıyorum. Çünkü sosyal medyada olaylar saman alevi gibi bir anda ortaya çıkıyor, çok önemliymiş gibi şiddetli bir şekilde cereyan ediyor ve insanlar da bu coşkuya kapılıyorlar ama bir şeylere ortak olmak, bir şeyleri savunmak, dahil olmak, aktif olarak katılmak istiyorlar ama gerçekten durumun alt yapısına bakıp neden destek olduklarını bildiklerini düşünmüyorum. Alt yapıları tamamen boş o yüzden saman alevi gibi bir anda yanıp sönlüyor. Bir sorunun çözümü olacağını veya bir şeyleri değiştireceğine de inanmıyorum. Sosyal medyada çok fazla politik etken ve içerik var şu anda bir şeyleri değiştirmek isteyen büyük bir kitle var fakat bunun yanında çok fazla bilgi kirliliği de var bu yüzden de çok sağlıklı bir ortam olduğunu düşünmüyorum.</p>	<p>Fark vardır. Gerçek hayattaki tepkilerin sosyal medyadakilere kıyasla daha gerçek olduğuna inanıyorum. O anda yaşanan duruma verilen tepkilerin daha ciddi olduğunu düşünüyorum. Bir olay olduğu zaman, olayı yönlendiren, olayın çıkış şekli, olayın gerçekleştiği yerde yaşayan insanların bundan rahatsızlığı vs. olaya verilen tepkilerin daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Neden müdahale ettiklerini, bir şeye neden karşı çıktıklarını bildiklerini düşünüyorum.</p>

Çizelge 18-devamı

B.K.	Etkili olduğuna inanmıyorum. Çünkü şu ana kadar gördüğüm kadarıyla siyasi olayların, sosyal medya aracılığıyla değiştirildiğini çok görmedim, daha çok gerçek hayatta verilen tepkilerle değişebileceğini düşünüyorum.	Fark vardır. Çünkü sosyal medyada karşıdaki kişiyle birebir görüşmediğin için daha özgür ve daha nesnel bir şekilde konuşabiliyorsun ama gerçek hayatta bazı siyasi parti veya kişilerin sempatanları ülkemiz insanlarından dolayı çekinerek bir şey söylüyorsun çünkü yanlış anlaşılma korkusu var ve karşıdakiyle münakaşaya girmek zorunda kalabilirsin fakat sosyal hayatta bunu yapmak zorunda değilsin, kendi fikrini belirtip oradan uzaklaşabilirsin.
U.A.	Sosyal medyada bazı şeyleri aktarmak daha zor olduğu için çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Yeterli de bulmuyorum ki gerçek hayatta da yetersiz kalıyor çünkü insanların düşüncelerini değiştirmek çok zor, bakış açıları takım tutar gibi olduğu için biraz daha objektif olmaları gerektiğini düşünüyorum.	Sosyal medyada insanlar en azından bir yerde durabiliyor ama gerçek hayatta insanlar daha gergin oldukları için gerilip tartışmalar yaşayabiliyorlar. Bu yüzden fark olduğunu düşünüyorum tabii.

Lisans mezunu, çalışmayan katılımcıların genel sorulara verdikleri yanıtlara göre;

- 2 kadın ve 1 erkek katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili ve yeterli olduğuna inandığını belirtmiştir. Bu durumun nedenleri; sosyal medyanın, kamuoyunu ilgilendiren birçok konuyu gündeme taşıyabilmesiyle beraber niceliksel olarak az da olsa çözüm üretebildiği, dikkatleri konuya odaklayarak farkındalık oluşumuna katkıda bulunması ve çok sayıda insana ulaşması noktasında ortaklaşmıştır. 1 kadın katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili olduğuna inandığını fakat yeterli olup olmadığı konusunda fikirlerinin net olmadığını ifade etmiştir. 1 kadın ve 3 erkek katılımcı; sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olduğuna inanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların bu düşüncelerinin sebepleri; sosyal medyada, üretilen içeriklerin bilgi kirliliğini de beraberinde getirdiği, insanların fikirlerinin değişmesinin ve sahip oldukları belirli kalıp yargıları yıkmanın zor olması, toplumsal konularla ilgili konuların oldukça hızlı

gündeme gelmelerinin aksine ortaya çıkan sonuçların tatmin edici boyutlara ulaşmaması yönündedir.

- Katılımcıların tümü, siyasal bir durumla karşılaştığında gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. Sosyal medya kullanıcılarının, düşüncelerini doğru ifade edebilmek ve etkili hale getirebilmek için düşünüp tasarlayarak daha dikkatli cümle kurduklarını fakat gerçek hayatta, diyalogun olağan akışından dolayı bunlara fırsat bulamayarak insanların doğrudan tepki görmesi veya doğrudan tepki göstermesi oluşan farkların temelini oluşturmaktadır. Sosyal medya platformlarında kullanılan sahte hesapların da kullanıcılara cesaret vermesinden ötürü, olaylara verilen tepkilerin niteliğinde veya boyutunda farkların oluşması noktasında benzer yanıtlar vermişlerdir.

Lisans mezunu, çalışmayan katılımcıların yapılandırılmış sorulara verdikleri tüm yanıtlar kategorilere göre değerlendirildiğinde;

- **Durumu Önemli Algılama Kategorisi:** Siyasal bir durum, 4 kadın ve 2 erkek katılımcı için önemli algılanmış, 2 erkek katılımcı için önemli algılanmamıştır.

- **Müdahale İhtiyacı Hissetme Kategorisi:** Gerçek hayatta siyasal bir durumla karşılaşılması durumunda, müdahale ihtiyacı hisseden; 3 kadın ve 2 erkek katılımcı, müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 2 erkek katılımcı ve “bazen” müdahale ihtiyacı hissettiğini belirten 1 kadın katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada siyasal bir durumla karşılaşılması durumunda, müdahale ihtiyacı hisseden; 3 kadın ve 1 erkek katılımcı, müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 3 erkek katılımcı, “bazen” müdahale ihtiyacı hissettiğini belirten 1 kadın katılımcı bulunmaktadır.

- **Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Bireysel Müdahale Kategorisi:** Gerçek hayatta tanık olunan siyasi bir duruma, bireysel müdahalede bulunacağını belirten; 2 kadın katılımcı, bireysel müdahalede bulunmayacağını belirten 2 erkek katılımcı, bazı durumlarda bireysel müdahalede bulunacağını belirten; 2 kadın ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada siyasi bir duruma, bireysel müdahalede bulunacağını ifade eden; 2 kadın ve 1 erkek katılımcı, bireysel müdahalede bulunmayacağını ifade eden; 1 kadın ve 2 erkek

katılımcı, bazı durumlarda müdahalede bulunacaklarını ifade eden; 1 kadın ve 1 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Topluluk Halinde Müdahale Kategorisi:** Gerçek hayatta bir topluluğa dahil olduğunda müdahale davranışının değişim göstereceğini ifade eden; 3 kadın ve 2 erkek katılımcı ve herhangi bir değişimin olmayacağını ifade eden 1 kadın ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır. Sosyal medyada bir topluluğa dahil olduğunda müdahale davranışının değişim göstereceğini ifade eden; 3 kadın ve 2 erkek katılımcı ve herhangi bir değişimin olmayacağını ifade eden 1 kadın ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Siyasi Bir Olaya Veya İçeriğe İlk Tepki Veren Olma Kategorisi:** Gerçek hayatta; 2 kadın ve 3 erkek katılımcı siyasal bir olay karşısında kişisel inisiyatif alacağını, 1 kadın katılımcı ise kişisel inisiyatif almayacağını, 1 kadın ve 1 erkek katılımcı ise kişisel inisiyatif almasının duruma göre değişiklik göstereceğini belirtirken sosyal medya platformlarında diğer tanıkların harekete geçmelerini beklemeden kişisel inisiyatif olarak tepki vereceklerini belirten 1 kadın katılımcı, kişisel inisiyatif almayacağını belirten 3 kadın ve 4 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- **Genel Kategori: Sosyal Medyanın Müdahale Davranışı Açısından Etkisi Kategorisi:** Sosyal medyanın müdahale davranışı açısından etkili olduğunu düşünen 2 kadın ve 1 erkek katılımcı, etkili olduğunu fakat yeterli olmadığını düşünen 1 kadın katılımcı, etkili veya yeterli olduğunu düşünmeyen; 1 kadın ve 3 erkek katılımcı bulunmaktadır.

4.6. Katılımcıların Toplam Kategorisel Analizi

Katılımcıların tamamı, yapılan görüşmeler sonrasında oluşturulan kategorilere göre değerlendirildiğinde;

4.6.1. Gladatör Faaliyetleri Kategorisi

Siyasal katılım kademesinin en üstü olan; gladyatör faaliyetleri kategorisinde;

- Kadın katılımcı bulunmamaktadır.

- 3 erkek katılımcı bu kategoride bulunmaktadır.

4.6.2. Geçiş Faaliyetleri Kategorisi

- 2 kadın katılımcı,
- 2 erkek katılımcı bulunmaktadır.

4.6.3. Seyirci Faaliyetleri Kategorisi

- 17 kadın katılımcı,
- 16 erkek katılımcı olmak üzere katılımcıların tamamı bu kategoride bulunmaktadır.

4.6.4. Kayıtsızlar (Apatetikler) Kategorisi

- 9 kadın katılımcı,
- 4 erkek katılımcı bu kategoride bulunmaktadır.

4.6.5. Durumu Önemli Algılama Kategorisi

Siyasi bir olayla karşılaşılması durumunda;

- Durumu önemli algılayan; 11 kadın, 10 erkek katılımcı,
- Durumu kısmen önemli algılayan; 1 kadın katılımcı,
- Durumu önemli algılamayan; 5 kadın, 6 erkek katılımcı bulunmaktadır.

4.6.6. Müdahale İhtiyacı Hissetme Kategorisi

Gerçek hayatta karşılaşılan siyasal bir olaya karşı;

- Müdahale ihtiyacı hisseden; 8 kadın, 8 erkek katılımcı,
- Kısmen müdahale ihtiyacı hisseden; 3 kadın, 1 erkek katılımcı
- Müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 6 kadın, 7 erkek katılımcı bulunmaktadır.

Sosyal medyada karşılaşılan siyasi bir olaya karşı;

- Müdahale ihtiyacı hisseden; 8 kadın, 5 erkek katılımcı,
- Kısmen müdahale ihtiyacı hisseden; 1 kadın katılımcı,
- Müdahale ihtiyacı hissetmeyen; 8 kadın, 11 erkek katılımcı bulunmaktadır.

4.6.7. Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Bireysel Müdahale (Seyirci Kalma/Kalmama) Kategorisi

- Gerçek hayatta karşılaşılan siyasi bir durum veya olaya;
  - Bireysel olarak müdahalede bulunacağını belirten; 9 kadın, 5 erkek katılımcı,
  - Bazı durumlarda bireysel müdahalede bulunacağını belirten; 2 kadın, 3 erkek katılımcı,
  - Bireysel müdahalede bulunmayacağını belirten; 6 kadın, 8 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- Sosyal medyada karşılaşılan siyasi bir durum veya olaya;
  - Bireysel olarak müdahalede bulunacağını belirten; 3 kadın, 5 erkek katılımcı,
  - Bazı durumlarda bireysel müdahalede bulunacağını belirten; 1 kadın, 1 erkek katılımcı,
  - Bireysel müdahalede bulunmayacağını belirten; 13 kadın, 10 erkek katılımcı bulunmaktadır.

4.6.8. Tanık Olunan Siyasi Bir Olaya Topluluk Halinde Müdahale (Seyirci Kalma/Kalmama) Kategorisi

- Gerçek hayatta bir topluluğa dahil olunması durumunda siyasi bir olaya karşı;
  - Müdahale biçiminde, içeriğinde veya boyutunda değişiklik olacağını belirten; 7 kadın, 9 erkek katılımcı,

- Müdahale biçiminde, içeriğinde veya boyutunda herhangi bir değişiklik olmayacağını belirten; 10 kadın, 7 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- Sosyal medyada bir topluluğa dahil olunması durumunda siyasi bir olaya karşı;

- Müdahale biçiminde, içeriğinde veya boyutunda değişiklik olacağını belirten; 6 kadın, 6 erkek katılımcı,

- Müdahale biçiminde, içeriğinde veya boyutunda herhangi bir değişiklik olmayacağını belirten; 11 kadın, 10 erkek katılımcı

4.6.9. Siyasi Bir Olaya Veya İçeriğe İlk Tepki Veren Olma Kategorisi

- Gerçek hayatta siyasi bir olayın veya durumun gerçekleştiği sırada;
- Kişisel inisiyatif olarak müdahale edeceğini belirten; 9 kadın, 9 erkek katılımcı,

- Olayın veya durumun içeriğine göre müdahale davranışının şekilleneceğini belirten; 1 kadın, 2 erkek katılımcı,

- Kişisel inisiyatif olarak müdahale etmeyeceğini belirten; 7 kadın, 5 erkek katılımcı bulunmaktadır.

- Sosyal medyada siyasi bir olayın veya durumun gerçekleştiği sırada;
- Kişisel inisiyatif olarak müdahale edeceğini belirten; 11 kadın, 12 erkek katılımcı,

- Olayın veya durumun içeriğine göre müdahale davranışının şekilleneceğini belirten; 1 kadın katılımcı,

- Kişisel inisiyatif almayarak müdahale etmeyeceğini belirten; 5 kadın, 4 erkek katılımcı bulunmaktadır.

4.6.10. Genel Kategori: Sosyal Medyanın Müdahale Davranışı Açısından Etkisi Kategorisi

Sosyal medyanın, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından;

- Etkili veya yeterli olduğuna inanan; 11 kadın, 9 erkek katılımcı,
- Etkili veya yeterli olduğuna kısmen inanan; 2 kadın katılımcı,
- Etkili ve yeterli olduğuna inanmayan; 3 kadın, 8 erkek katılımcı bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında ortaya atılan hipotezler bulgular ışığında değerlendirildiğinde:

- **Hipotez 1:** Bireylerin, gerçek hayattaki siyasal katılım düzeyleri ile sosyal medyadaki siyasal alana ilgileri paralellik gösterir.

- **Hipotez 1 Ret.** Bireylerin, gerçek hayattaki siyasal katılım düzeylerinin sosyal medyadaki siyasal alana olan ilgilerinden fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- **Hipotez 2:** Sosyal medya, kullanıcılar tarafından siyasal katılımı kolaylaştıran bir unsur olarak görülmektedir.

- **Hipotez 2 Kabul.** Sosyal medya, katılımcılar tarafından siyasal katılımı kolaylaştırıcı bir unsur olarak görülmektedir.

- **Hipotez 3:** Bireylerin gerçek hayatta, siyasi bir olayla karşılaşmaları halinde hissettikleri müdahale ihtiyacı ile sosyal medya platformlarında karşılaştıkları siyasi bir olaya karşı hissettikleri müdahale ihtiyaçları arasında değişiklik vardır.

- **Hipotez 3 Kabul.** Gerçek hayatta, siyasi bir olayla karşılaşan ve müdahale ihtiyacı hisseden katılımcıların, sosyal medya platformlarında karşılaştıkları siyasi bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hisseden katılımcılardan fazla olduğu görülmektedir. İki değer arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

- **Hipotez 4:** Gerçek hayatta, müdahale gerektiren olaylarda karşılaşılan seyirci kalma etkisinin, sosyal medyada karşılığı bulunmamaktadır.

- **Hipotez 4 Ret.** Gerçek hayatta katılımcılar, müdahale gerektiren olaylara sosyal medyadakinden daha az seyirci kalmaktadır. Bu bağlamda sosyal medyadaki seyirci etkilerinin gerçek hayattaki seyirci etkilerinden fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- **Hipotez 5:** Gerçek hayatta bireylerin müdahale davranışları, olaya tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılıdır.

- **Hipotez 5 Kabul.** Gerçek hayatta siyasal bir olay veya duruma karşı bireysel olarak tepki verecek katılımcıların, bir topluluğa dahil olmaları durumunda tepki verecek katılımcılardan fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aradaki fark; gerçek hayatta bireylerin müdahale davranışlarının, olaya tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılı olduğu yönündedir.

- **Hipotez 6:** Sosyal medyada bireylerin müdahale davranışları, olaya tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılıdır.

- **Hipotez 6 Kabul.** Sosyal medyada siyasal bir olay veya duruma karşı bireysel olarak tepki verecek katılımcı sayısının, bir topluluğa dahil olmaları durumunda tepki verecek katılımcı sayısından fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aradaki fark; sosyal medyada bireylerin müdahale davranışlarının, olaya tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılı olduğu yönündedir.

- **Hipotez 7:** Bireylerin, siyasal bir olaya müdahale ihtiyacı hissetme ve seyirci kalma davranışları üzerinde sosyal ortam (gerçek hayat ve sosyal medya) etkilidir.

- **Hipotez 7 Kabul.** Elde edilen bulgular incelendiğinde; bireylerin, siyasal bir olaya müdahale ihtiyacı hissetme ve seyirci kalma davranışları üzerinde sosyal ortamın etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışma, açıklanan ana problem çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere şu şekilde yanıtlar bulmuştur:

1. Gerçek hayatta siyasal katılımı, gladyatör faaliyetleri kategorisinde olan bireyler sosyal medyada siyasi bir içerik üretir mi?

- Evet. Gerçek hayatta siyasal katılımı, gladyatör faaliyetleri kategorisinde olan 3 bireyden 2'si sosyal medyada siyasi bir içerik üretmektedir.

2. Gerçek hayatta siyasal katılımı, gladyatör faaliyetleri kategorisinde olan bireyler sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale eder mi?

- Hayır. Gerçek hayatta siyasal katılımı, gladyatör faaliyetleri kategorisinde olan 3 bireyden 2'si sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale etmemektedir.

3. Gerçek hayatta siyasal katılımında bulunmayarak kayıtsızlar (apatetikler) kategorisinde olan bireyler sosyal medyada siyasi bir içerik üretir mi?

- Hayır. Gerçek hayatta siyasal katılımında bulunmayarak kayıtsızlar (apatetikler) kategorisinde olan 13 katılımcının 11'i sosyal medyada siyasi bir içerik üretmemektedir.

4. Gerçek hayatta siyasal katılımında bulunmayarak kayıtsızlar (apatetikler) kategorisinde olan bireyler sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale eder mi?

- Hayır. Gerçek hayatta siyasal katılımında bulunmayarak kayıtsızlar (apatetikler) kategorisinde olan 13 katılımcının 12'si sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale etmemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, literatür taraması ve bulgulara dayalı olarak elde edilen sonuçlara, sonuçlara dayalı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

İlk insan topluluklarından bugüne varlığını sürdüren ve önemini koruyan “siyaset” olgusu henüz üzerinde uzlaşa sağlanabilmiş bir kavram olma özelliğine sahip değilse de önemi ve etkisi konusunda otoritelerce fikir birliği sağlanmış durumdadır. Sosyal hayatın birçok alanında; eğitim, sağlık, ulaşım, hukuk, yönetim ve yürürlükte olan siyasal sistemin işleyişi hakkındaki her detayda, alınan ve uygulamaya konulan kararlarda söz konusu etkiyi görmek mümkündür. Toplumu oluşturan üyelerin yaşam pratiklerinin, siyasal sistemlerin, yöneticilerin, teknolojinin değişmesi ve gelişmesiyle birlikte siyaset kavramına karşılık gelen anlamların, çağrışımların ve olumlu/olumsuz yaklaşımların da değişmesi “siyaset” kavramının dinamik bir olguya işaret ettiğinin göstergesidir. İlk yaşam alanları olan mağaralardan metropollere, doğrudan demokrasiden dolaylı demokrasiye, kil tabletten akıllı tablete kadar uzanan, tercih ve ihtiyaçlarla birlikte gelişen sosyal yaşam; insanları dinamik olan “siyaset” kavramını anlamaya, yaşamaya ve dönüştürmeye yönlendirmiştir. Bu dönüşüm, uzak geçmişten günümüze kadar bireyler, toplumlar ve kültürler arası ilişkilere organizasyon alanı sunan, kurallar koyan ve belirli yöntemlerle uygulanmasını sağlayan siyasal alana, bireylerin katılımlarıyla mümkün hale gelmiştir.

Bireylerin, herhangi bir siyasi partiye ait rozet veya sticker kullanımlarından yönetici seçimlerinde oy kullanmalarına, siyasi alana dair

çevrelerindekiyle ettikleri sohbetlerden bir siyasal partide aday veya lider pozisyonunda çalışmalarına kadar uzanan spektrumdaki her aktivite “siyasal katılım” olarak nitelendirilebilmektedir. Bireylerin, kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumu ilgilendiren konular hakkında söz haklarının olduğunu, var olan siyasal sisteme katkılarının ve değişime etkilerinin olacağını bilmeleri siyasal katılımı artırıcı ve teşvik edici görülmektedir. Siyasal katılım düzeyi; siyasal bilgiye ulaşım, eğitim, sosyo-demografik ve sosyo-kültürel birçok faktörden etkilenebilmektedir. Siyasal katılım; farklı şekillerde, boyutlarda ve farklı platformlarda gerçekleştirilebilmektedir.

Gelişen teknoloji, hızın artması, maliyetin düşmesi ve ulaşılabilirliğin kolaylaşmasıyla birlikte TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) koridorlarında, grup toplantılarından çıkan milletvekilleri ile görüşmek için sıra bekleyen insanlara siyasal katılımını kolaylaştıracak farklı platformlar sunmaktadır. Gündemi takip etmek için belirli sayıda üretilen günlük gazetelerin basılmasını beklemek yerini; anlık güncellenebilir ve tüm dünyadaki gelişmelere her yerden tek bir tuşa dokunarak ulaşılabilir, sosyal medya platformlarına bırakmıştır. Gündelik yaşam pratiklerinde köklü değişimler yapan sosyal medya kavramı; yönetilen ile yönetici arasındaki iletişimi aracısız ve etkileşimli bir hale getirdiği gibi siyasal katılım şeklini de değiştirerek etki alanını genişletmiştir. Bilgiye ulaşım kanallarının, geleneksel medya araçlarından yeni medyaya ve onun sosyal medya araçlarına doğru yönelmesi; maddi ve zamansal kolaylıklar sağlaması ve özgür alanlar sunması gibi avantajlarının yanında bireylerin duyarsızlaşması ve müdahale davranışlarını azaltması gibi dezavantajlarının olduğu tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Gerçek hayatta acil bir duruma veya olaya verilen tepkiler ve müdahale davranışları “seyirci kalma etkisi (bystander effect)” kavramıyla açıklanmaktadır. Acil müdahale gerektiren bir olaya veya duruma karşı, olaya tanıklık eden bireylerin, duyarsız kalmaları ve herhangi bir müdahalede bulunmadan olayı yalnızca seyirci konumunda izlemelerinin gerekçelerini açıklamaya çalışan “seyirci kalma etkisi” kavramı; tanıkların sayısı, mağdur kişi ile kurulan yakınlık, psikolojik ve sosyo-demografik faktörlerle ilintilidir.

Yapılan çalışmalarda; müdahale gerektiren olayın önemli algılanmaması, mağdurun ve failin sosyal özellikleri, ortak sosyal kategoriye paylaşma gibi koşulların farklılaşmasıyla seyirci kalma etkisinin de boyutlarının farklılaştığı görülmüştür. Seyirci kalma kavramını konu alan çalışmaların; 20. yüzyılın 2. yarısından sonraki tarihlerde, henüz internetin ve internete bağlı olarak gelişen araç ve ortamların günümüzdeki kadar sık kullanılmadığı tarihlerde yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda yapılan bu çalışma ile konuya farklı bir açıdan bakılmaya çalışılmıştır.

Gerçek hayatta müdahale gerektiren bir olay veya durumla karşılaşılması halinde tanıkların böyle bir durum karşısında seyirci kalmaları sıkça karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin hayatın parçası haline geldiği günümüzde; sosyal medya platformlarında da benzer bir seyirci kalma etkisinin var olup olmadığı ve varsa müdahale davranışlarının hangi durumlarda, ne ölçüde ve hangi sebeplerden ötürü değişiklik gösterdiği konusu saha çalışması ile araştırılmıştır. Çalışmada; “siyasal katılım”, “seyirci kalma etkisi” ve “sosyal medya” başlıkları bir araya getirilerek ortak bir paydada incelenmiştir. Söz konusu üç disiplin birleştirilerek sosyal medya kullanıcısı bireylerin; siyasal katılım kademelerine, siyasal bir durum veya olay karşısında gerçek hayatta verdikleri tepkiler ve müdahale davranışları ile sosyal medyada verdikleri tepkiler ve müdahale davranışları arasındaki farka odaklanılmaktadır.

Sosyal medya kullanıcılarında seyirci kalma etkisi ve siyasal katılım ilişkisini irdelemeyi amaçlayan bu çalışma; siyaset bilimi, siyasal katılım, seyirci kalma etkisi (bystander effect) ve sosyal medya literatürü çerçevesinde inşa edilmiştir. Sosyal medya kullanıcılarının, gerçek hayat ile sosyal medya platformları arasındaki tepkisel farkları, müdahale davranışları ve siyasal katılım düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik amacı taşımaktadır.

Araştırmanın örneklemini; 20-33 yaş aralığındaki, Gaziantep ilinde yaşayan, farklı demografik özelliklere sahip 33 aktif sosyal medya kullanıcısı birey oluşturmaktadır. Gelişigüzel örneklem alma tekniği kullanılarak 33 katılımcı ile gerçekleştirilen yapılandırılmış görüşmeler sonucunda ulaşılan veriler kategorilere göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın veri toplama aracı

olan görüşme formunu geliştirmek amacıyla; sosyal medya, siyasal katılım, çevrimiçi ortamlar ve seyirci kalma etkisi ile ilgili yerli ve yabancı yayınlar taranmış, konuyla ilgili oluşturulan veri toplama araçları incelenmiş ve uzman görüşlerine başvurularak bu bilgilerden hareketle bir ölçek geliştirilmiştir. Katılımcılara ilk olarak; siyasal katılım kademelerinin tespiti için 13 maddeden oluşan form uygulanmış sonrasında ise yapılandırılmış 18 soru yöneltmiştir. Yapılan görüşmeler ile katılımcıların, gerçek hayattaki siyasal katılımları ve müdahale davranışları ile sosyal medyadaki katılımları ve müdahale davranışları arasındaki fark tespit edilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların siyasal katılım kademelerine odaklanan ve tespiti için kullanılan form sonuçlarına göre;

- Siyasal katılım piramidinin en üst basamağında yer alan “Gladyatör Faaliyetleri Kategorisi” ne dahil olan 3 erkek katılımcının verdikleri cevaplara göre bu basamakta oldukları tespit edilmiştir. Bu basamağı oluşturan siyasal katılımlar: Bir siyasal partide aday/lider pozisyonunda çalıştım/çalışıyorum, bir siyasi partinin grup toplantılarına katılım sağlıyorum, bir siyasi partide aktif üyeyim, siyasi bir kampanyaya zaman ayırıyorum şeklindedir. Bu kategoride herhangi bir kadın katılımcı bulunmamaktadır ve bu bağlamda örneklem grubunda cinsiyetler arasında siyasal katılım farkının var olduğu söylenebilir. Bu kategorideki 3 erkek katılımcı farklı eğitim seviyelerine sahiptir ve çalışma durumları arasında farklılıklar mevcuttur.

- Siyasal katılım piramidinin “Geçiş Faaliyetleri Kategorisi” ne dahil olan 2 kadın ve 2 erkek katılımcı bulunmaktadır. Bu basamağı oluşturan siyasal katılımlar: Siyasi bir toplantı ya da mitinge katılıyorum, bir aday veya partiye maddi destek sağlıyorum, bir kamu görevlisi veya siyasi liderle iletişim kuruyorum şeklindedir. Bu kategoride, örneklem arasında cinsiyet farkı belirmemiş, katılımcılar farklı eğitim seviyelerine sahip ve çalışma durumları arasında farklılıklar mevcuttur.

- Siyasal katılım piramidinin “Seyirci Faaliyetleri Kategorisi” ne örneklem grubunun tamamının dahil olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu basamağı oluşturan siyasal katılımlar: Siyasi bir partiye ait rozet veya sticker kullanıyorum, bir başkasını oy kullanmaya ikna etmeye çalışıyorum,

çevremdekilerle siyasi tartışmalarda bulunuyorum, sadece oy kullanıyorum ve kendimi politik uyarılara maruz bırakıyorum şeklindedir. . Bu kategoride, örneklem arasında cinsiyet farkı belirmemiş, katılımcılar farklı eğitim seviyelerine, farklı demografik özelliklere sahiptir ve çalışma durumları arasında farklılıklar mevcuttur.

- Siyasal katılım piramidinin “Kayıtsızlar (Apatetikler) Kategorisi” ne dahil olan 9 kadın ve 4 erkek katılımcı bulunmaktadır. Bu basamağı oluşturan: Siyaset ile ilgilenmiyorum ifadesidir. Bu kategoride, örneklem arasında cinsiyet farkının olduğu ve örneklemdeki kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre siyasi katılıma daha “kayıtsız” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılandırılmış görüşme sorularına örneklem grubu tarafından verilen yanıtlara bakıldığında karşılaşılan sonuç:

- Örneklem grubunun siyasi bir olayı veya durumu önemli algıladığı yönündedir. Cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

- Örneklem grubunun gerçek hayatta karşılaştıkları siyasi bir olaya veya duruma anlamlı bir cinsiyet farkı oluşmadan müdahale ihtiyacı hissettikleri fakat söz konusu ortamın sosyal medya olmasıyla birlikte müdahale ihtiyacının oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Örneklem grubunun, gerçek hayatta tanık oldukları siyasi bir olaya bireysel müdahalede bulunacağı ve cinsiyet farkı oluşarak kadın katılımcıların fazla olduğu sonucuna ulaşılırken sosyal medya platformlarında böyle bir müdahalenin gerçekleşmeyeceği sonucuna anlamlı bir cinsiyet farkı oluşmadan ulaşılmıştır.

- Örneklem grubunun, gerçek hayatta tanık olunan siyasi bir olaya topluluk halinde müdahalede bulunmayacaklarının ve müdahale davranışlarında değişimin olmayacağı sonucuna ulaşılırken sosyal medya platformlarında da anlamlı bir cinsiyet farkı oluşmaksızın müdahale davranışında herhangi bir değişimin olmayacağına ulaşılmıştır.

- Örneklem grubunun, herhangi bir cinsiyet farkı oluşmadan gerçek hayatta siyasi bir olaya veya içeriğe ilk tepki veren olacakları, yine sosyal

medya platformlarında da katılımcılar niceliksel olarak görece azalsa da ilk tepki veren olacaklarını ifade etmişlerdir. Herhangi bir cinsiyet farkının oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Sosyal medyanın, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından; etkili ve yeterli olduğuna inanıldığı sonucuna kadın katılımcıların sayıca fazla olması ile ulaşılmıştır.

Bireylerin, gerçek hayattaki siyasal katılım düzeylerinin sosyal medyadaki siyasal alana olan ilgilerinden fazla olduğu ve sosyal medyanın, katılımcılar tarafından siyasal katılımı kolaylaştırıcı bir unsur olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Gerçek hayatta, siyasi bir olayla karşılaşan ve müdahale ihtiyacı hisseden katılımcıların, sosyal medya platformlarında karşılaştıkları siyasi bir olaya karşı aynı oranda müdahale ihtiyacı hissetmedikleri görülmektedir. Bunun sebebi olarak; korkmaları veya çekinmeleri, gerek görmemeleri veya ilgilerini çekmemesi, herhangi bir şeyi değiştireceklerine karşı olan inançsızlıkları gösterilebilir. Sosyal medyadaki seyirci kalma etkisinin gerçek hayattaki seyirci kalma etkisinden fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gerçek hayatta siyasal bir olay veya duruma karşı bireysel olarak tepki verecek katılımcıların, bir topluluğa dahil olmaları durumunda verecekleri tepki ve müdahale davranışında azalma olacağı sonucu; gerçek hayatta bireylerin müdahale davranışlarının, olaya tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılı olduğu sonucuna ulaşılmamasını sağlamıştır. Sosyal medyada siyasal bir olay veya duruma karşı bireysel olarak tepki verecek katılımcıların, bir topluluğa dahil olmaları durumunda verecekleri tepki ve müdahale davranışında azalma olacağı sonucu; sosyal medyada bireylerin müdahale davranışlarının, olaya tanıklık eden kişi sayısı ile ters orantılı olduğu sonucuna ulaşılmamasını sağlamıştır.

Sonuç olarak siyasal bir olaya müdahale ihtiyacı hissetme ve seyirci kalma davranışları üzerinde sosyal ortamın etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

5.2. Öneriler

Bu çalışma, bireylerin gerçek hayatta önemli veya acil algılanan siyasal olaylara karşı birçok sebepten değişkenlik gösteren müdahale davranışlarının, sosyal medya platformlarında da yaşandığına ve aradaki farkın boyutuna ve sebeplerine odaklanmaktadır. Müdahale davranışının artması ve tepkisizliğin önüne geçebilmek için elde edilen bulgular neticesinde sonraki araştırmalar için fayda sağlayabileceği düşünülen öneriler:

- İlk olarak, insanların düşünce dünyalarının ve eylemlerinin analizi uzun, meşakatli ve titiz bir çalışma gerektirdiğinden, konunun kapsamından, gelişen yeni iletişim alanlarına olan bilginin sürekli olarak güncellenebilir olma gerekliliğinden yapılacak sonraki çalışmaların da multidisipliner olarak gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır.

- Bu çalışmanın, siyasal katılım, seyirci kalma etkisi ve bu etkinin gerçek hayattaki veya sosyal medyadaki karşılığına odaklanarak yapılacak bilimsel çalışmalara bir kapı aralayacağı düşünülmektedir.

- Siyasi liderlerin ve kamu görevlilerinin sosyal medyayı daha aktif kullanmaları, dijital iletişime önem vermeleri ve diğer kullanıcıların siyasal katılımını teşvik edici davranışları siyasal bilgilenme düzeyinde ve siyasal katılım konusuna olan ilginin artışının gerçekleştirilebilmesi adına oldukça önemlidir. Bu sayede siyasal alanın ulaşılabilir oluşu sağlanabilecek ve üzerinde fikir edinilen bir tartışma zemini hazırlanabilecektir.

- Sosyal medyada gerçekleştirilen siyasal tartışmalarda ve siyasal içeriklerde bilgi kirliliğinin önüne geçilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

- Siyasal katılımın artırılması için karar alım sürecinde sosyal medya kullanıcılarının talepleri dikkate alınmalı oluşturdukları tepki davranışına yönelik adımlar atılmalıdır. Karar alım sürecinde etkili olabileceğini düşünen bireyler için siyasal alanın, kısıtlayıcı ve ihtiyaçlara duyarsız bir alan olmaktan çıkacağı düşünülmektedir.

- Sosyal medyada, kullanıcılar tarafından sıkça olduğu ifade edilen “bilgi kirliliği”nin önüne geçebilmek adına kullanıcıların; güvenilir haber kaynaklarına erişiminin kolaylaştırılması, haber/bilgi içeriği üreten web

sayfalarının doğruluğunun ve kaynaklarının denetlenebilir olması son olarak kullanıcıların bilinçlendirilmesi oldukça önemlidir.

- Bu çalışma sınırlılıkları gereği, 33 sosyal medya kullanıcısı bireyi örneklem olarak almıştır. Şüphesiz demografik özellikler noktasında örneklem grubundan ayrılan diğer bireylerin siyasal katılım ve seyirci etkisi açısından sosyal medya kullanım alışkanlıklarına ilişkin benzer çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda gelecekte yapılacak araştırmalarda, örneklem olarak daha geniş bir kitle ele alınarak, toplumdaki sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik açıdan farklılaşan bireylerin düşüncelerine ulaşılabilir, mekânsal farklılıkların olduğu çalışmalar yapılabilir ve bu doğrultuda katılım artırılabilir.

Sonuç olarak; bireyler, siyasal katılım konusunda sosyal medyayı görece “özgür” bir alan olarak kabul etmelerine rağmen sosyal medya platformları aracılığıyla sanal bir boyut kazanan; siyasal bir içerik üretme veya tartışmalara/sohbetlere katılma gibi siyasal katılım eylemlerinde bulunma konusunda korku, kaygı ve güvensizlik gibi birtakım çekincelere sahiplerdir. Bu algının kaynağı detaylandırılarak eksiklikler belirlenip, çeşitli düzenlemelere gidilmesinin ve değişmesi için çalışmalar yapılmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, S. (2014). Siyasal katılım düzeyleri üzerine bir inceleme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 33-45.
- Aktan, E. (2017). *Sosyal medya ve siyasal katılım*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Almond, G.A. (1956). Comparative political systems. *The Journal of Politics*, 18 (3).
- Almond, G.A. and Powell G. B. (1978). *Comparative politics: System, process, and policy little*, (2. Baskı) Canada: Brown and Company.
- Almond, G.A. and Verba, S. (1963). *The civic culture political attitudes and democracy in five nations*. United States of America: Princeton University.
- Anbarlı Bozatay, Ş. (2013). *Küresel siyaset kabul görme mücadelesi sorunlar çözümler*. İstanbul: Beta.
- Arendt, H. (2018). *The human condition*. (2. Baskı). London: The University of Chicago.
- Aristoteles. (2005). *Politika*. (8. Baskı). (Çev: M. Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aslan, P. (2011). *Halkla ilişkilerde yeni eğilimler: Sosyal medya*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asma, A., Elmas, A. ve Seven, Ö. (2021). *Siyasal toplumsallaşma ve türkiye'nin siyasal toplumsallaşma süreci*. Ankara: İKSAD.
- Atik, T.B. (1994). *Türkiye'de siyasal partilerin örgütlenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydemir, D. (2021). *Siberfeminizm*. İstanbul: Urzeni Yayınevi.
- Aydın, A. (2017). *Sosyal medya paradigmasındaki dönüşümün siyasal katılıma yansımaları*. Doktora Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, A. (2018). Siyasal katılım kademelerinin incelenmesi ve Lerner'in siyasal katılım kademelerinin dönüşümü. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 4 (7), 156-164.
- Aydın, M. (2006). *Siyasetin sosyolojisi bir sosyal kurum olarak siyaset*. (2. baskı). İstanbul: Açılım Kitap.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balcı, Ş., Tarhan, A. ve Bal, E. (2013). *Medya ve siyasal katılım*. Konya: Literatürk Academia.

- Banyard, V.L. (2011) Who will help prevent sexual violence: Creating an ecological model of bystander intervention. *Psychology of Violence*, 1 (3), 216-229.
- Barnes, S.H. and Kaase, M. (1979). *Political action: Mass participation in five western democracies*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Baudrillard, J. (2005). *Simülakrlar ve simülasyon*. (Çev: O. Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Benderly, B.L. (2012). Psychology's tall tales. *American Psychological Association*, 10 (3).
- Berkowitz, A.D. (2009). *Response ability: A complete guide to bystander intervention*. Chicago: Beck & Co.
- Bilgin, N. (2007). Sosyal psikoloji sözlüğü kavramlar, yaklaşımlar. (2. baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bora, T. (2018). *Cereyanlar*. (6. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boyraz, E. ve Şerife, Ş. (2018). Ağzıyla kuş tutma imkan(sızlığı) üzerine: Siyasal tutundurmaya ilişkin seçmen algılarına tüketici şüpheliği perspektifinden bir bakış. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14 (3), 851-866.
- Bülbül, A.R. (2001). *İletişim ve etik*. (2. baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Conway, M.M., Steuernagel, G.A. and Ahern, D.W. (2005). *Women and political participation: Cultural change in the political arena*. Washington, D.C: CQ Press.
- Çaha, Ö. (2008). *Türkiye'de seçmen davranışı ve siyasal partiler*. Ankara: Orion.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil kadın türkiye'de kadın ve sivil toplum*. (2. baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çaha, Ö., Toprak, M. ve Dalmış, İ. (1996). Siyasal parti üyelerinde siyasal katılım düzeyi: Kırıkkale örneği. *Yeni Türkiye Dergisi*, (9), 205-247.
- Çam, E. (1987). *Siyaset bilimine giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çam, E. (2011). *Siyaset bilimine giriş*. (10. baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Çeçen, A. (2010). *Kültür ve politika*. (2. baskı). Ankara: Gündoğan Yayınevi.
- Çelebi, E. (2016). Siyaset psikolojisinde kültürel yaklaşımlar. Ö. D. Gümüş. (Ed.), *Siyaset Psikolojisi içinde* (s. 213-239). Ankara: Nobel.
- Çelik, A. ve Karakurt, M.(2019). Politikayı hannah arendt'le birlikte yeniden düşünmek. *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, s. 2421-2429.
- Çetin, H. ve Görüşük, L. (2015). *Siyaset psikolojisi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çukurçayır, M.A. (2002). *Siyasal katılma ve yerel demokrasi: Küreselleşme sürecinde yurttaş, yönetim, siyaset*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çukurçayır, M. A. (2005). Siyasal katılım olanakları açısından yerel siyaset: Yönetişim ve yerel alanda yararlanabilecek diğer yönetimler. H. Özgür

- ve M. Kösecik (Editörler), *Yerel yönetimler üzerine güncel yazılar I: Reform* içinde Ankara: Nobel Yayınları.
- Dahl, R.A. (1963). *Modern political analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Daver, B. (1969). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Doğan Yayınevi.
- Doise, W. (2002) *Human rights as social representations*. London: Routledge.
- Durdu, Z. (2013). *Türkiye’de siyasal kültürü anlamak*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Dursun, D. (2002). *Siyaset bilimi*. İstanbul: Beta Basım.
- Dursun, D. (2018). Siyaset ve birey: Siyasal katılma. D. Davutoğlu ve M. Altunoğlu (Editörler), *Siyaset bilimi* içinde (s. 90-122). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Dursun, D. (2018). Siyaset ve siyaset bilimi. D. Davutoğlu ve M. Altunoğlu (Editörler), *Siyaset bilimi* içinde (s. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Duverger, M. (1984). Politikaya giriş. (2. baskı). (Çev: S. Tiryakioğlu). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Elciyar, K. (2016). *Sosyal medyanın üniversite öğrencilerinin siyasal katılım davranışlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emeghara, U. (2020). Bystander effect and diffusion of responsibility. *Simply Psychology*.
- Emiroğlu, A. (2006). *Toplumbilimsel siyasa siyasal sosyolojiye giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Erdinç, İ. E. (2020). *Kişilik özellikleri bağlamında gençlerin siyasal katılımı*. Konya: Palet Yayınları.
- Eren, A. (1997). *Siyasal katılma bağlamında 1961 ve 1982 anayasaları ve uğradıkları değişiklikler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğul, C. (2014). Siyasal katılma. G. Atılğan, E. A. Aytekin (Editörler), *Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler* içinde (s. 227-239). İstanbul: Yordam Kitap.
- Eroğul, C. (2014). Siyaset. G. Atılğan, E. A. Aytekin (Editörler), *Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler* içinde (s. 17-28). İstanbul: Yordam Kitap.
- Eser, H.B. ve Sarışahin, P. (2016). Cinsiyet-siyasal katılım ilişkisi: Sdü örnek olayı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7 (15), 38-58.
- Fedayi, C. (2014). *Siyaset bilimi*. (4. baskı).Ankara: Kadim Yayınları.
- Fenton R. A., Mott, H. L., McCartan, K. and Rumney, P., (2016). *A review of evidence for bystander intervention to prevent sexual and domestic violence in universities*. Technical report, England London: Public Health England.

- Fichter, J. (2009). *Sosyoloji nedir*. (9. baskı). (Çev: Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fischer, P., Krueger, J. I., Greitemeyer, T., Vogrincic, C., Kastenmüller, A., Frey, D., Heene, M., Wicher, M., and Kainbacher, M. (2011). The bystander-effect: A meta-analytic review on bystander intervention in dangerous and non-dangerous emergencies. *Psychological Bulletin*, 137 (4), 517–537.
- Garber, P. E. (2016). How a notorious murder helped saved millions of lives. *Glamour*.
- Gaus, G. F. (2016). *Siyaset kavramları ve siyaset kuramları*. (Çev: N. Akdere). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gökçe, O. (2018). *Siyaset sosyolojisi*. (2. baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Göker, G. (2015). İletişimin mcdonaldlaşması: Sosyal medya üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 10 (2).
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe-yöntem-analiz*. (4. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Haldun, İ. (2015). *Mukaddime*. İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık.
- Hamilton, L. (2009). Human needs and political judgment. B.D. Bruin ve C.F. Zurn (Editörler), *News waves in political philosophy*. içinde (s. 40-63). New York: Palgrave Macmillan.
- Heywood, A. (2012). *Siyaset*. (7. baskı). (Çev: B.B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu ve A. Yayla). Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2017). *Siyaset*. (18. baskı). (Çev: B.B. Özipek, B. Seçilmişoğlu, A. Yayla ve H. Y. Başdemir). Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2021). *Siyaset teorisine giriş*. (11. baskı). (Çev: H. M. Köse). İstanbul: Küre Yayınları.
- Horse, F. (2009). 10 notorious cases of the bystander effect. *Listverse*, (2).
- Howarth, C. (2006). A social representation is not a quiet thing: Exploring the critical potential of social representations theory. *British journal of social psychology*, 45 (1).
- Işıktaş, S. (2018). Türkiye’de reklam tarihi gelişimi ve televizyon reklam araştırmaları. İstanbul: Hiper Yayın.
- İşliyen, M. (2015). *Siyasal katılım sürecinde sosyal medyanın rolü ve etkileri*. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Mill, J. S. (2017). *Demokratik yönetim üzerine düşünceler*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jenkins, L. N., and Nickerson, A. B. (2017). Bullying participant roles and gender as predictors of bystander intervention. *Aggressive Behavior*, 43(3). <https://doi.org/10.1002/ab.21688> (Erişim Tarihi: 13.10.2022)

- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı siyasal katılım siyasal eylemlerin kökenleri üzerine bir inceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş siyasal bilim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş siyasal bilim: Teori, olgu ve süreçler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1993). *Karşılatırmalı siyasal katılım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kapani, M. (2007). *Politika bilimine giriş*. (21. baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karadağ, E. ve Mutaçlılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilerik üzerine teorik bir çözümleme. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 41-69.
- Kemp, S. (2022a). *Digital 2022: Global overview report*.
- Kemp, S. (2022b). *Digital 2022: Turkey*.
- Kışlalı, A.T. (1993). *Siyasal çatışma ve uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kışlalı, A.T. (2008). *Siyaset bilimi*. (13. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kışlalı, A.T. (2010). *Siyasal sistemler siyasal çatışma ve uzlaşma*. (8. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kocabıyık, O. O. (2016). Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma. *Dergipark*, 6 (1).
- Koçer, S. ve Ölçer, N. (2014). 30 mart 2014 yerel seçimlerinde ulusal basın ve kocaeli yerel basınında yer alan siyasal reklamların analizi. *I. Uluslararası Yeni Medya Yeni Yaklaşımlar Konferansı, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları*. s. 506-531.
- Küçükömer, İ. (2021). *Cuntacılıktan sivil topluma*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Latané, B. and Darley, J. M. (1968) Group inhibition of bystander intervention in emergencies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 10 (3), 215–221.
- Levine, M., Cassidy, C., Brazier, G., and Reicher, S. (2002). Self-categorization and bystander non-intervention: Two experimental studies. *Journal of Applied Social Psychology*, 32 (7), 1452-1463
- Lilleker, D. G. (2013). *Siyasal iletişim temel kavramlar*. (Çev: N. Mustafa, M. Tınç, A. Altın, K. Bölükbaşı, B. Ekşi, S. Midilli, Y. Gökşun ve A. Nas). İstanbul: Kaknüs Yayınevi.
- Lohman, L.A. (2011). *Political participation in the internet age*. United States: Proquest/Umi Dissertation Publishing.
- Maalouf, A. (2009). *Çivisi çıkmış dünya uygarlıklarımız tükendiğinde*. (7. baskı). (Çev: O. Türkay). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Machiavelli, N. (2015). *Prens*. (Çev: A. Tatlıer). İstanbul: Doruk Yayımcılık.

- Manning, R., Levine, M. and Collins, A. (2007). The kitty genovese murder and the social psychology of helping: The parable of the 38 witnesses. *American Psychologist*, 62 (6).
- Milbrath, L.W. (1965). *Political participation: How and why do people get involved in politics?* Chicago: Rand McNally.
- Nizamülmülk. (2017). *Siyasetname*. (Çev: N. Bayburtlugil). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Olsen, M.E. (1970). Social and political participation of blacks. *American Sociological Association*, 35 (4).
- Ozankaya, Ö. (1975). *Toplum bilimine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de sosyal değişme ve siyasal katılım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Özkoyuncu, F. (tarihsiz). *Sosyal medya*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset bilimine giriş*. (4. baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Peloner, C. (2014). The truth about kitty genovese. *New York Daily News*.
- Platon. (2014). *Devlet*. (Çev: H. Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ruhl, C. (2021). Kitty genovese. *Simply Psychology*.
- Rutkowski, G. K., Gruder, C. L. and Romer, D. (1983). Group cohesiveness, social norms, and bystander intervention. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44 (3), 545- 552
- Safko, L. and Brake, D. K. (2010). *The social media bible-tactics tools strategies for business success*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Sarıbay, A. Y. (2021). Siyasal kültür. M.A.Y. Saraç (Ed.), *Sosyal bilimler ansiklopedisi* içinde Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları.
- Schwartz, S. H. and Gottlieb, A. (1980). Bystander anonymity and reaction to emergencies, *Journal of Personality and Social Psychology* 39 (3), 418-430
- Selvi, M. (2020). *Sosyal medya ve z kuşağı siyasal katılım davranışı ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Silsüpür, Ö. (2021). Siyasal katılım, siyasal iletişim ve medya. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (6).
- Sokullu, E.Ş. (2015). Siyasal kültür. S. Sayarı ve B. D. Hasret. (Editörler), *Karşılaştırmalı siyaset temel konular ve yaklaşımlar*. İçinde (101-122). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Süslü, D. (2022). *Siyasal katılım ve kadın: Ak parti örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Bingöl: Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şişman, B. (2012). Sayısal kültür, toplum ve medya: Msn örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1 (3).

- Takooshian, H. (2014). Fifty years later: What have we learnt from the 1964 Kitty Genovese tragedy? *The General Psychologist*, 49 (1).
- Taşkın, Y. (2016). *Siyaseti anlamak ve anlamlandırmak*. Ankara: Alabanda Akademi.
- Tatar, T. (1997). *Siyaset sosyolojisi*. İstanbul: Turan Yayıncılık.
- Tatlıoğlu, S. S. (2020). *Şiddet olgusu ve yeni nesil seyirci kalma etkisi: Sosyal medya ve gerçek hayat ikilemi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topbaş, H. (2010). David Easton'un siyasi sistem kuramı bağlamında siyasi katılım: Erzurum seçmeni üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (30).
- Turan, İ. (1976). *Siyasal sistem ve siyasi davranış*. (2. baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Turan, İ. (1986). *Siyasal sistem ve siyasi davranış*. (3. baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Türküne, M. (2005). *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Vergin, N. (2018). *Siyasetin sosyolojisi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yalçın, Ö. (2016). Siyasal toplumsallaşma. Ö. D. Gümüş. (Ed.), *Siyaset Psikolojisi* içinde (s. 321-373). Ankara: Nobel
- Yayla, A. (2014). *Siyaset teorisine giriş*. (5. baskı). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücekök, A.N. (1997). *Dinin siyasallaşması*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayıncılık.

http-1:

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07.09.2022)

http-2:

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/referendum?q=referendum> (Erişim Tarihi: 05.10.2022)

http-3:

<https://www.thefreedictionary.com/plebiscite> (Erişim Tarihi: 05.10.2022)

http-4:

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)

http-5:

<https://reklamajansi.com.tr/reklam-terimleri/> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)

http-6:

<https://www.slashfilm.com/1012081/kitty-genovese-keeps-on-popping-up-in-film-and-television-but-everyone-gets-the-story-wrong/> (Erişim tarihi: 08.10.2022)

http-7:

<https://www.nydailynews.com/news/murder-kitty-genovese-gallery-1.2589319> (Erişim Tarihi: 08.09.2022)

http-8:

<https://www.glamour.com/story/how-a-notorious-murder-ended-u> (Erişim tarihi: 08.10.2022)

http-9:

<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/genovese-sendromu-nedir-288798h.htm> (Erişim Tarihi: 08.09.2022)

http-10:

<https://www.reporteconfidencial.info/2022/01/05/las-adolescentes-que-asesinaron-con-sadismo-a-su-amiga-de-12-anos/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-11:

<https://www.reporteconfidencial.info/2022/01/05/las-adolescentes-que-asesinaron-con-sadismo-a-su-amiga-de-12-anos/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-12:

https://twitter.com/le_Parisien/status/698027020631089152?cxt=HHwWgIC5hZD48a8TAAAA (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-13:

<https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/62739/23-yasindaki-ilan-haliminin-fransada-oldurulmesi-uzer> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-14:

<https://www.timesofisrael.com/ilan-halimis-killer-handed-10-extra-years-in-prison/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-15:

<https://www.9news.com.au/world/new-york-high-school-murder-recorded-mobile-phones-crime-news-usa-world/036cbee8-1261-4acb-b56a-fc7da6f0629b> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-16:

<https://www.quora.com/Did-Kevin-Carter-commit-an-evil-act-when-he-chose-not-to-help-the-child-to-the-food> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-17:

<https://dhavalrathod.wordpress.com/2018/10/18/heres-why-kevin-carter-was-a-sudanese-civil-war-hero/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-18:

<https://scroll.in/magazine/855532/who-was-the-photographer-who-took-these-dehumanising-images-of-the-madras-famine> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-19:

<https://richmondconfidential.org/2009/11/25/community-must-manage-trauma-too/> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-20:

<https://www.sfgate.com/crime/article/Richmond-rape-trial-opens-to-grisly-details-4573326.php> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-21:

<https://abcnews.go.com/WN/gang-rape-victim-devout-christian-english-honors-student/story?id=8945716> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-22:

<https://www.psychiatrictimes.com/view/rape-and-heart-darkness-richmond-high> (Erişim Tarihi: 09.10.2022)

http-23:

<https://slideplayer.com/slide/4488468/> (Erişim Tarihi: 14.10.2022)

http-24:

<http://becblair.blogspot.com/2007/10/appendix-e.html?showComment=1191888120000#c586041074240079986> (Erişim Tarihi: 14.10.2022)

http-25:

<https://www.techtarget.com/whatis/definition/social-media> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)

http-26:

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/social-media> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)

http-27:

<https://www.cnnturk.com/saglik/sanal-alemde-dogan-internet-hastaliklari?page=1> (Erişim Tarihi: 04.10.2022)

EKLER

EK 1: Anket Formu

Değerli katılımcı,

Bu görüşme; Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Doktor Öğretim Üyesi Esat Pınarbaşı'nın danışmanlığında, yüksek lisans öğrencisi Merve Kevser Polat tarafından “*Sosyal Medya Kullanıcılarında Seyirci Kalma Etkisi ve Siyasal Katılım İlişkisi: Gaziantep Örneği*” konulu yüksek lisans tezine veri sağlamak amacı ile yapılmaktadır. Vereceğiniz doğru ve samimi cevaplar araştırmanın başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Mülakat sorularına vereceğiniz cevaplar herhangi bir kurum veya üçüncü şahıslar ile kesinlikle paylaşılmayacak olup yalnızca bilimsel amaç için kullanılacaktır.

Demografik Sorular

1. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

2. Yaşınız:

4. Eğitim durumunuz:

Lisans veya yüksekokul öğrencisi

Ön lisans mezunu

Lisans veya yüksekokul mezunu

5. Çalışma durumunuz: Çalışıyor Çalışmıyor

Siyasal katılımınız için kendinize uygun olduğunu düşündüğünüz aşağıdaki seçenekleri işaretleyiniz.

Evet Hayır

- Bir siyasi partide aday/lider pozisyonunda çalıştım/çalışıyorum.
- Bir siyasi partinin grup toplantılarına katılım sağlıyorum.
- Bir siyasi partide aktif üyeyim.
- Siyasi bir kampanyaya zaman ayırıyorum.
- Siyasi bir toplantı ya da mitinge katılıyorum.
- Bir aday veya partiye maddi destek sağlıyorum.
- Bir kamu görevlisi veya siyasi liderle iletişim kuruyorum.
- Siyasi bir partiye ait rozet veya sticker kullanıyorum.
- Bir başkasını oy kullanmaya ikna etmeye çalışıyorum.
- Çevremdekilerle siyasi tartışmalarda bulunuyorum.
- Sadece oy kullanıyorum.
- Kendimi politik uyarılara maruz bırakıyorum.
- Siyaset ile ilgilenmiyorum.

Yapılandırılmış Görüşme Soruları;

1. Sosyal medyada siyasi içeriklerle karşılaşır mısınız?
2. Sosyal medyada siyasi bir içerik (retweet, yorum yapma, fotoğraf veya gönderi paylaşımı vb.) üretir misiniz?

Hayır, ise neden?

- Korkarım-çekinirim
- Gerek görmem/ilgimi çekmez

- Bir şeyleri değiştireceğime dair herhangi bir inancım yok

3. Sosyal medyada ilginizi çeken siyasi konular hakkında tartışmalara/sohbetlere katılır mısınız?

4. Daha önce, sosyal medya aracılığı ile bir siyasal gösteri, miting veya eyleme katıldınız mı?

5. Sosyal medyanın siyasal katılımı kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz?

6. Sizce sosyal medyanın gündem belirleyici bir gücü var mıdır?

7. Sosyal medyanın, siyasi bir olaya müdahale aracı olarak kullanılabileceğine inanıyor musunuz?

8. Gerçek hayatta veya sosyal medyada siyasi bir olayla karşılaşmanız halinde karşılaştığınız bu durum sizin için önem arz eder mi?

9. Gerçek hayatta karşılaştığınız siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hisseder misiniz?

10. Sosyal medyada karşılaştığınız siyasal bir olaya karşı müdahale ihtiyacı hisseder misiniz?

11. Gerçek hayatta siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale eder misiniz?

12. Sosyal medyada siyasi bir olaya bireysel olarak müdahale eder misiniz?

Evet, ise bu müdahale hangi şekilde olur?

- Yorum yazma
- Paylaşma
- Yetkililerle iletişime geçme
- İmza kampanyası oluşturma

13. Gerçek hayatta bir topluluğa dahil olmanız siyasi bir olaya müdahalenizin biçimini, içeriğini veya boyutunu değiştirir mi?

14. Sosyal medyada bir topluluğa dahil olmanız siyasi bir olaya müdahalenizin biçimini, içeriğini veya boyutunu değiştirir mi?

15. Siyasi bir olayın gerçekleştiği sırada sizin dışınızda tanıkların olduğunu bilmenize rağmen kişisel inisiyatif alıp duruma müdahale eder miydiniz?

16. Siyasi bir olay gerçekleştiğinde müdahaleye geçmek için diğer tanıkların harekete geçmesini bekler misiniz?

Genel Sorular:

1. Sosyal medyada, siyasal bir olaya veya duruma verilen tepkilerin, müdahale davranışı açısından etkili veya yeterli olduğuna inanıyor musunuz? Neden?

2. Siyasal bir durumla karşılaşıldığında gerçek hayatta verilen tepkiler ile sosyal medyada verilen tepkiler arasında fark var mıdır? Varsa bu farklar nelerdir?

Görüşme sona ermiştir. Katılımınız için teşekkür ederiz.

